

**ÇOCUKLARIN EV ERKEN OKURYAZARLIK ORTAMI İLE
ANNELERİNİN ÖZ YETERLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Tuğçe Kesim Çelik

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren. yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Tuğçe

Soyadı: Kesim Çelik

Bölümü: Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerinin İncelenmesi

İngilizce Adı: Examination Of Children's Early Literacy Environment At Home And Their Mothers' Self-Efficacy

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tuğçe Kesim Çelik

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tuğçe Kesim Çelik tarafından hazırlanan ‘‘Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerinin İncelenmesi’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Belgin Aksoy

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Figen Gürsoy

Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Serap Demiriz

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 01/06/2022

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel Gelişli

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans öğrenimim boyunca bilgi, birikim ve deneyimleri ile bana destek olan ve gelişmeye katkı sağlayan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Belgin Aksoy'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin ve eğitimimin tüm aşamalarında yardımı, maddi ve manevi desteğiyle yanımda olan meslektaşlarım Arş. Gör. Mehmet Güney'e ve Çocuk Gelişimci Feyzanur Ak Güney'e teşekkür ederim.

Akademik hayatımızda ortak hayallere sahip olduğumuz ve yüksek lisans eğitimimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, her zaman ve her koşulda desteklerini hissettiğim canım dostlarım Uzm. Fzt. Ezgi Özbaş'a ve Uzm. Fzt. Büşra Seçkinoğulları'na teşekkür ederim.

Ayrıca veri toplanmasında bana yardımcı olan okul müdürlerine ve çalışmaya katılan bütün annelere teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında beni her koşulda destekleyen ve sevgilerini daime hissettiğim babam Muammer Kesim'e, annem Pamuk Kesim'e, ablam Tuba Kalender'e ve abim Tuna Kesim'e sonsuz teşekkür ederim.

Fikirleriyle, bilgisiyle ve desteğiyle hep yanımda olan sevgili hayat arkadaşım Ali Çelik'e ve varlığı ile bana güç veren canım kızım Ada Çelik'e teşekkür ederim.

**ÇOCUKLARIN EV ERKEN OKURYAZARLIK ORTAMI İLE
ANNELERİNİN ÖZ YETERLİKLERİNİN İNCELENMESİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğçe Kesim Çelik
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Mayıs 2022

ÖZ

Bu çalışmada çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişki ile bunları etkileyebilen bazı değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerinin öz yeterlik becerilerini değerlendirmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma yöntemi seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda Ankara ili Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Altındağ merkez ilçelerinde yaşayan, 60-72 ay arası çocuğa sahip 150 anne yer almıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, demografik özelliklerini belirlemek amacı ile "Demografik Bilgi Formu", çocukların ev erken okuryazarlık ortamlarını belirlemek amacıyla "Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği", annelerin öz yeterliklerini belirlemek amacıyla "Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada normallik varsayımını sağlayan veriler parametrik testler kullanılarak analiz edilmiştir. Ev erken okuryazarlık ortamı puanları ile ebeveyn öz yeterlik puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği alt boyutları ve Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği alt boyutlarının cinsiyet ve anne çalışma durumu değişkenlerine göre analizleri Bağımsız Örneklem T Testi ile kardeş sayısı, doğum sırası, anne öğrenim durumu ve okul öncesine devam durumu değişkenlerine göre analizleri ise ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerinin öz

yeterlikleri arasında bütün alt boyutlarda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ev erken okuryazarlık okuma ortamı ile ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ev erken okuryazarlık yazma ortamı ile ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ev erken okuryazarlık ses bilgisel ve yazı farkındalığı ortamı ile ebeveynliğe özgü strateji arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülürken, çocuğa kazandırılacaklar boyutunda ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ev erken okuryazarlık birlikte kitap okuma ortamının ise hem ebeveynliğe özgü strateji hem de çocuğa kazandırılacaklar boyutlarıyla orta düzeyde anlamlı bir korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk, Ev Erken Okuryazarlık Ortamı, Ebeveyn Öz Yeterlik

Sayfa Adedi: 124

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Belgin Aksoy

**EXAMINATION OF CHILDREN'S EARLY LITERACY
ENVIRONMENT AT HOME AND THEIR MOTHERS' SELF-
EFFICACY**

(Master's Thesis)

Tuğçe Kesim Çelik

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

May 2022

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the relationship between children's home early literacy environment and their mothers' self-efficacy and some variables that may affect them. In the study, the correlational research method, one of the quantitative research methods, was chosen in order to evaluate the home early literacy environment of the children attending pre-school education institutions and the self-efficacy skills of their mothers. The study group of the research included 150 mothers with children aged 60-72 months, living in the central districts of Ankara, Çankaya, Keçiören, Yenimahalle and Altındağ. In the research, "General Information Form" was used to determine demographic characteristics, "Home Early Literacy Environment Scale" to determine children's home early literacy environment, and "Revised Berkeley Parental Self-Efficacy Scale" to determine mothers' self-efficacy. The data providing the assumption of normality in the research were analyzed using parametric tests. Pearson Correlation Coefficient was examined while analyzing the relationship between home early literacy environment scores and parent self-efficacy scores. The analysis of the Home Early Literacy Environment Scale sub-dimensions and the Revised Berkeley Parental Self-Efficacy Scale sub-dimensions according to the variables of gender and maternal employment status was done with the Independent Samples T-Test, and the analysis of the variables of number of siblings, birth order, mother's education status and pre-school attendance status was done

with Analysis of Variance. According to the findings obtained from the study, it was determined that there was a significant relationship between the home early literacy environments of children and their mothers' self-efficacy in all sub-dimensions. A moderately positive and significant relationship was found between home early literacy reading environment and parental strategies and child outcome. A low-level significant relationship was found between home early literacy writing environment and parental strategies and child outcomes. While there was a moderately significant relationship between the home early literacy phonological and writing awareness environment and the parental strategy, there was a low-level significant relationship in the dimension of child outcome. It was determined that the home early literacy and reading environment showed a moderately significant correlation with both the parental strategy and the dimensions of child outcome.

Key words: Early Childhood, the home early literacy environment, parent self-efficacy

Page Number: 124

Supervisor: Prof. Dr. Ayşe Belgin Aksoy

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	3
Araştırmanın Amacı.....	10
Araştırmanın Önemi	10
Araştırmanın Sınırlılıkları	12
Varsayımlar	12
Tanımlar	13
BÖLÜM II	14
KURAMSAL ÇERÇEVE	14
Erken Okuryazarlık Becerileri.....	14
Sözcük Bilgisi ve Anlama	16

Yazı Farkındalığı.....	17
Ses bilgisel Farkındalık.....	18
Harf ve Alfabe Bilgisi.....	18
Erken Okuryazarlık Ev Ortamı.....	19
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Boyutları	21
Ebeveyne Ait Özellikler	21
Okuryazarlık Materyalleri	24
Okuryazarlık Etkinlikleri	24
Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz Yeterlik.....	25
Ebeveyn Öz Yeterlik Algısının Gelişimi	27
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ve Ebeveyn Öz Yeterliği İlişkisi	28
İlgili Araştırmalar	29
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile İlgili Araştırmalar	29
Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Araştırmalar	39
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Araştırmalar	41
BÖLÜM III.....	44
YÖNTEM	44
Araştırmanın Modeli.....	44
Çalışma Grubu	44
Veri Toplama Araçları	45
Demografik Bilgi Formu	46
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği	46
Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği	47
Verilerin Toplanması	48

Verilerin Analizi	49
BÖLÜM IV	51
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	51
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerine İlişkin Betimsel Bulgular	51
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerinin Karşılaştırılması.....	54
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Anne Öğrenim Düzeyine Göre İncelenmesi	57
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi	60
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Cinsiyete Göre İncelenmesi	61
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi ..	63
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi ..	65
Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi	66
Annelerin Öz Yeterliklerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre İncelenmesi	68
Annelerin Öz Yeterliklerinin Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi	70
Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocuk Cinsiyetine Göre İncelenmesi	71
Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi	72
Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Doğum Sırasına Göre İncelenmesi	73
Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Okul Öncesi Eğitimi Alma Süresine Göre İncelenmesi	75
BÖLÜM V	77
SONUÇ VE ÖNERİLER	77
Sonuç.....	77
Öneriler	80

Uygulamaya Yönelik Öneriler	80
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	81
KAYNAKLAR	82
EKLER	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Anne ve Çocuklara Ait Demografik Özellikler</i>	45
Tablo 2. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Normallik Dağılımına İlişkin Bulgular</i>	49
Tablo 3. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel Bulgular</i>	51
Tablo 4. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon</i>	55
Tablo 5. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesi</i>	57
Tablo 6. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi</i>	60
Tablo 7. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlere Göre İncelenmesi</i>	61
Tablo 8. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi</i>	63
Tablo 9. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi</i>	65
Tablo 10. <i>Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi</i>	66
Tablo 11. <i>Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesi</i>	68

Tablo 12. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi.....	70
Tablo 13. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlere Göre İncelenmesi.....	71
Tablo 14. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi.....	72
Tablo 15. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi.....	74
Tablo 16. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi.....	75

BÖLÜM I

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, doğumdan itibaren ilk sekiz yılı kapsayan ve yaşam süresince etkin olacak gelişimsel esasların kazanıldığı kritik değere sahip bir dönemdir. Bu dönem, kişilikle beraber, tüm gelişim alanlarında gelişimin en hızlı olduğu süreçtir. Ayrıca çocukların dünya hakkındaki ilk bilgileri öğrenmeye başladıkları ve hızla büyüdüğü, yaşamın başlangıcından itibaren beyin gelişiminin en hızlı gerçekleştiği zamandır. Özellikle bu dönemde çocukların gerçekleştirdikleri kazanımlar, ileriki dönemlerde tüm gelişim süreçlerini etkilemektedir. Bu nedenle erken çocukluk döneminde sağlanacak olan gelişimsel destek, çocukların potansiyellerinin gelişimine hizmet etmeli ve yetişkinler tarafından bu desteğin sağlanmasına yönelik uygun koşulların oluşturulması önem arz etmektedir. Özellikle çocuklar bu yıllarda çevreleriyle etkileşim içinde olmakla birlikte yetişkinlerin yakın ilgilerine ihtiyaç duymaktadırlar (Kuru, 2020, s.9). Erken çocukluk yıllarında gelişmeye başlayan pek çok beceri bulunmaktadır.

Bu becerilerden birisi olan erken okuryazarlık becerileri, sadece okuma ve yazmanın öğrenilmesi olmamakla birlikte sözcüklerin, dilin, hikâye ve şiirlerin çocuğun doğumdan itibaren yaşantısına girmesi ve çocukların dile ait sözcükleri, sesleri ve yazılı materyallerin farkındalığını kazanmalarıdır (Akoğlu, 2015, s.263; Akoğlu & Kızılöz, 2017; Karaman, 2013; Kargın, Güldenoğlu, & Ergül, 2017; Turan & Akoğlu, 2014; Whitehurst & Lonigan, 1998; Wilson & Lonigan, 2010). Erken okuryazarlık, kelimelerin, hikayelerin, yazılı

unsurların farkındalığını içeren ve bu farkındalığın çocukların yaşantılarına erken dönemden itibaren girmesi anlamına da gelmektedir (Gül, 2007). Erken dönemden itibaren çocuklar ilk olarak en yakın çevresi olan ev ortamında bu becerinin gelişmesi için fırsatlarla karşılaşmaktadırlar.

Yaşama dair ilk tecrübeleri ev ortamında kazanan çocukların potansiyelini geliştirebilmesi, erken çocukluk yıllarında karşılaştıkları uyaranlar ve nitelikli ev ortamı ile bağlantılıdır. Ev ortamında çocuklara sunulan erken okuryazarlık ortam ve uygulamaları çocukların yaşamın ilk yıllarından itibaren erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine hizmet etmektedir ve ileriki dönemlerde ilk okuma yazma becerilerinin alt yapısını oluşturmaktadır. Bebeklik dönemlerinden itibaren anne ve babaların kitap inceleme, yazılı ve görsel uyaranlar ile bebekle etkileşim süreçleri, dil oyunları oynamaları, ninniler ve şarkılar söylemeleri erken okuryazarlık becerilerinin ilk uygulamaları olarak gösterilebilir. Çocukların yakın çevrelerinin ve aynı zamanda ebeveynleri ile etkileşimli bir ev ortamını niteliği, erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde etkili bir role sahiptir (Ergül, 2017; Evans, Shaw, & Bell, 2000; Karaahmetoğlu, 2015; Kargın, Güldenoğlu, & Ertürk, 2017; Uluğ, 2018;).

Çocukların gelişimlerini destekleyen fırsatlar, anne babaların çocukların gelişim sürecindeki rollerine ait motivasyon ve inançları çocukların gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda çocukların gelişimini destekleme konusunda anne ve babaların öz yeterlik inançları etkili bir faktördür. Anne babaların ebeveynlik rollerine ilişkin öz yeterliklerinin kuvvetli olması çocukların gelişiminde pozitif etkiler yaratmaktadır (Kıvanç, 2020; Özdemir G. , 2019).

Alan yazında annelere ait öz yeterlik ve ev ortamında öğrenme süreçleri ile ilgili gerçekleştirilen araştırmada Amerika’da yaşayan okul öncesi dönemde çocuğa sahip dezavantajlı annelerin ebeveynlik rollerine yönelik öz yeterlikleri ile çocuklarının okuma-yazmaya hazırbulunuşluluk konusu değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda annenin öz yeterlik algısının ev öğrenme aktiviteleri ve ev öğrenme ortamı profili ölçümlerinin

sonuçlarını öngördüğü ancak aile okuma anketi sonuçlarıyla anlamlı bir ilişkisinin mevcut olmadığı saptanmıştır. Araştırmada annelerin ebeveynlik rollerine yönelik öz yeterlikleri ile çocuklarının sahip olduğu uyarıcı ev ortamı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (Machida, Taylor, & Kim, 2002). Anne ve babaların ebeveynlik rollerinde sahip oldukları yüksek öz yeterlik algıları çocuklarıyla etkileşim temelli süreçler oluşturma ve bu süreçlere katılma durumlarını pozitif yönde etkilemektedir. Böylece anne ve babalar gerçekleştirecekleri her katılımda kendilerini yeterli hissetmekte aynı zamanda çocuklarının gelişimlerine olumlu katkılar sağlamaktadırlar. Bu bilgilerden yola çıkılarak okul öncesi dönemde çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerinin öz yeterlik düzeyleri incelenmiştir.

Problem Durumu

Çocuğun sosyal çevresinin oluşumu çoğu kez aile üyelerinin katılımıyla oluşmakta ve çoğunlukla ev ortamında şekillenmektedir. Çocuklar, erken okuryazarlığa yönelik tecrübelerinin büyük bir kısmını ev ortamlarında kendisinden yaş ve tecrübe olarak daha büyük aile üyeleriyle birlikte geçirdikleri etkileşimler sonucunda oluşturmaktadır. Böylece gözlem yaparak ve katılım göstererek erken okuryazarlık becerilerine yönelik bilgileri kazanmaktadır (Steensel, 2006). Ekolojik modele göre çocuğun gelişiminin çevresiyle olan etkileşimine bağlı olduğu savunulmaktadır (Taşkın, 2020).

Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramına göre çocuğun çevresinin etkin düzeyleri mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak tanımlanır. Ekolojik sistemler modelinde büyüme ve gelişimdeki iç ve dış tesirler incelenmektedir. Bronfenbrenner'in bu yaklaşımında çocuklar sosyal ve kültürel bir çevrede doğup ve büyümektedirler. Dolayısıyla bu ortamlar diğer ortamların etkisi altında bulunmaktadır. Çocukların ailelerine ait kültür, norm ve değerleri farklılık göstermektedir. Çocuğu etkileyen ve birbirleriyle bağlantılı olan aile, okul, toplum ve diğer kuruluşlar hem çocukların hem de ailelerin üstünde dikkat çekici bir etkiye sahiptir (Özenç & Doğan, 2014; Taşkın, 2020).

Brofenbrenner'ın ekolojik sistem yaklaşımına dayanan ev erken okuryazarlık ortamı bir çocuğun bu ortam ile ilgili fikrini ve çevresi açısından çocuğun gelişimini nasıl etkilediğini göstermektedir (Turan & Akoğlu, 2014). Bu teoride anne ve baba, yaşlılar ve öğretmenler ile oluşan doğrudan etkileşimler; mikrosistemde oluşur ve her ikisi de bireyin gelişimini etkiler. Dolayısıyla ebeveynler ve erken okuryazarlık becerileri için sağladıkları ortamlar, çocukların gelişimlerini şekillendirerek öğrenmelerine katkıda bulunmaktadır (Santrock, 2011, s. 231). Ev okuryazarlık ortamının incelenmesi, çocukların okuryazarlık becerilerinin gelişimini desteklemek için ev ortamının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Horowitz-Kraus, Hutton, Phelan, & Holland, 2018 yılında yaptıkları çalışmada annelerin okuma akıcılığı ile okul öncesi dönem çocuklarında hikâye dinleme sırasında çocukların gelecekteki okuma becerilerinin ilişkisi olduğunu göstererek bu modeli nörobiyolojik bağlamda genişletmişlerdir. Genişletilmiş Bronfenbrenner modelinde, anne yazma becerileri, düşük sosyoekonomik düzey, anne okuma becerilerini etkileyen yetersiz ev okuryazarlık ortamının erken çocukluktaki düşük okuma sıklığı, kalitesi ve katılımıyla ilişkili olabileceği öne sürülmektedir.

Erken okuryazarlık gelişimi okul öncesi eğitimi, aile gibi birçok çevresel faktörden etkilenmektedir (Turan & Akoğlu, 2014). Erken okuryazarlık becerileri, sözcük kodlarını fark etme, harfleri hem yazım hem de fonolojik olarak çözümleme, organize etme gibi bilişsel bileşenler erken yaşta gelişmeye başlamaktadır ve dili anlama becerisi ile yakından bir ilişkiye sahiptir (Hannon, 2018). Erken okuryazarlık kavramı, dile hâkim olma, görsel ve yazılı uyaranlara maruz kalma, çevresel etkiler, aile etkisi gibi pek çok durumdan etkilenen ve hayat boyu süren bir süreci kapsamaktadır.

Çocukların ilk erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi ev ortamlarında başlamaktadır. Bu becerilerin gelişimi çocukların yaşantıları boyunca edindikleri deneyimlerden ve büyüdükleri çevreden etkilenmektedir (Akyüz & Doğan, 2017). Ev okuryazarlık ortamı, ailenin çocuğun gelişiminde dil, konuşma, okuma yazma becerileri gibi önemli alanlarda, bu becerilerin gelişimi için ön koşul olan bir takım bilgi ve davranışları oluşturmaları için

oluşturduğu ortamdır (Sarıca vd., 2014). Erken yıllarda, erken okuryazarlık becerilerinin kazanılmasında ailenin önemli bir rolünün olduğunu ortaya koyan pek çok çalışma mevcuttur (Burgess, Hecht, & Lonigan, 2002; Deckner, Adamson, & Bakeman, 2006; Evans, Deborah, & Bell, 2000). Okul öncesi dönemde erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi için sağlanan desteğin niteliği, ebeveynlerin ev ortamında sağladıkları erken okuryazarlık becerilerinin çeşidi, şekli ve niteliği gibi unsurlarla yakından ilişkilidir. Özellikle ebeveynlerin, ev ortamında çocuklarıyla birlikte kitap okuma aktiviteleri gerçekleştirmeleri, çocukların kelimelerin anlamını öğrenmeleri, yazı farkındalığını sağlamaları gibi erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini olumlu yönde desteklemektedir (Işıtan, Saçkes, & Biber, 2020).

Alan yazında ev okuryazarlığı ortamında bir öğretim odağının ve okuma ile ilgili dokümanlara ulaşabilmenin, erken okuryazarlık bileşenlerinden fonolojik farkındalık ile ilişkili olduğu ve harf bilgisi ve kelime bilgisi yoluyla dolaylı olarak ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların okumayla ilgili dokümanlarla karşılaşmaları ve ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte okuma faaliyetlerine aktif katılımının da harf ve kelime bilgisi ile olan ilişkileri yoluyla fonolojik farkındalık becerileri ile doğrudan ve dolaylı olarak bağlantılı olduğu bulunmuştur (Foy & Mann, 2003).

Çocuklar ve ebeveynler birlikte etkileşimli zaman geçirmek açısından özellikle ev ortamında oldukça önemli fırsatlara sahiptirler. Ebeveynler, özellikle ev ortamında erken okuryazarlık dokümanlarına ulaşma ve sahip olma, çocuklar için ebeveynlerin okuryazarlık aktivitelerini gözlemleme fırsatları, birlikte erken okuryazarlık fırsatlarını değerlendirme (örn: kitap okumak gibi) ve birlikte okuma ve yazma faaliyetleri yapabilme gibi birçok uygulama yapabilmektedirler. Ancak ebeveynlerin sundukları erken okuryazarlık ev ortamının niteliği, çocukların bu becerileri kazanmasında farklı düzeyde ve farklı çeşitlilikte kaynağa sahip olmalarını etkilemektedir (Akyüz & Doğan, 2017).

Ailelerin çocukların okuryazarlık becerilerine yönelik etkilerini araştıran çalışmalarda aile bireylerinin çocuklarla okuryazarlık etkileşimlerini, materyallerini ve okuryazarlık gelişimindeki etkileriyle ilişkili olarak aile pratiklerinin incelendiği görülmektedir. Ayrıca

araştırmaların büyük kısmında ailelere ait okuryazarlığın, çocukların okuryazarlık gelişiminde etkili bir faktör olduğu bulunmuştur (Baker, 2013; Ihmeideh & Al-Maadadi, 2020; Swain & Cara, 2019). Ayaz, 2015 yılında yaptığı çalışmada, ebeveynlerin çocuklara erken okuryazarlık deneyimi sunma, erken okuryazarlığı geliştirici unsurlara ulaşma ve ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte oynadıkları oyunların erken okuryazarlık becerisinin gelişiminde etkili olma durumlarının ailelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılaştığını tespit etmiştir.

Erken okuryazarlık ev ortamının donanımını destekleyen birçok etkinlikten bahsedilebilir. Bunlar: ebeveynlerin çocuklarına düzenli kitap okumaları, çocuklarıyla dil oyunları oynamaları, poster gibi görselleri, logoları incelemeleri, alışveriş listeleri oluşturmaları, çocuklarıyla birlikte yazı yazma aktiviteleri gerçekteştirme, çocukların ev ödevlerine yardımcı olma, ansiklopedi ya da ciltli bir yayını birlikte inceleme gibi etkinliklerdir. Ayrıca ev ortamında erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesi için uygun materyal ve çevre düzenlemesi sağlamak anne babaların çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini destekleyici düzenlemelerdir (Ayaz, 2015; Karaman & Üstün, 2011). Ebeveynlerin çocuklarına sundukları bu uyaranlar çocukların gelişimi üzerindeki farklı etkilere sahiptir. Bu etkiler ebeveynlerin ya da çocukların özellikleriyle karakterize olmaktadır. Çocukların gelişiminde doğrudan veya dolaylı bir tesire sahip olarak görülen faktörlerden birisi de ebeveynlere ait öz yeterlik durumlarıdır (Özdemir, 2019).

Ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla başlayan ebeveynlik algısı zamanla çeşitli faktörlerin etkisi altında kalabilmektedir. Özellikle, aile sistemindeki değişimler, yaşam sürecindeki zorluklar veya değişiklikler annelerin ebeveynlik algılarını ve ebeveynlik öz yeterlik algılarını etkileyebilir (Özyurt & Eliküçük, 2017).

Bandura'nın temellerini attığı öz-etkinlik (öz yeterlik) teorisi, herhangi bir olayda bireylerin yeterli seviyede performans göstereceklerine duyduğu inanç olarak tanımlanmaktadır. Kişinin model aldığı davranışı eylem haline getirmesini etkileyen bir faktör olarak öz yeterlik, kişinin kendi kabiliyetlerinin nasıl algıladığıdır (Erdamar Koç, 2020, s. 215). Bireylerin öz yeterlik kararları için üç adet kaynak bilgi bulunmaktadır:

1-Temsili deneyim, diğer kişilerin neler yaptıklarının gözlemlenmesidir.

2-İkna etmek, başkalarının kişinin yapabileceğine ikna etmesi ya da kişinin kendi kendini ikna edebilmesi.

3-Bir iş düşünüldüğünde ya da eyleme geçmeden önceki duygusal uyarılmaları gözlemlmek. Bandura'nın öz yeterlik teorisi çevrenin önemini de kabul etmektedir. Bazı davranışa yönelik neticeler hem kişilerin kendi yetenekleri hem de çevreyi algılamalarıyla ilgilidir (Gerring & Zimbardo, 2012, s. 425). Bireylerin algıladıkları öz yeterlik, yaşamı etkileyen ve bazı durumlarda etkiye sahip olaylara yönelik insanların performans seviyeleri oluşturma yeteneklerine olan inançları olarak ifade edilmektedir. Kişilerin bir durum karşısında davranışlarının belirleyicisi olan öz yeterlik, özellikle anne ve babaların ebeveynlik rollerine yönelik algılarında sahip oldukları güven ve çocuklarının gelişimine olan etkilerinin olumlu yönde olması gibi düşünceleri kapsamaktadır. Bu teori özellikle annelerin öz yeterlik inançları konusunda hem çocuk yetiştirmelerindeki bilgi seviyelerine hem de bildiklerini eyleme dönüştürme ve uygulama yapma yeteneklerine sahip olma konusunda, bir birey olarak kendilerine güven duymalarını içinde barındırmaktadır (Coleman, 1998). Anne ve babaların çocuk yetiştirme süreçlerinde etkili bir faktör olan öz yeterlikleri, ebeveynlerin anne babalık görevlerinde kendilerine karşı geliştirdikleri yeterlik inançları, çocuk bakımı ile alakalı bilgi ve beceri düzeyleri, kendilerine bu görevde sağladıkları öz güven, çocuk yetiştirirken çocukların gelişimini destekleme konusunda algılanan sosyal destek inancı gibi niteliklerin çerçevesinde oluşmaktadır (Aksoy & Diken, 2009; Çiçekler, Büyükbayraktar, Er, & Pirpir, 2014).

Annelerin sahip oldukları öz yeterlikleri, çocukların bilişsel, dil, sosyal ve ince motor gelişimlerinde etkilidir. Özellikle çocukların bilişsel ve erken yıllarda okuma yazma gelişiminin desteklenmesi için evde ilk öğrenme ortamlarının uygun olması buna bağlı olarak yüksek öz yeterliğe sahip olan anne ve babaları ev ortamında çocuklarıyla olan öğrenme ortamı ve etkinliklerine daha fazla katılmaktadırlar. Ayrıca ebeveynlerin yüksek öz yeterlik algısı, çocukların gelişimsel performansı ile ebeveynlerin annelik babalık rollerinde algıladıkları görev ve sorumluluklar arasında işlevsel bir role sahiptir (Aksoy &

Diken, 2009; Büyüktaşkapu, 2012; Kıvanç, 2020; Özdemir, 2019). Dolayısıyla ebeveynlerin öz yeterlik algıları ile çocuklarının gelişimlerini destekleme arasında ilişkinin döngüsel bir yapısı vardır.

Alan yazında bu ilişki şöyle açıklanmaktadır. Güçlü öz yeterlik algısına sahip olan anne ve baba aile içinde olumlu bir tutuma sahip olacak böylece çocuklarının gelişimine olumlu katkılar sağlayacaktır. Çocuklardan gelen pozitif bildirimlerin etkisiyle anne ve babalar ebeveynlik rollerine ilişkin kuvvetli bir öz yeterlik anlayışı geliştireceklerdir. Karşılıklı olan bu ilişki, süreç içinde anne-baba ve çocuk katılımlarına etki ederek ebeveynlerin öz yeterlik anlayışlarının kuvvetlenmesine hizmet edecektir (Jones & Prinz, 2005).

Ebeveyn öz yeterliğinde etkili olan aynı zamanda öz yeterlik anlayışından etkilenen değişkenlerden çocukların ev ortamları, gelişim destekleyici uyaranların bulunması ve olumlu ebeveyn çocuk etkileşimlerinin olması gibi niteliklere sahip olmalıdır. Kaliteli bir ev ortamı uyaran göstergeleri, bu ortamlardaki oyun ya da oyuncakların olması, hikâye kitaplarının bulunması, boya kalemleri, çocuğa şarkı, tekerleme ve kavramların öğretilmesi ve ev dışında da gelişimi destekleyen mekanların ziyaret edilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Machida, Taylor, & Kim, 2002). Çocukların ev öğrenme ortamı ile erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi birbiriyle ilişkilidir (Rodriguez & Tamis-LeMonda, 2011).

Ev ortamında en sık gerçekleştirilen erken okuryazarlık etkinliklerinden birisi çocukla birlikte kitap okumaktır. Biltekin (2019) yaptığı çalışmada 60-72 aylık çocukların erken okuryazarlık becerilerini ve annelerinin kelime bilgi düzeyini belirlemek ve yine annelerin erken okuryazarlığa ve çocuklarıyla birlikte kitap okuma süreçlerine ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada anneler tarafından çocuklara kitap okuma sıklığının çocukların erken okuryazarlık beceri üzerinde bir farklılığa sahip olduğu bulunmuştur (Biltekin, 2019).

Erken çocukluk döneminde çocuğa sağlanan dil gelişimini destekleyici uyaranlar hem dil gelişimi hem de ileriki zamanlarda çocuğun okula hazırlık becerilerinin gelişiminde etkilidir. Erken okuryazarlık becerilerinin gelişimiyle çocukların ilk okuma yazma becerileri oluşmaya başlamaktadır (Kargın, Güldenoğlu, & Ergül, 2017). Dil gelişimi ve

erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi birbirleriyle ilişkili süreçlerdir (Akoğlu, 2015, s.263). Öz yeterlik düzeyi yüksek annelerin daha fazla dil gelişimi destekleyici uyaranlar sunmaktadır (Desjardin, 2006). Annelerin öz yeterlik düzeylerinin çocukların gelişiminde etkilidir (Aksoy & Diken, 2009). Bu bilgilerden yola çıkılarak ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerin öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin, çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine olan etkisini belirleme noktasında önem teşkil etmektedir.

Alan yazında ev erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babaların erken okuryazarlık ile ilgili görüşlerinin incelenmesi, erken okuryazarlık becerilerinin uygulanmasında ebeveynlerin kişisel tercihler, ev ortamı donanımının çocukların erken dönemde gelişen erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde ilişkili konular olduğu saptanmıştır (Akyüz & Doğan, 2017; Uluğ, 2018). Öz yeterlik algısı güçlü ebeveynler çocuklara daha yüksek uyarıcı ev alanı sağlamakta dolayısıyla çocukların gelişimlerine olumlu etki yaratmaktadır (Özdemir, 2019).

Yazıcı ve Kandır 2018 yılında, alan yazında ev erken okuryazarlığı ile ilgili çalışmaları incelediklerinde, erken çocukluk döneminde ev erken okuryazarlık ortamının ebeveyne yönelik bazı unsurlardan etkilendiğini bildirmişlerdir. Bununla birlikte, erken okuryazarlık becerilerinin ev ortamında desteklenmesinde çoğunlukla annelerle çalışma yapıldığı ve anne eğitimini destekleyici yönde çalışmalara yer verildiğini tespit etmişlerdir. Çalışmada ev okuryazarlık ortamı için sosyo-ekonomik düzey, kültür, ırk ve inanç gibi ebeveyn kaynaklı değişkenlere dikkat çekilmiştir (Yazıcı & Kandır, 2018). Ancak ebeveyn özellikleri, demografik özellikleri, ebeveyn öz yeterlik düzeyi gibi unsurlara ilişkin herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda ebeveyn öz yeterliğinin ebeveyne bağlı bir değişken olduğu göz önünde bulundurulduğunda ev erken okuryazarlık ortamı ile ilişkili olabileceği ve birbirlerini etkileyen unsurlar olabilecekleri düşünülmektedir. Özellikle ev ortamında çocukların erken okuryazarlık becerilerine yönelik gerçekleştirilen uygulamaların ve sunulan ortamın, çocukların gelecekte okuma yazma becerilerindeki etkisine, erken okuryazarlık becerilerinin kazandırılması konusunun ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Alan yazında erken okuryazarlık

becerilerinin genellikle yaş, gelişimsel ihtiyaçlar, aile ve ortam bağlamı gibi çeşitli değişkenler açısından incelendiği görülmektedir (Akyüz, 2016; Hiğde, Baştuğ, & Cihan, 2020; Turan & Akoğlu, 2014; Uluğ, 2018). Bu doğrultuda çalışmada okulöncesi dönemde çocukların erken okuryazarlık ev ortamları ve annelerin öz yeterlik algıları incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişki ile bunları etkileyebilen bazı değişkenleri incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. 60-72 aylık çocuğa sahip annelerin öz yeterlik düzeyi; ebeveyne özgü stratejiler, çocuğa kazandırabilecekler alt boyutları ile ev erken okuryazarlık ortamı; okuma, yazma, ses bilgisel farkındalık ve yazı farkındalığı, birlikte kitap okuma alt boyutları arasındaki ilişki var mıdır?
2. Annelerin çocuklarına sağladıkları ev erken okuryazarlık ortamı;
 - a) Annenin öğrenim düzeyine, çalışma durumuna,
 - b) Çocuğun cinsiyetine, kardeş sayısına, doğum sırasına, okul öncesi eğitim alma süresine göre farklılık göstermekte midir?
3. Annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyi;
 - a) Annenin öğrenim düzeyine, çalışma durumuna,
 - b) Çocuğun cinsiyetine, kardeş sayısına, doğum sırasına, okul öncesi eğitim alma süresine, göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Çocukların gelişim yolculuğunda erken çocukluk yıllarında çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ebeveynlerin rolü oldukça önemlidir. Çocukların ev ve ev dışında karşılaştıkları uyaranlar gelişimleri boyunca kritik değere sahiptir. Ebeveynlerin,

çocuklarının gelişimlerini destekleme konusundaki bilgi ve becerileri, kendilerine olan inançları çocuklarının gelişimleri boyunca etki eden faktörlerden birkaçıdır. Özellikle ebeveynlerin öz yeterlik algıları bu etkileri fark etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması, çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarının farkında olmalarını ve uygun desteği sağlamaları konusunda etkilidir. Dolayısıyla erken çocukluk döneminde ev erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesi, çocuklara erken okuryazarlık deneyimleri sunulması ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimleri ile gerçekleşmekte ve ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Ebeveyn ve çocuk etkileşimlerinin, erken çocukluk döneminde gelişmeye başlayan erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini desteklemek ve ebeveynlerin ev ortamında destek uygulamalarının incelenmesi alan yazında erken okuryazarlık araştırmalarına katkı sağlaması açısından önemlidir (Neumann, Hood, & Neumann, 2009). Annelerin, çocukların erken okuryazarlık becerileri süreci hakkında görüşlerinin incelendiği çalışmanın sonucunda annelerin çoğunun çocuklarının okuma yazmaya hazırlık becerilerini desteklemek için evde en çok boyama etkinlikleri yaptıkları ve annelerin çoğunun çocukların okuma yazmaya hazırlama konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri bulunmuştur (Altınkaynak, 2019). Ebeveynler tarafından erken okuryazarlık becerilerinin tam olarak anlaşılamaması, bu becerileri destekleme noktasında yetersiz performans göstermeleri buna bağlı olarak çocuklarının gelişimlerini destekleme noktasında kendilerine olan inançlarının olumsuz etkilenmesine dolayısıyla erken dönemde çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde yetersiz kalmalarına neden olabilir. Ev erken okuryazarlık ortamı ve bu ortamların sağlayıcılarından birisi olarak düşünülen ebeveynlerin öz yeterlik algıları bu bağlamda birbiri ile ilişkilendirilebilir.

Ülkemizde erken okuryazarlık ile yapılan çalışmalara bakıldığında çeşitli değişkenlere göre erken okuryazarlık becerilerinin, erken okuryazarlık ev ortamı düzeyinin incelendiği görülmektedir (Ayaz, 2015; Çetin, 2019; Enerem, 2018; Işıtan, Saçkes, & Biber, 2020; Karaman, 2013; Turan & Akoğlu, 2014). Ancak erken çocukluk döneminde ev ortamında geliştirilen erken okuryazarlık becerilerinin desteklenmesi ile annelerin öz yeterlik

algılarının gelişimini araştıran çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda belirlenen konunun bütüncül bir şekilde ele alınması ve elde edilen bulguların alan yazına katkı sağlayacağı, ev erken okuryazarlık ortamının erken çocukluk dönemine etkisi göz önünde bulundurulduğunda, ev erken okuryazarlık ortamının özellikleri ile uygulamalarının bilinmesi ve değerlendirilmesi, çocukların erken okuryazarlık becerilerinin desteklemesinde aile bireylerinin bilinçlendirilmesini hedefleyen uygulamalara yol göstermesi bakımından önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir;

1. Araştırma, Ankara ili Millî Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarına devam eden, 60-72 ay aralığında çocuğa sahip ve çalışmaya gönüllü katılan annelerden toplanan verilerle sınırlıdır.
2. Araştırma; annelere yönelik olan Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği'nin ve annelere yönelik olan Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği'nin ölçtüğü beceriler ile sınırlıdır.
3. Araştırma çocukların engele yönelik tanılarının olmaması ve 60-72 ay aralığında olmalarıyla sınırlıdır.

Varsayımlar

1. Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ölçülmek istenen: okuma ortamını, yazma ortamını, ses bilgisel ve yazı farkındalığı ortamını, birlikte kitap okuma ortamını değerlendirdiği varsayılmaktadır.
2. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin ölçülmek istenen: ebeveyne özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutlarında annelerin öz yeterlik düzeylerini değerlendirdiği varsayılmaktadır.

Tanımlar

Ev erken okuryazarlık ortamı: Ebeveynlerin, çocuklarının okuma, yazma ve dil gelişimlerini sağlayabilmeleri adına gerekli olan tutum ve becerilerin desteklenmesine olanak sağlayan imkanlara sahip olan, çocukları için oluşturdukları ev ortamıdır. (Niklas & Schneider, 2013).

Ebeveyn öz yeterliği: Ebeveynlerin çocuklarının gelişimini destekleyecek ve güçlendirecek ortamı yaratma hususunda ebeveynlerin kendine yönelik inançları olarak tanımlanmaktadır (Ardelt & Eccles, 2001).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Erken Okuryazarlık Becerileri

Okuryazarlık terimi okul öncesi dönemde pek çok farklı şekilde kullanılmaktadır. Özellikle İngiliz dilinde emergent literacy (kendiliğinden gelişen okuryazarlık), early literacy (erken okuryazarlık), beginning literacy (başlangıç okuryazarlık), pre-literacy (okuryazarlık öncesi) gibi farklı terimler okul öncesi dönemde okuryazarlık becerilerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Gök, 2013; Karaman, 2013).

Erken okuryazarlık becerileri, erken dönemde okuma ve yazmanın öğrenilmesi demek değildir. Erken çocukluk döneminde çocukların sözcüklerin ne anlama geldiğini, hikâye kitaplarının dünyasını, yazı araç ve gereçlerini tanımasını, dile ait sembollerin farkında olmasını kapsamaktadır. Özellikle erken dönemde çocukların yazılı ürünlerin, kelimelerin ve dile ait seslere yönelik farkındalık kazanmalarını içermektedir. Ayrıca okuma-yazma kabiliyetinin gelişiminden önce bu konuda kazanılması gereken becerileri de içinde barındırmaktadır. Erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde beş kritik nokta mevcuttur. Bunlardan birincisi bu becerilerin yaşamın ilk yıllarından itibaren gelişmeye başladığını, formal okuma yazma öğretiminden önce geliştiğini ifade etmektedir. Bir diğer kritik nokta ise söze dayanan dil becerilerinden dinleme ile konuşmanın yazılı dil becerilerinden olan okuma ve yazma becerilerinin eşzamanlı olarak birbiriyle ilişkili olarak gelişmesidir. Üçüncü olarak okuryazarlık gelişiminde, bilişsel gelişim önemli bir role sahiptir ve

okuryazarlığın işlevleri çocuğun okuryazarlık formları kadar önemlidir. Bir diğer önemli noktalar ise çocukların bulundukları alanda etkin olup ortamı keşfedici davranışlar sergileyerek okuma ve yazma konusunda kendinden daha deneyimli bireylerle ve akranlarıyla sosyal bir ilişki içinde bulunmaları erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde fırsatlar sunmaktadır. Erken okuryazarlığın gelişme sürecinde meydana gelen okuryazarlığa yönelik bilgi ve becerilerin kazanımı bir sırayı takip etmektedir ve bu sıra normal gelişim gösteren çocuklar için değişkenlik göstermektedir (Akoğlu, 2015, s. 263; Tutkun, 2020).

Erken okuryazarlık becerisinin gelişiminde Whitehurst ve Lonigan (1998) iki farklı alandan bahsetmektedirler. İlk olarak birinci alanda, anlamsal, anlatımsal ve kavramsal gibi dil becerilerinin çeşitleri yer alırken ikinci alanda ise fonolojik farkındalık gibi kodlama becerileriyle alfabe kurallarını anlama, harf ses ilişkisi kurabilme gibi beceriler bulunmaktadır. Bu alanlar içten dışa ve dıştan içe olarak tanımlanmaktadır. Dışarıdan içeriye doğru olan beceriler bağlamsal birimler ve anlamsal birimler; içten dışa olanlar ise dil, ses ve yazı birimleri olarak ifade edilmektedir.

İçeriden dışarıya doğru olan beceriler daha önemli görülürken dışarıdan içeriye doğru olan beceriler okuma-yazma öğrenildikten sonra daha çok önem kazanmaktadır. Bu durum çocukların okuma-yazma becerilerini öğrenmeden önce yazıya ait simge temsillerini anlamlandırarak çözümlemesinin ve akabinde bağlamsal birimleri anlamlandırması ile açıklanmaktadır (Karaman, 2013).

Erken çocukluk yıllarında çocukların kendi konuştukları dilin seslerini öğrenmeleri daha sonrasında da kelime ve harfleri tanımaları erken okuryazarlık becerileri ve okuma yazmaya hazırlıkta kilit noktalardandır. Kullanılan dile ait kelimelerin sesleri ile bu unsurları soyut düzeyde anlam vermeye çalışmak, erken okuryazarlık becerilerinin gelişmesi için temel sağlamaktadır. Erken yıllarda erken okuryazarlık becerilerine ait bileşenlerden özellikle heceleme yani sesleri ayırt etme becerisini geliştirme, ses farkındalığı oluşturma, görsel uyaranlar ve yazı ile harfleri kullanarak birtakım deneyimler

kazanmak erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini desteklemektedir (Parpucu & Dinç, 2018, s.5).

Yaşamın ilk yıllarından itibaren erken okuryazarlık deneyimleri gelişmeye başlar ve erken çocukluk dönemi boyunca bu süreklilik devam eder. Dolayısıyla erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi çocuğun ilk çevresi olan ailesi ve ev ortamında, çocuğa sunulan imkânlar ve oluşturulan deneyimler ile şekillenmeye başlamaktadır. Temeli atılan bu deneyimler zaman içinde okul öncesi eğitim ile gelişip sosyal yaşantılarla desteklenmeye devam etmektedir (Gök, 2013; Sağlam, 2020).

Erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde, erken okuryazarlık bileşenleri olarak; sözcük bilgisi ve anlama, yazı farkındalığı, ses bilgisel farkındalık, harf ve alfabe bilgisi becerilerinden bahsedilmektedir (Ergül, vd., 2014; Spira, Bracken, & Fischel, 2005).

Sözcük Bilgisi ve Anlama

Kelime bilgisi, okunulan veya dinlenen bir şeyi ya da konuşulup yazıldığı sırada anlaşılan kelimelere denilmektedir. Okuduğunu ya da dinlediğini anlama ise, çocuğun kendi okuduğu ya da farklı bir kişi tarafından okunan herhangi bir yazıdan bir mana çıkarmasıdır. Bebeklik döneminde, 6 ila 18 aylık dönemler arasında bebekler bir okuma nesnesiyle tanıştıklarında bu materyalin ne olduğunu anlamlandırmaya uğraşırlar. Yetişkin ile etkileşim içinde bu nesne incelendiğinde bebeğin anlamlandırmaya çalıştığı şey erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi için ilk adımdır. Daha sonraki dönemlerde bu etkileşim gelişerek ve yeni beceriler eklenerek gelişmeye devam etmektedir. Böylece bebeklik döneminden itibaren erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi başlamaktadır. Okul öncesi döneme gelindiğinde çocuklar bir şeyler dinlerken ya da konuşurlarken fark etmeden yeni sözcükler öğrenirler ve yerinde kullanmak için sabırsızlanırlar. Bu sözcükleri anlamlarına ve kullanımlarına uygun olarak ve anlaşılır bir halde aktif kullanırlar. Çocuklar yaşlarına göre; farklı şekillerde, hedeflere yönelik etrafındaki bireyleri dinleyerek gözlemlemeye başlarlar. Böylelikle kolay ve günlük hayat için temel olabilecek yönergeleri yerine getirebilir, bağlam içinde iletişim kurabilir, dinlediklerine de uygun yanıtlar verebilirler.

Okul öncesi dönemde okunan öyküleri çocuktan anlatmasını beklemek, çocuğun yeni karşılaştığı ve yaşamında pek kullanmadığı sözcükleri anlamasını ve yeni kullanmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca öyküyü dinlerken çocukların uyguladıkları en iyi stratejilerden birisi de öykü ile ilgili sorular sormak ve öykü hakkında yorum yapmaktır. Bu strateji ilerleyen yıllarda okuduğunu anlama becerisinin temelini oluşturmaktadır (Karaahmetoğlu, 2015).

Yazı Farkındalığı

Yazıya ait formlar, özellikler ve işlevler hakkında çocukların erken dönemde gelişen farkındalıklarını içeren yazı farkındalığı becerileri, erken dönemde çocukların okuma becerilerini kazanmadan evvel yazı ile ilgili hangi bilgiye sahip olduklarını içermektedir. Yazı farkındalığı yalnızca basılı yayınlarla ilgili olmamakla birlikte işaret, broşür, liste ve logo olmak üzere yazı ve sembol çeşitlerini içermektedir. Yazı farkındalığının gelişiminin temelinde, çocukların alfabedeki sesleri kelimelerden ayırt etme becerisi bulunmaktadır. Bu becerilerden sonra ise nokta, virgül ve ünlem gibi noktalama işaretleriyle ilgili farkındalık oluşturmaktadırlar. Erken çocukluk yıllarında, çocukların yazı birimlerine yönelik bilgiye sahip olmasıyla ilgili en önemli durum olarak, sözcükleri yazının temel birimleri olarak algılamasıdır. Genellikle bu farkındalık 3 ile 5 yaş aralığında edinilirken bazen okul öncesi veya ilk okul yıllarında okumaya yönelik eğitimlerle kazanmaktadırlar (Çetin, 2019).

Yazı farkındalığı becerisi; kelime ve alfabe bilgisi, yazıya ait kuralları ayırt etme ve yazının anlamlandırılması ile yazılı formata uyum olmak üzere dört beceriyi kapsamaktadır. Çocukların yazı ile ilgili eylemleri, yazılı materyallerle dolu ortamlarda bulunmaları, kitapları ne şekilde tutmaları ve kullanmaları konusunda bilgiye sahip olmaları, öncelikle kitap sayfalarını çevirme ve daha sonra ise doğru yönde çevirme becerisine sahip olmaları, yazı yazarken bir yönün olduğunu fark etmeleri, kitapların başlığı olduğunu fark etmeleri yazı farkındalığı becerisinin gelişimine katkı sağlamaktadır (Cabell'den akt. Enerem, 2018).

Ses bilgisel Farkındalık

Erken okuma ve yazma ile güçlü bir şekilde bağlantılı olan bir konuşma dili becerisi, ise erken okuryazarlık becerileri içinde gelişen fonolojik (ses bilgisel) farkındalıktır (Roth, Paul, & Pierotti, 2006). Ses bilgisel farkındalık (fonolojik farkındalık); kelimeleri oluşturan seslerdeki benzerlik ve farklılıkları duyabilme ayırt edebilme yetisi olarak tanımlanabilmektedir. Kelimeleri seslerine ayırabilme, sesleri birleştirerek kelimeleri oluşturma, heceleri sesbirimlerine ayırabilme, başlangıç, orta ve son sesleri kullanarak yeni kelimeler türetebilme becerilerinin tümünü içermektedir. Fonolojik farkındalık becerisi üstdil becerilerinden biri olarak, sesbirim-yazı birim ilişkisinin anlaşılması ve kelimelerin görsel ve işitsel yapılarının anlaşılması gibi kritik bir değere sahiptir. Ses bilgisel farkındalık yani fonolojik farkındalık becerilerinin edinim sırası basitten karmaşığa doğru bir yol izlemektedir. Fonolojik farkındalık becerisi, heceleri fark edebilme uyakları fark edebilme, kelimeleri oluşturan son ve ilk sesleri fark etme ve ayırt edebilme, sesleri birleştirerek kelime oluşturabilme, kelimelerdeki kelimeyi oluşturan heceleri ayırabilme, fonem silme/atabilme, gibi basitten karmaşığa doğru olan basamakları içermektedir. Bu becerinin gelişiminde ilk kritik nokta kelimelerin başlangıç sesini fark etme ve uyak farkındalığı sağlamaktır. Kelimeyi oluşturan heceleri işitmek ve kelimelerdeki heceleri ayırmak erken çocukluk döneminde basittir ancak hecelere ait sesleri ayırmak zor bir yetenektir. Dolayısıyla erken çocukluk yıllarında bu becerinin kazanılabilmesi şiir, şarkı ve kitaplarda yer alan uyakların dinlenilmesi ve fark edilmesine bağlıdır (Anthony, Lonigan, Driscoll, Phillips, & Burgess, 2003; Karaman, 2013; Turan & Akoğlu, 2014). Bu yüzden erken yıllarda erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini desteklemek kritik bir değere sahiptir.

Harf ve Alfabe Bilgisi

Başarılı bir okuma yazmanın temelini oluşturan harf ve alfabe bilgisinin gelişimi hakkında alan yazında özellikle erken yıllarda bu bilginin edinimi ve öğreniminin nasıl bir ön koşul

gerektirdiği konusunda sınırlı bilgi mevcuttur. Çocukların harf isimlendirme becerileri daha sonraki yıllarda okuma becerileri ile bir ilişkilidir. Alfabeı öğrenmek; hatırlama, dikkat, düşünme, soruna yönelik çözüm bulma gibi pek çok yürütücü işlevi kapsamaktadır. Birinci sınıf düzeyindeki çocuklarla gerçekleştirilen bir araştırmada, dönem başında harfleri tanıyarak isimlendirme yapabilen, harf seslerine ve bileşimlerine yönelik farkındalıkları olan çocukların bu becerileri yapamayan veya herhangi birini yapabilen çocuklara göre yıl sonunda sözcükleri önce tanıyarak daha akıcı bir şekilde seslendikleri tespit edilmiştir (Karakelle, 2012).

Okul öncesi yıllarda çocukların harf bilgisi kazanımları konusunda bazı önemli noktalar mevcuttur. Çocuklardan alfabedeki on veya daha fazla harfi tanımaları, alfabedeki büyük ve küçük harfleri tanımaları, kendi adındaki küçük harfleri tanımaları, tanıdığı harfleri çevresindeki yazılı dökümanlardan gösterebilmeleri, harflerin seslerini ve şekillerini benzetebilmeleri ve ilişkilendirebilmeleri, “E” harfinin elma, “D” harfinin deniz sözcüğünde olduğunu fark edip bildikleri harflere yönelik yorum yapabilmeleri, kelimelerin ilk seslerine dikkat etmeye başlamaları, kelimelerin ilk seslerini atıp söylemeye çalışmaları, harf ve ses ilişkisini kurmaya başlamaları, tekrarı olan sözcükleri tanımaya başlamaları beklenmektedir (Sağlam, 2020).

Erken Okuryazarlık Ev Ortamı

Erken çocukluk döneminde temelleri atılan, gelecek yıllarda gelişecek olan okuma ve yazma gibi akademik becerilerinin farkındalığı ile gelişmeye başlayan erken okuryazarlık becerisi, çocukların ses bilgisel, yazı farkındalığı ve sözel dil becerilerinin gelişimleri çerçevesinde şekillenmektedir (Akyüz & Doğan, 2017; Karaman, 2013). Piaget’nin araştırmalarına dayanan erken okuryazarlık yaklaşımı, olgunlaşma ve gelişimsel bakış açılarından farklı olarak çocuğun yaşadığı çevrede karşılaştığı okuma ve yazma becerilerinin filizlendiği dönemlerde, konuşma, şarkılar söyleme, karalama yapma, çizim yapma, tekrar eden okumalar yapma gibi ev ortamında yapılabilecek erken okuryazarlık

etkinliklerinin ileriki yıllarda okuryazarlık becerisinin temellerini oluşturduğu bilinmektedir (Uluğ, 2018).

Erken yıllarda gelişmeye başlayan erken okuryazarlık becerileri çocukların büyüdüğü çevre ve ortam edindikleri deneyimler çerçevesinde etkilenecek gelişimini sürdürür. İlk akla gelen çocuğun en temel ve ilk bağlamı olan ev ortamı, bu becerilerin gelişiminde etkili olan ve akla gelen ilk ortamlarından biridir. Çocuklar dünyaya geldikleri ilk anlarda sözel ve sözel olmayan dil konuşma becerileriyle ilgili, ebeveynler, çevredeki kişiler, uyaranlar aracılığı ile pek çok deneyim elde etmektedirler. Bu deneyimler bazen günlük hayat sırasında aslında planlı şekilde olmayan karşılıklı etkileşimin bazen de sadece ortamın etkili olduğu durumlar temelinde gelişim göstermektedir. Çocukların ebeveynleriyle kurdukları iletişim, çevrede gördükleri, yazılı yayınlar, (kitap, dergi, paket ambalajı, broşür, poster, reklam afişi vb.) bu deneyimlerin sadece birkaçını oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte ebeveyn ile oyun oynama, alışverişe gitme, bir liste oluşturma, ebeveynle birlikte bir kitap okuma gibi etkinlikler bu becerilerin gelişimi için uygun fırsatları sağlayıcı niteliğe sahip etkileşimlerdenidir (Akyüz & Doğan, 2017; Puglisi, Charles, Hamilton, & Snowling, 2017).

Ev ortamı, erken okuryazarlık ve dil becerilerinin kazanılmasında ilk temellerin atıldığı, ebeveyn ve çocuk arasında bir takım etkinlikleri kapsayan; etkileşim temelli hikaye kitabı okuma, kelime oyunları oynama gibi okuryazarlık etkinlikleri sunma ve dile ait unsurların; fonolojik farkındalık sağlama, alfabe hakkında farkındalık oluşturma, çocukların sözcük dağarcığının gelişmesini teşvik etme, görsel ve basılı uyaranları sunma gibi bir takım erken okuryazarlık gelişimini destekleyici girişimler için ev ve çevreyi donanımlı hale getirmesi şeklinde betimlenebilir (Hannon, 2018). Ebeveynler ev ortamlarında çocuklarıyla birlikte eğitici etkinlikler gerçekleştirirken öğretmenler gibi öğretme odaklı olmazlar daha çok ilişki temelli uygulamalar ile çocukların erken okuryazarlık gelişimlerine katkı sağlamaktadırlar. Birlikte kitap okuma, dergi ve bir yazılı görselleri inceleme, müzikli oyunları oynama, kelime oyunları oynama, şiirler ya da tekerlemeler okuma ve ezberleme gibi birtakım etkinlikler, çocukların dile ait sözel ve yazılı unsurları

fark etmelerini, harflerin isimlerini, şekillerini ve seslerini öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır.

Alan yazında DeBaryshe tarafından, ev erken okuryazarlık ortamlarında ebeveynlerin çocukların dil gelişimleri sürecinde ve erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde etkili olduğunu savunarak bir model sunulmuştur. Ev erken okuryazarlık ortamı kavramsal modeline göre ebeveynlerin okuryazarlık davranışları ve ebeveynlere ait demografik özellikler, ebeveynlerin okuma inançlarını şekillendirmektedir. Çeşitli değişkenlere bağlı olarak şekillenen ebeveynlere ait okuma inançları, ebeveyn ile çocukların etkileşimlerinde etkinliklere yansımakta dolayısıyla çocukların yaş ve gelişim özellikleri de okuryazarlık ve dil performanslarını etkilemektedir (DeBaryshe, 1995).

Ev ortamında şekillenmeye başlayan erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi, erken çocukluk yılları boyunca ev, okul aracılığıyla okuma- yazma edinimine kadar devam etmektedir. Ancak her çocuğun bu becerileri geliştirebilmek için uygun ortama maruz kalması veya ebeveyn desteği farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, ebeveynin çocuğuna sunduğu ortam ile ilgilidir. Dolayısıyla ebeveyne bağlı pek çok değişken çocuğun gelişiminde etkili olmaktadır. Erken okuryazarlık becerinin gelişimi, erken yıllarda çocukların ev ortamlarında ebeveynlerinin sundukları sözel etkileşimleri ile şekillenmektedir. Ayrıca şarkı söyleme, sohbet etme, öykü kitabı dinleme, öykü kitabı anlatma gibi faaliyetleri içerir (Akyüz & Doğan, 2017; Damon, Britto, & BrooksGunn, 2001).

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Boyutları

Ev erken okuryazarlık ortamı boyutları; ebeveynlere ait özellikler, okuryazarlık materyalleri, okuryazarlık etkinlikleridir (Gengeç, 2021, s.120).

Ebeveyne Ait Özellikler

Ev erken okuryazarlık alt boyutlarından biri olan ebeveyne ait özelliklerden sosyodemografik özellikler, evde erken okuryazarlık ortamlarını etkileyen, biçimlendiren

temel etkenlerden biri olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalarda özellikle düşük gelir ve eğitim seviyesi üzerinde durularak ev erken okuryazarlık ortamlarının bu değişkenlerce nasıl etkilendikleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda gelir ve eğitim düzeyi düşük olan yetişkinlerin ev ortamlarında gerçekleşen erken okuryazarlık faaliyetlerinde diğer yetişkinlere göre yetersiz kaldıkları, erken okuryazarlık materyallerine ulaşmada ise dezavantaj oluşturduğu saptanmıştır (Ergöl, Sarıca, Akoğlu, & Karaman, 2017; Özbek Ayaz, 2015). Ayrıca ebeveynler ev erken okuryazarlık faaliyetlerini oluşturma ve bu faaliyetlere katılım noktasında eğitim ve gelir seviyelerine göre karşılaştırılmış ve düşük gelir ve eğitim seviyesine sahip olan ebeveynlerin yetersiz oldukları bulunmuştur (Burgess, Hecht, & Lonigan, 2002).

Ebeveynlere ait bir diğer boyut ise ebeveynlerin okuryazarlık inançlarıdır. ocuklarının erken okuryazarlık gelişimlerinde etkin bir rollerinin olduğunu düşünün ebeveynlerin okuryazarlık alışkanlıkları ile ebeveyn okuma inançlarının pozitif yönde ilişkili olduğu bilinmektedir (Weigel, Martin, & Bennett, 2006). Ayrıca, ebeveynlerin, çocuklarının erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde destekleyici uygulamalar gerçekleştirmelerinin önemini ifade ettiklerini ancak bu uygulamaları üniversite mezunu ebeveynlerin daha sık gerçekleştirdikleri saptanmıştır (Altıparmak, 2010).

Yapılan bir başka araştırmada ise ebeveynlerin çocuklarının erken okuryazarlık becerilerini desteklemenin kendi sorumluluklarında olduğunu ifade etmelerine rağmen erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi için destekleyici uygulamaları yerine getirmede yetersiz oldukları düşünmektedir. Ebeveynler erken okuryazarlık becerilerini destekleyen etkinlikleri yerine getirmeme nedeni olarak ise zaman yetersizliği, erken okuryazarlık becerilerini destekleme noktasında yeterli bilgiye sahip olmama olarak ifade etmişlerdir (Uluğ, 2018).

Ev erken okuryazarlık ortamının çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde nasıl rol aldığını tespit etmek, araştırmacıların da dikkatini çeken bir konu olmuştur. Yapılan araştırmalarda ev ortamının çeşitli yönleri değerlendirilmiş ve erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi etkilediği yönünde bilgiler saptanmıştır. Araştırmacılar ev erken

okuryazarlık ortamını farklı şekillerde tanımlamış olsalar da temelde çocuklara sunulan çeşitli dokümanlar, fırsatlar ve ebeveyn etkileşim, beceri ve algılarını içermektedir. Ebeveynlerin mesleği, eğitim düzeyi gibi değişkenler ev erken okuryazarlık becerilerini etkileyen çevresel faktörler içinde yer alırken, ebeveynin çocuğu ile olan etkileşimi, etkileşim temelli kitap okuma, dil oyunları oynama faaliyetleri aktif erken okuryazarlık katılımları olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer unsur ise çocuğa öğretme amacı taşımadan günlük yaşam içinde ebeveynin etkinlikleri olan pasif erken okuryazarlık katılımlarıdır. Bunlara, ebeveynin dergi, kitap okuması, TV programı izlemesi gibi örnekler verilebilmektedir (Akyüz & Doğan, 2017).

Ebeveynlerin okuryazarlık davranışları, çocukların ev ortamında gelişen erken okuryazarlık becerilerinde etkilidir. Ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte kitap okumaları, çocuklara yeni sözcükler öğretmeleri, alışveriş listesi hazırlama gibi etkinliklere çocuklarını dahil etmeleri, çocuklara kafiyeli şarkı ve şiirler öğretmeleri, karalama, çizim, resim ve kopyalama gibi etkinlikler düzenlemeleri, evde çocuk kitapları, dergi ve boya kalemleri gibi materyaller bulundurarak okuryazarlık yönünden nitelikli bir çevre oluşturmaları çocukların erken okuryazarlık becerilerini desteklemektedir. Ev okuryazarlık ortamı gerçekleştirilen etkinlikler bağlamında değerlendirildiğinde, çocukların dil becerileri için temel oluştururken ayrıca okuma kültürü geliştirmede de etkilidir (Hiğde, Baştuğ, & Cihan, 2020).

Ev erken okuryazarlık ortamında ebeveynin çocuk ile olan erken okuryazarlık etkileşimleri gibi diğer önemli unsur is ev ortamının erken okuryazarlık becerileri için gerekli olan yapısal yönüdür (Gengeç, 2021, s. 120). Evde bulunan yazılı dokümanlar ve bunların çocuk için ulaşılabilirliği önem taşımaktadır. Yazı materyalleri, kağıtlar, öykü kitapları, alfabe ile ilgili oyun materyalleri, dergi, gazete gibi materyaller erken okuryazarlık ortamında bulunması gerekenler olarak gösterilebilir (Foy & Mann, 2003). Ev erken okuryazarlık ortamının yapısal yönü, ebeveynlerin, çocukların erken okuryazarlık gelişimi açısından düzenleyebilecekleri bir süreçtir. Ebeveyne bağlı – sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi, yaş, çocuğunun gelişiminin farkında olması, ebeveynin annelik babalık

görevinde öz yeterlik algısı gibi unsurların ev erken okuryazarlık ortamının donanımı ve yapısını etkilediği düşünülmektedir.

Okuryazarlık Materyalleri

Erken çocukluk döneminde erken okuryazarlık becerilerinin gelişmesinde etkili olan ev ortamlarının bir başka boyutu ise bu ortamlardaki okuryazarlık materyallerinin bulunması ve bireylerin erken okuryazarlık materyallerine ulaşabilmesi ile ilgilidir. Ev erken okuryazarlık ortamlarının zenginliği, yazılı ve görsel materyallerin (kitap, dergi, broşür, atlas, gazete, yazı tahtası, çeşitli yazı araçları, çeşitli oyuncaklar ve oyunlar vb.) ev ortamlarında bulunması ve yetişkin ile çocuk bağlamında etkileşim temelli olarak kullanımına bağlıdır. Erken okuryazarlık materyallerinin bulunduğu ortamlarda yetişen çocukların ebeveynleri ile kurdukları etkileşimin sıklığı ve niteliği daha anlamlı, okuma ve yazmaya yönelik tutumlarının ise daha olumludur (Gengeç, 2021, s 125).

Okuryazarlık Etkinlikleri

Ev erken okuryazarlık ortamının son boyutu olan okuryazarlık etkinlikleri ebeveynlerin çocukları ile gerçekleştirdikleri erken okuryazarlık faaliyetlerini kapsamaktadır. Alan yazında erken okuryazarlık etkinlikleri formal ve informal olmak koşuluyla iki şekilde incelenmektedir. Formal okuryazarlık becerileri anne babaların çocuğuna kelimelere ait sesleri, kelime yazmayı ya da kelime okumayı öğretmesi gibi etkinliklerle şekillenirken; formal olmayan okuryazarlık becerileri daha çok okuduğunu anlama, kelime bilgisi ve anlatım olarak şekillenmektedir. Bu etkinliklere ise birlikte kitap okumak örnek verilebilir. Bu etkinlikte kelimelerin ve metnin anlaşılması üzerinde durulur (Akyüz & Doğan, 2017; Genç, 2021; Yazıcı & Kandır, 2018).

Alan yazında paylaşımlı veya etkileşimli kitap okuma olarak geçen etkinlikler resimli bir kitabı çocuğun yetişkin ile incelemesi ve okumasıdır (Gengeç, 2021, s.123). Bu sırada yetişkin ile çocuk arasında gerçekleşen etkileşimin çocukların erken okuryazarlık

becerilerinin gelişimine etkisine ve önemine dikkat çeken araştırmalar mevcuttur. Araştırmalarda formal etkinlikler yoluyla ev ortamlarında erken okuryazarlık etkinlikleri sunan ailelerin çocuklarının dil gelişimlerinin diğer çocuklara göre daha yüksek performansa sahip olduğunu ve okula hazır bulunuşluluk konusunda avantaja sahip oldukları, etkileşim temelli kitap okumanın çocukların dil gelişimine ve ev erken okuryazarlık ortamlarına katkı sağladığı ifade edilmiştir (Deckner, Adamson, & Bakeman, 2006; Payne, Whitehurst, & Angell, 1994; Şengül, 2019; Turan & Topcu, 2018).

Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz Yeterlik

Sosyal öğrenme kuramına göre davranış ve çevre, bilişsel gelişimin kritik noktasıdır. Amerikalı psikolog Albert Bandura bu kuramın yaratıcısıdır (Taşkın, 2020, s.67). Bilişsel süreçlerin, çevre ve davranışla ilişkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Gözlem yaparak gerçekleştirilen öğrenme süreçlerine odaklanmaktadır. Gözlem yoluyla öğrenmenin temelini ise taklit veya model alma oluşturmaktadır. Bandura'nın öğrenme ve gelişim modeli üç ögeyi kapsamaktadır. Bunlar: davranış, kişi ve çevredir. Sosyal bilişsel kuramın katkıları, bilimsel araştırmaya ve davranışın çevresel belirleyicilerine vurgu yapmaktadır (Santrock, 2011, s. 231). Gözlem yoluyla öğrenme, temelde dört süreçten oluşmaktadır. İlk olarak dikkat süreci, gözlemleyerek öğrenme yapılabilmesi için kişilerin model olarak seçtikleri bireyleri doğru olarak algılaması için gerekli olan süreci kapsamaktadır. Dikkatin artmasında bireylerin ilgi ve ihtiyaçları, öğrenenin geçmişte edindiği pekiştireçler; model alınan kişinin yaşı cinsiyeti ve statüsü gibi özellikleri etkili olmaktadır. Gözlem yaparak öğrenmede bir diğer süreç ise akılda tutma olarak bahsedilmektedir. Model alınan bireyin davranışları, model alan bireyce akılda tutulmalıdır. Gözlem boyunca edinilen bilgi zihinsel temsillere veya simgelere dönüştürülüp saklanmalıdır. Gözlem yoluyla öğrenmenin diğer bir süreci ise yeniden uygulama olarak tanımlanmaktadır. Bireyin zihinsel tekrarlar aracılığıyla doğru olanı yapacağına inancı bu süreçte oldukça önemlidir. Son aşama ise güdülenme olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2016, s. 216). Bir davranışın model alınıp öğrenilmesi ayrıca onaylanıp pekiştirilmesi davranışın meydana gelme

sıklığını olumlu yönde etkileyerek kalıcılığını sağlamaktadır (Aydın, 2016, s.220; Erdamar Koç, 2020, s 212).

Sosyal öğrenme kuramına göre, bireylerin davranışları ve çevreleri birbirinden etkilenen bir ilişkiye sahiptir. Bandura'nın bu karşılıklı belirleyicilik olarak açıkladığı durum ise şu şekilde tanımlanmaktadır: Kişilerin davranışları; deneyimleyerek elde ettikleri bilgilerle veya yaşadıkları duygusal durumlarla şekillenebileceği gibi kişilerin yaşam sürdükleri sosyal çevrelerinden de etkilenebilmektedir (Bee & Boyd, 2009, s.509; Senemoğlu, 2020, s.234).

Sosyal öğrenme kuramında açıklanan öz yeterlik, insanın kendi öz iradesiyle bir davranışı taklit edilebileceğini veya kendi kapasitesini aşan davranışlar konusunda bilince sahip olması olarak tanımlanabilir. Bandura'nın çalışmaları, öz yeterlik duygusunun yüksek olduğu bireylerin hayatlarında meydana gelebilecek çok çeşitli olaylar ve güçlüklerle başa çıkabildiklerini göstermektedir. Bu bireyler güçlüklerin üstesinden gelebilmeyi düşünmekte ve başarılı olacaklarına dair kendilerine olan güven seviyelerini yüksek tutmaktadırlar. Öz yeterlik duygusu düşük olan bireyler ise yaşamın çeşitli durum ve olayları karşısında, baş etme becerilerinde kendilerini mutsuz, umutsuz hissetmekle birlikte kendilerini etkileyen koşulları değiştirmek veya düzenleyebilmek için imkânlarının çok az veya bulunmadığına inanmaktadırlar (Aydın, 2016, s.216; Erdamar Koç, 2020, s.215).

Bireylerin sahip olduğu öz yeterlik algıları kendilerini nasıl hissettiklerine, neler düşündüklerine, kendilerini nasıl motive ettiklerine ve davrandıklarına bağlı olarak gelişmektedir. Öz yeterlik inancı bilişsel, duygusal, motivasyonel ve seçim süreçlerini içererek insanların davranışlarında çeşitli etkileri ortaya çıkarmaktadır. Kuvvetli bir etkinlik hissi, insanın başarısını ve özgürlüklerini pek çok yönden artırıcı olarak etki etmektedir. Potansiyelleri konusunda yüksek güvenceye sahip bireyler, zorlu görevlere kaçınılacak durumlar gözüyle bakmayıp aksine baş edilebilecek durumlar olarak yaklaşarak çözüm üretmeye çalışmaktadırlar. Bireysel kontrolün uygulanmasındaki başarılı tecrübeler, sosyal ve bilişsel yetkinliğin erken gelişiminin merkezinde yer alır (Senemoğlu, 2020). Bebeklerinin davranışlarına duyarlı olan ve zenginleştirilmiş bir çevre oluşturarak

ve keşfetmeleri için hareket özgürlüğü sağlayarak oluşturan ebeveynlerin, dil, sosyal ve bilişsel gelişimleri hızla gelişen bebekleri vardır. Anne ve babaların duyarlılığı bilişsel yetkinliği arttırır ve bebeklerin desteklenen potansiyelleri, çift yönlü bir etki göstererek daha fazla anne ve baba duyarlılığı sağlamaktadır. Dil gelişimi, çocuklara deneyimlerini ve başkalarının yetenekleri hakkında söylediklerini yansıtmaları ve böylece yapabilecekleri ve yapamayacakları konusundaki öz bilgilerini genişletmeleri için sembolik araçlar sağlar (Bandura'dan aktaran Coleman ve Karraker, 2000).

Ebeveyn Öz Yeterlik Algısının Gelişimi

İnsanların bir davranışı oluştururken o davranışı nasıl meydana getirmeleri gerektiği konusundaki düşüncelerini belirleyen bilişsel bir süreç olan öz yeterlik; özellikle ebeveyn algılarında anne ve babaların rollerinde sahip oldukları güven ile çocukların gelişimine olan desteklerin olumlu yönde olması gibi algıları kapsar. Öz yeterlik kavramına göre annelerin öz yeterlik inançları hem çocuk yetiştirmedeki bilgi seviyelerini hem de bildikleri bilgileri eyleme geçirme yeteneğine sahip olarak bireylerin kendilerine güvenmelerini kapsamaktadır (Coleman, 1998).

Kendilerini çocuklarının dil gelişiminde daha aktif, bilinçli ve yeterli gören annelerin etkileşim sırasında çocuklara karşı yüksek düzeyde dil teknikleri kullandıkları ve kendilerini daha az bilgi ve donanım açısından daha düşük yeterlilikte bulan annelerin ise dili haritalama, yönerge ve taklit gibi düşük düzey dil tekniklerini kullandıkları bilinmektedir (Santrock, 2011, s.231).

Ebeveyn öz yeterliği, genel öz yeterlikle bağlantılıdır. Ebeveyn öz yeterliği, anne ve babaların çocuklarının gelişimini ve başarılarını destekleyecek çevreyi donanımlı hale getirebilme kabiliyetlerine olan görüşlerini içermektedir (Baş, 2019).

Annelerin ebeveynlik öz yeterlik anlayışlarının gelişmesinde birtakım unsurlar etkindir. Bu unsurlardan birincisi, kişinin daha önceki yaşantılarına ait oluşturdukları deneyimleri yansıtmasıdır. Annelerin diğer insanların ne kadar güvenilir ve öngörülebilir olduklarına ve diğer insanların onları ne kadar arzu edilen ve uygun bir ilişki ortağı olarak gördüklerine

ilişkin inançları ebeveynlik öz yeterlik algılarının oluşumunda etkili olabilmektedir. Bir diğer unsur ise algılanan sosyal destektir. Yakın çevrede ilişki içinde bulunan bireyler, çocuk bakımı, mali destek, ebeveynlik performansının desteklenmesi, olumlu yönde değerlendirmelerde bulunma ve çocuk yetiştirme becerilerine yönelik bilgi gibi ebeveynliği etkileyen konularda annelere destek sağlayabilmektedirler. Ailenin gelir düzeyi de ebeveynlerin öz yeterlik gelişimini etkileyen bir unsur olarak kabul edilmektedir. Annelerin öğrenim düzeyinin de etkili olduğu ailenin sosyoekonomik durumu, ebeveynlik davranışının pek çok yönü ile ilişkilendirilmektedir (Baş, 2019).

Anne ve babalar, ebeveynlik davranışının önemli bir belirleyicisi olan öz yeterlik algısının, güçlü olması ile algılanan ebeveynlik rolünde daha başarılı olmakta dolayısıyla çocuklarının gelişimsel geri dönütlerinin olumlu olmasını sağlamaktadır. Çocukların gelişimlerdeki olumlu dönütler anne babaların öz yeterlik algılarını daha da güçlendirmektedir (Jones & Prinz, 2005).

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ve Ebeveyn Öz Yeterliği İlişkisi

Günümüzde pek çok çocuk, okuma ve yazma becerilerinin kazanmadan çok önce kitap, dergi, gazete gibi basılı materyallerle çevrili bir ortamda büyümektedir. Çocuklar erken okuryazarlık deneyimlerine yönelik bilgi ve becerileri, ev ortamı da dahil olmak üzere kendilerinden daha tecrübeli bireyler olan ebeveynleri aracılığıyla deneyimleme fırsatı elde ederler (Peixoto, Cadima, & Leal, 2022).

Yetişkinlere ait okuryazarlık davranışları, uygulamaları ve demografik özellikleri, çocukların ev erken okuryazarlık ortamlarını şekillendirmektedir. Çeşitli değişkenlere bağlı olarak şekillenen bu unsurlar ebeveyn ile çocukların etkileşimlerine yansımaktadır. Ayrıca çocukların yaş ve gelişim özellikleri ve okuryazarlık, dil performanslarını etkilemektedir (DeBaryshe, 1995). Ev erken okuryazarlık ortamının incelenmesine yönelik araştırmalar çocukların ebeveyn etkileşimlerine ve ev ortamına dikkat çekmektedir. Araştırmacılar birlikte kitap okuma sıklığı veya ebeveynlerin okuma alışkanlıkları gibi okuryazarlıkla

ilgili durumların yanı sıra ev ortamında basılı materyallerin bulunup bulunmadığını, kütüphaneye ziyaret etme sıklığı gibi uygulamalarını harf-ses öğretim etkinliklerini çalışmalarına dahil ederek ev erken okur yazarlık araştırmalarını genişletmişlerdir (Evans, Deborah, & Bell, 2000; Weigel, Martin, & Bennett, 2006).

Ebeveynlerin öz yeterlik inançları, kişinin ebeveynlik davranışları hakkındaki bilgisinin bir parçası olarak görülmektedir. Öz yeterlik çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşiminin niteliğini belirleyebileceği gibi çocuğunun davranış ve gelişimsel özelliklerini etkileyebilmektedir (Gözübüyük, 2015; Kıvanç, 2020; Özdemir, 2019).

Alan yazınında, çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile ebeveyn öz yeterliliği arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların yetersizliği ve bu iki unsur arasında kurulan ilişkinin daha fazla değerlendirilmesine ihtiyaç duyulduğundan bu çalışma planlanmıştır.

İlgili Araştırmalar

Bu kısımda ev erken okuryazarlık ortamı ile ebeveyn öz yeterliği konularıyla alakalı yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile İlgili Araştırmalar

Payne, Whitehurst, ve Angell (1994), yaptıkları çalışmada Head start programı dahilinde 4 yaşındaki 323 çocuk ve anne çiftinin davet edildiği çalışmada çocukların dil gelişimleri ve annelerinin ev okuryazarlık uygulamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada paylaşımlı resimli kitap okumanın genel sıklığı, resimli kitap okumaya başlama yaşı, son bir gün içinde paylaşımlı resimli kitap okuma süresi, evdeki resimli kitapların sayısı, çocuğun paylaşımlı resimli kitap okuma isteğinin sıklığı, çocuğun kitaplarla özel oyun oynama sıklığı, kütüphaneye birlikte gitmenin sıklığı, bakıcının özel okuma sıklığı ölçülmüştür. Çalışma bulgularında, ev okuryazarlığı ortamı ile çocukların dil gelişimi arasındaki ilişkinin güçlü olduğu saptanmıştır.

Evans, Shaw, ve Bell (2000), Kanada Güneybatı Ontorio’da yaptıkları çalışmada ev ortamı ve çocukların dil ve erken okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bunun için araştırmaya okul öncesi eğitim alan 66 çocuğun katılımı sağlanmıştır. Çalışmada okul öncesi dönemindeki çocukların ev ortamları ve dil ve erken okuryazarlık becerileri incelenmiştir. Çalışmanın verileri okuryazarlık uygulamaları anketi, çocuk kitapları kontrol listesi, ebeveyn liderliğini değerlendirmek için çocuk görüşmesi, Bloklarla Desen Testi, Peabody Resim-Kelime Testi, Fonolojik Farkındalık Testi- Anaokulu versiyonu ve ebeveynlerin eğitim durumu, evde konuşulan dil, ev erken okuryazarlığı açısından genel ev değerlendirmesini içeren demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, harfleri içeren ev aktivitelerinin çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Frijters, Barron, ve Brunello (2000), okul öncesi dönemde, evde gerçekleşen okuryazarlık uygulamaları ve çocukların okuma yazma etkinlikleri hakkındaki düşüncelerini incelemiştir. Çalışma Kanada Güney Ontario’da yaşayan ev ortamında İngilizce konuşan ortalama yaş aralığı 63-76 ay olan, 95 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklar, anaokulunun son dönemi kış sonu ve ilkbahar aylarında değerlendirmeye dahil edilmiştir. Çocukların ev erken okuryazarlık ortamına ilişkin bilgiler, çalışmaya katılan ebeveynlerin evde okuryazarlık deneyimlerini geliştirmek için hangi girişimlerde bulunduklarıyla ilgili çocuklarına haftada kaç defa kitap okudukları, kütüphaneye gitme sıklıkları ve çocuklarının ve kendilerinin sahip oldukları kitap sayılarını belirlemeye yönelik bir anket çalışması ile elde edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre ebeveynleri ile gerçekleştirilen uygulamaların (erken aylarda ebeveynin çocuğa kitap okuması, ebeveynlerin çocuklarıyla kitap okuma sıklığı, çocukların kitap sayıları, birlikte kütüphane ziyareti gerçekleştirme) çocukların kelime dağarcığı ve erken yazı dilinin harf-adı ve harf-ses ölçüsünde etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ev okuryazarlığının doğrudan kelime hazinesiyle ilgili olduğunu, ancak fonolojik farkındalığın yazı diliyle olan ilişkisine aracılık ettiği kanıtlanmıştır.

Roberts ve arkadaşları (2005), boylamsal olarak yaptıkları çalışmaya 72 Afrikalı Amerikalı, 18 ay bebeklik döneminden 5 yaş okul öncesi döneme kadar olan çocuk ve anneleri katılmıştır. Çalışmada dört farklı spesifik erken okuryazarlık uygulamaları olan; paylaşımlı kitap okuma, annelerin kitap okuma stratejileri, çocukların okumaya yönelik ilgisi ve annelerin ilgisi üzerine durulmuştur. Araştırmacılar ev erken okuryazarlık etkinliklerini (paylaşımlı kitap okuma, annelerin kitap okuma biçimleri vb.) ve ortamların niteliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda, ev erken okuryazarlık ortam niteliğinin çocukların okul öncesi dönemlerinde erken okuryazarlık becerileri ve dil gelişimlerinde etkili bir faktör olarak belirlemişlerdir.

Deckner, Adamson, ve Bakeman (2006), yaptıkları çalışmada ev okuryazarlık uygulamalarının, çocukların kitap okumaya yönelik ilgisinin ve kitap okuma sırasında annelerin ifadelerinin çocukların ifade ve alıcı dil gelişimi, harf bilgisi ve bilgi birikimi üzerindeki etkilerini belirlemek istemişlerdir. Çalışmaya 18-42 aylık çocuğa sahip 55 anne çocuk çifti katılmıştır. Boylamsal gerçekleşen bu çalışmada çocuklar 18 aydan 42 aya kadar (18.ay, 27. ay, 30.ay, 42. ay) takip edilip değerlendirilmişlerdir. Değerlendirmeler genel olarak ev ziyaretleri çerçevesinde çocuk ve anneleri gözlemleme (kitap okuma, oyun zamanı vb.) ve 42. ayda ise erken okuryazarlık becerilerinin değerlendirildiği harf ayırt etme ve harf isimlendirme testi ve Clay's Concepts About Print Test şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma boyunca annelerin ev okuryazarlık uygulamaları, çocukların dil gelişimleri ve erken okuryazarlık faaliyetleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların erken okuryazarlık faaliyetlerine ilgisi, annelerin kullandıkları dil özellikleri-konuşma oranıyla güçlü bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca ev okuryazarlık uygulamaları, çocukların ilgisi ve annelerin ifade oranlarının tümü, ifade edici dil gelişimini etkilemektedir. Ev okuryazarlığı uygulamalarının, çocukların alıcı dil gelişimi ve çocukların ilgisinin tahmin edilen harf bilgisi ile ilişkili olduğu da saptanmıştır.

Weigel ve diğerleri tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada okul öncesi dönemi çocuğa sahip annelerin okuryazarlık inançları ve bu inançların ev okuryazarlık ortamına etkisi ile çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmaya 79 ebeveyn çocuk çifti katılmıştır. Çalışmada ebeveyn okuryazarlık inançları açısından kolaylaştırıcı ve geleneksel olmak üzere iki profile odaklanılmıştır. Araştırma verileri Ebeveyn Okuma İnancı Envanteri, Geniş Kapsamlı Başarı Testi-3 ve Çocuk erken okuryazarlık testi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma bulguları, kolaylaştırıcı role sahip annelerin, geleneksel role sahip annelere göre ev ortamı okuryazarlık bağlamını zenginleştirme eğitiminde olduklarını ortaya koyarken, kolaylaştırıcı role sahip annelerin çocuklarının, geleneksel role sahip annelerin çocuklarına göre daha fazla okuma-yazma ilgisi gösterdikleri yönündedir. Çalışma sonucunda ebeveynlerin okuryazarlık inançlarının, çocuklarının erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde etkili olan ev ortamında okuryazarlık zenginliği sağlamaları açısından önemli bir değişken olduğu saptanmıştır.

Altıparmak (2010), Ankara örnekleminde yaptığı çalışmada 1-84 ay aralığında çocuğa sahip 667 anne ve baba ile çalışmıştır. Araştırma verileri çocukların okulları aracılığıyla ve ev ziyaretleri ile toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak 2007 yılında Nebrig tarafından geliştirilen okuma yazmaya hazırlık anketi kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında değerlendirme aracı Türkçeye çevrilip geçerlik- güvenirlik çalışması yapılmış ve pilot çalışmada kullanılmıştır. Araştırmacı çalışmasında anne ve babaların çocuklarının erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi konusunda görüşlerini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre ebeveynlerin ev ortamında gerçekleştirilen erken okuryazarlık faaliyetlerinin çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu düşündükleri saptanmış ve erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi için gerçekleştirdikleri ev uygulamalarının, ailelerin öğrenim ve gelir düzeyiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Niklas ve Schneider (2013), araştırmalarında okul öncesi dönemden ilkökul birinci sınıfa kadar çocukların erken okuryazarlık ev ortamlarını ve erken okuryazarlık becerilerini incelemiştir. Çalışmanın örneklemini Güney Almanya'da yaşayan 921 Alman çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocuklar 18.ay, 4 yaş ve 6 yaşlarına geldiklerinde sürekli değerlendirilerek araştırma verileri elde edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre erken okuryazarlık ev ortamının çocukların erken okuryazarlık

becerilerinden sözcük bilgisi ve fonolojik farkındalık üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Yeo, Ong, ve Ng (2014), yaptıkları çalışmada yetişkinlerin okuma inançları ile evde okuryazarlık pratiklerini kapsayan ev okuryazarlık ortamı ile okul öncesi dönemde çocukların okuma becerileri ve okuma ilgileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma örneklemini Singapur'da yaşayan ve anaokuluna devam eden 6 yaşında olan 193 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Araştırma verileri, ebeveynlere yönelik hazırlanan Okuma İnancı Envanteri, Aile Okuryazarlık Etkinliği Envanteri, çocukların okumaya olan ilgilerini araştıran bilgi formu ile toplanmıştır. Ayrıca çocuklara Singapur'da standardize edilen erken okuryazarlık testi uygulanmış ve çocukların erken okuryazarlık becerileri değerlendirilmiştir (Wechsler Objective Reading and Language Dimensions- Singapur). Çalışmanın bulgularında etkin ebeveyn katılımı ev erken okuryazarlık ortamının en önemli bileşeni olmakla birlikte ebeveyn ve çocuk okuma ve yazmaya katılımı, hem çocuğun ortaya çıkan okuma yeteneklerini hem de okuma ilgisini ön gördüğü ortaya çıkmıştır.

Ayaz (2015), ebeveynlerin, okul öncesi eğitimi alan çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimini desteklemek için tercih ettikleri erken okuryazarlık uygulamalarının türlerinin ve sıklığının sosyoekonomik düzeye göre incelediği çalışmasını Tekirdağ ili Süleymaniye ilçesinde yaşayan okul öncesi eğitime devam eden alt sosyoekonomik statüde olan 250 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma verileri 2000 yılında Saracho tarafından geliştirilip 2010 yılında ise Güleç tarafından Türkçe'ye adapte edilen Aile İçinde Okuryazarlık Gelişimi Ölçeği ve genel bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn eğitim düzeyi ve meslek durumları baz alınarak oluşturulan sosyoekonomik düzeylerinin, ebeveynlerin uyguladığı erken okuryazarlık uygulamalarının (kitap okuma, okuryazarlık etkinliklerine katılma, birlikte oynama, tv izleme, çocuklarla birlikte resim, boyama ve çizgi çalışması yapma, ev dışı okuryazarlık etkinliklerine katılma) tür ve sıklığında farklılaşmaya neden olduğu ortaya konmuştur. Özellikle ebeveynlerin uyguladığı erken okuryazarlık uygulamalarının

üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin lehine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Akyüz (2016), kendiliğinden ortaya çıkan okuryazarlık becerilerinin gelişim sürecini okul öncesi dönemde incelemek ve çocukların yaşadığı ev okuryazarlık ortamı ile ilişkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, İstanbul il merkezinde 36-71 aylık 93 çocuk-anne çiftiyle çalışmıştır. Araştırma verileri, Şimşek tarafından geliştirilen Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Yazı Farkındalığını Değerlendirme Kontrol Listesi, Sesbilgisel Farkındalık Becerileri Değerlendirme Aracı, araştırmacının oluşturduğu Alfabe Bilgisi Değerlendirme Aracı, ve Kendiliğinden Ortaya Çıkan Yazı Yazma Becerisini Değerlendirme Aracı, Amerika Birleşik Devletleri'nde Hresko, Reid ve Hammill tarafından ilk olarak 1981 yılında geliştirilmiş, daha sonra 1999 yılında yeniden gözden geçirilen, Türkçe'ye uyarlama çalışmaları ise Topbaş ve Güven tarafından yapılan TEDİL testi, Ev okuryazarlık Ortamı Anketi ve demografik bilgiler formu ile toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre ev okuryazarlık ortamının çocukların kendiliğinden ortaya çıkan okuryazarlık becerileri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocukların erken okuryazarlık becerilerinin yaş değişkeninden etkilendiği görülmüştür. Özellikle ev okuryazarlık ortamı yazı yazma alt boyutu ile ilgili deneyimler ve alfabeye ilişkin deneyimlerin çocukların okuryazarlık becerilerini açıkladığı saptanmıştır.

Wiescholak ve arkadaşları (2017), yaptıkları çalışmada Almanya örnekleminde bulunan 281 okul öncesi çocuğun, aktif ve pasif ev erken okuryazarlık ortamı ile okuryazarlık etkinliklerinin sıklığını, çocukların erken okuryazarlık ortamıyla ilgili görüşlerini, çocukların fonolojik farkındalık becerilerini ve erken okuryazarlık becerilerini ebeveynlere bağlı bazı değişkenler çerçevesinde incelemişlerdir. Araştırma verileri, ebeveynlerin eğitim düzeyleri arka planında ebeveynlere yönelik çeşitli bilgileri almak adına genel bilgi formu, Çocuk İlgi Ölçeği Alman versiyonu, ev okuryazarlık ölçeği ebeveynlere yönelik görüşme formu (örnek madde: Evinizde kaç kitap vardır?) ile toplanmıştır. Sonuç olarak erken okuryazarlık ev ortamlarının çocukların erken okuryazarlık faaliyetlerinin sıklığında etkili

olduğunu ayrıca yetişkinlerin eğitim durumlarının erken okuryazarlık ev ortamı ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Akoğlu ve Kızılöz (2017), yaptıkları çalışmada ev ortamında gerçekleştirilen erken okuryazarlık uygulamaları ve kazanılan deneyimlerin okul öncesi önemde çocukların yazı farkındalığı becerisi ile ilişkisini incelemek amacıyla 48-68 ay aralığında 60 çocuk ve anne çifti ile çalışmıştır. Araştırma verileri Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ve Erken Çocukluk Dönemi Yazı Farkındalığı Kontrol Listesi, genel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği annelere çocukların okul öncesi öğretmenleri aracılığı ile ulaştırılmış ve Erken Çocukluk Dönemi Yazı Farkındalığı değerlendirmesi ise çocuklarla bireysel olarak tamamlanmıştır. Araştırmacılar çalışmanın sonucunda, 48-68 aylık çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde değişim saptarken (48-54 ay, 55-61 ay, 62-68 ay) ev erken okuryazarlık ortamının yazma becerileri üzerinde etkili olabileceği ayrıca ebeveyn eğitim düzeyi değişkeninin ev ortamı erken okuryazarlık uygulamalarında etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Hofslundsengen, Gustafsson, ve Hagtvet (2018), Norveç'te yaptıkları çalışmada ev ortamında Norveç dili konuşulan 5 yaşındaki çocukların dil becerilerini, yazı farkındalıklarını etkileyen değişkenleri belirlemek için 111 çocuk (58 kız, 53 erkek) ve ebeveynlerini çalışmaya dahil etmişlerdir. Araştırma verileri Ev Okuryazarlık Ölçeği, Norveç diline uyarlanmış İngiliz Resimli Kelime Testi- II (British Picture Vocabulary Scale II) ve ebeveyn eğitim düzeyine yönelik hazırlanan anket ile toplanmıştır. Araştırmacılar özellikle çocukların dil becerileri, yazı farkındalıklarının ebeveyn eğitim durumundan ne düzeyde etkilendiğini saptamak istemişlerdir. Araştırmacılar, çalışmanın sonunda annelerin eğitim seviyelerinin ev erken okuryazarlık ortamı üzerinde etkili bir değişken olduğunu ve erken okuryazarlık ev ortamının ise çocukların ses ve sözcük farkındalıklarının gelişiminde etken bir faktör olduğunu saptamışlardır.

Arıcı (2018), yaptığı çalışmada İstanbul il merkezinde 4-5 yaş çocuğa sahip 436 anne ile çalışarak, annelerin evde çocuklarıyla gerçekleştirdikleri hikâye okuma davranışlarını ebeveynlik tutumlarına göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri Karabulut Demir

ve Şendil tarafından geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Işıkoğlu Erdoğan tarafından geliştirilen Çocuk- Ebeveyn Birlikte Okuma Etkinlikleri değerlendirme araçları ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocuk-ebeveyn birlikte okuma ölçeğinin birlikte okuma alt boyutu ile demokratik ebeveyn tutumu arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Ebeveynlik tutumlarından demokratik tutum sergileyen annelerin daha fazla etkileşim temelli öykü kitabı okudukları ve diğer ebeveynlik tutumu sergileyen annelere göre çocuklarına erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde daha fazla model sağladıkları saptanmıştır.

Inoue, Georgiou, Parrila ve Kirby (2018), okul öncesi dönemde ev okuryazarlık ortamı bağlamında ebeveyn öğretimi, paylaşımlı kitap okuma ile çocukların erken okuryazarlık becerileri arasındaki ilişki ile çocukların ilk okul yıllarında okuduğunu anlama, okuma akıcılığı becerileri arasındaki ilişkinin incelendikleri çalışmaya Kanadalı 5-9 yaş aralığında 214 çocuk dahil etmişlerdir. Çalışma boylamsal bir çalışma olup araştırma verileri çocukların ana okulu döneminde başlayıp birinci sınıf (N: 176), ikinci sınıf (N: 158) ve üçüncü sınıf (144) yılları boyunca toplanmıştır. Araştırma verileri Ev Okuryazarlık Ölçeği, Harf Tanımlama ve Harf-Ses Bilgisi, Kapsamlı Fonolojik İşleme Testi, Peabody Resim Kelime Testi-Üçüncü Baskı, Nesne Adlandırma ve Renk Adlandırma Görevleri Testi, Kelime Tanımlama ve Kelime Saldırısı Testleri, Kelime Okuma Verimliliği ve Gray Sözlü Okuma Testi, Woodcock Metin Anlama H Formu araçları kullanılarak toplanmıştır. Sonuç olarak ebeveyn öğretiminin harf bilgisi ve fonolojik farkındalığı öngördüğünü ve paylaşılan kitap okumanın ailenin sosyoekonomik durumunu kontrol ettikten sonra kelime hazinesini ve hızlı isimlendirme hızını etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca hem ebeveyn öğretimi hem de paylaşılan kitap okuma, birinci sınıfta okuma doğruluğu ve akıcılığına dolaylı olarak katkıda bulunurken, ev okuryazarlık ikinci ve üçüncü sınıflarda okuduğunu anlama üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Puranika, Phillips, Lonigan, ve Gibson (2018), ebeveynlerin okul öncesi çocuklarıyla yaptıkları yazmayla ilgili ev uygulamalarının miktarını ve türlerini incelemek amacıyla 4-5 yaş aralığındaki çocuklarla gerçekleştirilen ev okuryazarlık uygulamaları ile okul öncesi

dönemde yazma becerilerinin gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma örneklemini Kuzey Orta Florida ve batı Pennsylvania'da yaşayan 3-6 yaş (N:367) aralığında çocuğa sahip aileler ve çocukları oluşturmaktadır. Çalışmaya 4 ve 5 yaşındaki çocukların %65'inden 151 ebeveyn bu çalışmaya katılımcı olarak dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda ebeveyn öğretim etkinlikleri ile çocuktan bağımsız etkinlikler ve yazma, heceleme ve kendiliğinden yazma arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Evdeki okuryazarlık uygulamalarının yazma ile ilgili etkinlikleri içerdiğini ve bu etkinliklerin çocukların yazma gelişimini etkilediğini tespit edilmiştir.

Kılıç ve Kara (2019), yaptığı çalışmada ailelerin okul öncesi çocuklarının okuma ve yazmaya hazırlık becerilerine yönelik uygulamalarıyla çocukların kelime- yazı farkındalık becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Aksaray ilinde okulöncesi eğitime devam eden 60-84 ay aralığında 180 çocuk ve 224 aile ile çalışmıştır. Araştırma verileri çocukların öğretmenleri aracılığıyla ailelerine ulaşılarak toplanmıştır. Veriler, Nebrig tarafından 2007 yılında geliştirilen ve Altıparmak tarafından 2010 yılında Türkçeye uyarlanan Okuma Yazmaya Hazırlık Anketi (Home Literacy Activities) ve Clay tarafından 1979 yılında geliştirilen, Bayraktar tarafından 2013 yılında Türkçeye uyarlanan Okul Öncesi Dönemde Sözcük Yazı Farkındalığı Değerlendirme Aracı ile toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerin hikâye kitapları ile yapılan uygulamaları ve yapılandırılmış etkinlikleri önemli buldukları belirlenirken çocukların ise kelime ve yazı farkındalığı toplam ve yazı kavramı alt boyutu puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin okuma ve yazmaya hazırlık etkinliklerini uygulama sıklıkları ile çocukların kelime yazı farkındalığı becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur.

Yılmaz, Uyar ve Arnas (2020), Adana ilinde yaşayan ve okul öncesi eğitimi almayan 48-60 aylık çocuğa sahip 49 anne-çocuk çifti ile gerçekleştirdikleri çalışmada, ev temelli etkileşimli kitap okumanın çocukların duyguları anlama becerisine olan etkisini araştırmışlardır. Çalışmada karma desen kullanılmış olup, deney grubunda bulunan annelerden çocukları ile etkileşim temelli kitap okuma yöntemi kullanarak kitap okumaları

ve kontrol grubunda bulunan annelerden ise çocuklarına geleneksel okuma tekniği ile duygu odaklı kitap okumaları istenmiştir. Çalışmada kullanılan öykü kitapları araştırmacılar tarafından belirlenen duygu temelli 12 öykü kitabıdır. Araştırma verileri Denham Duygu Anlama Testi ve annelerin etkileşimli kitap okuma süreçlerine ilişkin görüşlerini değerlendiren görüşme formu ile elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda ev temelli etkileşimli kitap okuma faaliyetlerinin çocukların duyguları anlama becerisinde etkili olduğu ve duyguları anlama oranını artırdığını saptamışlardır.

Yalavaç (2020), yaptığı çalışmada etkileşim temelli kitap okuma uygulamalarının çocukların erken okuryazarlık becerilerine olan etkisini incelemiştir. Çalışma örneklemini Malatya ilinde yaşayan 5-6 yaş okul öncesi eğitime devam eden 36 çocuk oluşturmuştur. Çalışmada yarı deneysel desen kullanılmıştır. Ebeveyn grubu kitap okuma becerilerinin geliştirilmesi amacıyla iki haftalık eğitime tabi tutulmuştur. Sekiz hafta boyunca ebeveynler tarafından çocuklarla birlikte etkileşim temelli kitap okuma etkinlikleri uygulanmıştır. Araştırma verileri, Karaman tarafından geliştirilen Erken Okuryazarlık Becerilerini Değerlendirme Aracı, Resimli Çocuk Kitabı ve demografik bilgi anketi kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda ebeveynleri etkileşim temelli kitap okuyan çocukların etkileşim temelli kitap okumayanlara göre erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde anlamlı bir farka sahip oldukları ortaya konmuştur.

Altun, Erden, ve Hartman (2022) yaptıkları çalışmada, cinsiyet, anneye ait faktörler ve ev okuryazarlık ortamı ile ilişkisi bağlamında okuma yazma öncesi okul öncesi çocukların okumaya yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Çalışma Ankara İli beş ilçesinden sosyo-ekonomik duruma göre seçilen anaokullarındaki 261 ebeveyn ve 5 yaşındaki çocuklarını kapsamaktadır. Çalışma verileri, okul öncesi okuma tutumları ölçeği (Preschool Reading Attitudes Scale), ev okuryazarlığı ortamı anketi (Home Literacy Environment Questionnaire ve bir ebeveyn anketi (Parental Information Survey) kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre cinsiyetin, televizyon izleyerek geçirilen zamanın ve bilgisayar kullanımının çocukların okuma tutumları ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte, çocukların ev okuryazarlık ortamı, evlerindeki kitap sayısı

ve annelerin okuma tutumları ile okuma alışkanlıkları, çocukların okuma tutumları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Araştırmalar

Giallo, Treyvaud, Cooklin, ve Wade (2012), Avustralya’da 0-4 yaşlarda çocuk sahibi 851 anne ile 131 babanın, çocuklarıyla evde öğrenme etkinliklerine katılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma verileri Avustralya’da geliştirilen Ebeveyn Yeterlik Duygusu Ölçeği, Depresyon, Aksiyete Stres Ölçeği, Yorgunluk Değerlendirme Ölçeği, ebeveyn Sosyal Destek Endeksi, Evlilik Kalitesi Endeksi ve demografik bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Çalışma sonucunda annelerin çocuklarıyla olan kitap okuma ve oyun oynama gibi etkinliklere babalardan daha fazla katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Annelerin ebeveyn katılımı ve ebeveyn öz yeterlikleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ebeveyn öz yeterlik düzeyinin ebeveyne bağlı psikolojik ruh hali, çocuk mizacı, kaygı gibi psikososyal etkenlerin ve ebeveyn katılımının ilişkili olduğu saptanmıştır.

Büyüktaşkapu (2012), yaptığı çalışmada 1-3 yaş çocukların gelişim seviyeleri ve annelerin öz yeterlik seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma grubunda 1-3 yaş aralığında çocuğa sahip 60 anne bulunmaktadır. Araştırma verileri Elibol, Mağden, Alpar tarafından 2007 yılında Türkçe’ye uyarlanan Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği ve 1994 yılında Savaşır, Sezgin ve Erol tarafından geliştirilen Ankara Gelişim Envanteri ile toplanmıştır. Sonuç olarak; annelerin özyeterlik seviyelerinin orta düzeyde olduğu, annelerin öz yeterlik seviyelerinin kısıtlama, disiplin, oyun ve öğrenme alt boyutlarında düşük olduğu ve annelerin özyeterlik seviyeleri ile çocukların sosyal beceri-öz bakım gelişimleri ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Bağatarhan ve Nazlı (2013), yaptıkları çalışmada annelere yönelik geliştirilen eğitim programının ebeveynlerin öz yeterlik algılarına yönelik etkisini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Düzce ilinde yaşayan ve birinci sınıfa devam eden çocuğu olan 16 anne oluşturmuştur. Çalışma deneysel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Deney

grubu yedi oturumdan oluşan ebeveyn eğitim programına katılmışlardır. Araştırma verileri Kaner tarafından 2007 yılında geliştirilen Ana-babalık Yetkinliği Ölçeği ve genel bilgi formu ile elde edilmiştir. Çalışmada sonuç olarak, geliştirilen eğitim programının anne ve babalık rolündeki yetkinliklerinin gelişiminde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Baş (2019), çalışmasında annelerin öz yeterlikleri ile 60-72 aylık çocuklarıyla gerçekleştirdikleri etkileşimlerini incelemek amacıyla annelere ait genel öz yeterlik seviyelerini farklı değişkenlerle inceleyerek; genel öz yeterlik, çocuk-ebeveyn etkileşim özellikleri, çocukların gelişim performansları arasındaki ilişkiyi incelemek istemiştir. Araştırmaya Ankara ilinde yaşayan, 60-72 aylık çocuğa sahip 251 anne katılım göstermiştir. Araştırma verileri Genel Öz Yeterlik Ölçeği, Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz yeterlik Ölçeği Yenilenmiş Formu, Anne- Çocuk Etkileşim Oyunları, Performans Değerlendirme Görevi aracı ve genel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin öz yeterlik seviyelerinin eğitim, çalışma durumu, aile türü, çocuk sayısı ve eşten sosyal destek alma haline göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Genel öz yeterlik ve annelerin ebeveyn öz yeterlik seviyeleri arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özdemir (2019), ev ortamı uyaran düzeyi ile ebeveyn öz yeterlik düzeyleri arasında ilişkiyi incelediği çalışmasında Ankara ilinde yaşayan ve 3-6 yaş çocuğa sahip 110 çocuk ve anneleri ile çalışmıştır. Coleman ve Karraker tarafından 2000 yılında geliştirilen ve Kotil tarafından 2010 yılında Türkçe 'ye uyarlanan Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği, Miser ve Hupp tarafından 2012 yılında geliştirilen, Okur tarafından 2015 yılında Türkçe 'ye çevrilerek Baydar ve Bekar tarafından 2007'de uyarlanan Ev Ortamı Anketi ve araştırmacı tarafından hazırlanan genel bilgi formu kullanarak verilerin toplanmasını gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak annelerin öz yeterlikleri ile ev ortamı uyarıcılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Annelerin öz yeterlikleri ile anne öğrenim düzeyi ve çalışma durumu, çocuğun ilk çocuk olması, ailedeki çocuk sayısı ve ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunurken anne yaşı ile anlamlı farklılık bulunamamıştır. Çocuğun cinsiyeti ise

annelerin ebeveyn öz yeterliği algısı ve ev ortamı uyaranları ile anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Kunt (2019), annelerin öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler bağlamında incelemeyi amaçladığı çalışmada 5-6 aralığında çocuğu olan 402 anne ile çalışmıştır. Araştırma verileri bilgi formu ve Susan Halloway (2005) tarafından geliştirilen ve Zembat vd. (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (Okul Öncesi Formu) ile toplanmıştır. Sonuç olarak annelerin öz yeterliklerinin; medeni durum, meslek, çocuk cinsiyeti, çocuk sayısı, anne yaşı ve öğrenim durumu, kitap okuma sıklıkları, sosyal ağlarda geçirdikleri zaman ve çocuk yetiştirme konusunda eğitim alma durumları değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu ancak aile tipi, yerleşim birimi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı bulunmuştur.

Demirdöven (2021), annelerin öz yeterlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla okul öncesi dönemde çocuğa sahip 236 anne ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma verileri bilgi formu, Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba Tutum Ölçeği A Formu kullanılarak toplanmıştır. Sonuç olarak demokratik tutumun ebeveynliğe özgü stratejiler ile çocuğa kazandırılacaklar alt boyutlarıyla pozitif yönde orta seviyede bir ilişkisi saptanırken baskıcı ve otoriter tutumun ise negatif yönde ve düşük seviyede bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Çocuk cinsiyeti ve yaşı, anne yaşı, çocuğun okula gitme süresi gibi değişkenlerin ebeveyn öz yeterliği ile anlamlı bir fark oluşturduğu ancak çocuk doğum sırası, anne öğrenim durumu, anne mesleği ve aile gelir durumu değişkenlerin anne öz yeterliği ile anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır.

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Araştırmalar

Anne baba ve ortam üçlemesinin kalitesi, çocukların gelişimsel açıdan olumlu veya olumsuz olarak etkileme kapasitesine sahiptir. Anne ve babaların ebeveyn öz yeterliklerinin yüksek olması ve buna bağlı olarak da çocuklara sundukları ortamların uyaran açısından zengin olması çocukların gelişimleri üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

(Akyüz, 2016; Özdemir, 2019). Alan yazında, ebeveyn öz yeterliği ile ev erken okuryazarlık ortamı arasındaki ilişki az sayıda çalışmaya konu olmuştur.

Peacock-Chambers, Martin, Necastro, Cabral, & Bair-Merritt (2017) yaptıkları çalışmada ebeveyn öz yeterlik durumu ile algılanan kontrol durumunu 15-36 aylık çocukların ev ortamları ile ilgisini incelemişlerdir. Çalışma Boston'da yaşayan 15-36 aylık çocuğa sahip, İngilizce ve İspanyolca konuşan; kadın, bebek ve çocuk beslenme merkezine kayıtlı olan annelerle gerçekleştirilmiştir. Çalışma verileri anket yapılarak toplanmıştır. Çalışmada ebeveyn öz yeterliği, algılanan kontrol durumu ile ebeveynlerin depresif belirtileri, ev ortamı ve aile bireylerine ait demografik bilgiler toplanarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ebeveyn öz yeterlik algısının yüksek olmasının, olumlu ve uyarıcı ev öğrenme ortamı ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu ve depresif belirtiler, göçmen olma durumu ve düşük kaliteli ev öğrenme ortamı ile anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Aile ortamı, ev okuryazarlık ortamı ve öz yeterliliğin okuryazarlık becerileri üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan araştırma okul öncesi dönem çocuğa sahip 230 kişinin katılımıyla Jakarta'da gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri katılımcılarla yapılan anket ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre aile ortamı ile okuryazarlık becerileri anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Okuryazarlık becerileri ile öz yeterlik durumu arasında ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. Sonuç olarak; aile ortamı, ev okuryazarlık ortamı ve öz yeterlik okuryazarlık becerilerini etkilemektedir ve aile ortamının okuryazarlık becerileri üzerinde olumlu bir etkisi vardır (Usman & Ningsih, 2020).

Alan yazında ev erken okuryazarlık ortamı konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde; ebeveynlerin okuryazarlık inançları ve bunun ev okuryazarlık ortamına etkisi, erken okuryazarlık uygulamalarının türleri ve uygulanma sıklığı, ev erken okuryazarlık ortamının niteliğinin belirlenmesi, ev uygulamalarının çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine etkisi, ebeveyn tutumları ile erken okuryazarlık uygulamalarının arasındaki ilişkinin incelenmesi, çeşitli demografik değişkenler, ev erken okuryazarlık uygulamalarının çocukların dil, sosyal gelişimleri üzerindeki etkililiği, gibi konulara yönelik yapıldığı görülmüştür. Yapılan bu araştırmalarda ev erken ortamı ile çocukların

dil, erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi arasında ilişki olduğu, ebeveynlerin okuryazarlık inançlarının ev erken okuryazarlık ortamı üzerinde etkili bir bileşen olduğu, ebeveyn tutumlarının erken okuryazarlık becerilerinin gelişiminde etkili olduğu, ebeveynlerin erken okuryazarlık etkinliklerine katılımının öğrenim durumu ve sosyoekonomik düzeylerden etkilendiği gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Alan yazında ebeveynlerin öz yeterliği konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde; anne ve babaların çocuklarıyla evde öğrenme etkinliklerine katılımları, ebeveyn öz yeterlik algısı ve çocuk anne baba katılımı arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ebeveyn öz yeterliğinin çocukların gelişimine etkisini belirlemesi, çeşitli demografik değişkenler, ebeveynlik stilleri ve çocuk yetiştirme davranışları ile arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ev ortamının uyaran düzeyi ile ebeveyn öz yeterlik düzeyleri arasında ilişkinin belirlenmesi gibi konulara yönelik yapıldığı görülmüştür. Yapılan bu araştırmalarda ebeveyn öz yeterliğinin çocukların gelişimini anlamlı bir şekilde etkilediği, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliğini belirlemede ebeveyn öz yeterliliğinin önemli olması gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmayla ilgili olarak, araştırma modeline, araştırmanın çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, araştırma verilerinin toplanılmasına ve verilerin analizine yönelik bilgiler bulunmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada okul öncesi eğitime devam eden çocukların ev erken okuryazarlık ortamları ile annelerinin öz yeterlik becerilerini değerlendirmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma yöntemi seçilmiştir. Bu model iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır. Korelasyonel araştırmalarda sadece değişkenlerin birlikte değişimleri incelenir (Karasar, 1986, s. 230). Bu çalışmada ev erken okuryazarlık ortamı ve ebeveyn öz yeterlik becerileri bağımlı değişkenler olarak ele alınmış, cinsiyet, okul öncesi eğitime devam süresi gibi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki farklılıkları betimleyici analizlerle değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu ise Ankara ili bazı merkez ilçelerinde yaşayan, 60-72 ay arası çocuğa sahip 150 anne oluşturmaktadır. Analizlerin geçerliliği için gerekli olan

örneklem büyüklüğü hesaplanırken güç analizi yapılmıştır. Güç analizi sonucunda ise .23 etki büyüklüğü, .05 hata payı ve .80 güç değerlerine göre örneklem büyüklüğü 146 olarak hesaplanmış veri kaybı olabileceği göz önünde bulundurularak 155 anneden veri toplanmıştır. Veri yetersizliğinden 5 anne çalışmadan çıkarılmış ve 150 anne ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma Ankara ili merkez ilçelerinden Çankaya, Keçiören, Yenimahalle ve Altındağ’ da bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı resmi veya özel anaokulunda eğitim sürdüren 60-72 aylık çocuğa sahip 150 anne ile yürütülmüştür. Bu araştırmada basit rastgele örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde; evreni oluşturan her birimin örneklem içinde yer alma ihtimali ise aynıdır (Creswell, 2017, s.158).

Tablo 1

Anne ve Çocuklara Ait Demografik Özellikler

Değişken	Grup	n	%
Çocuk Cinsiyet	Kız	71	47,3
	Erkek	79	52,7
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	51	34,0
	İki çocuk	72	48,0
	Üç ve üzeri çocuk	27	18,0
Doğum Sırası	İlk çocuk	97	64,7
	Ortanca çocuk	17	11,3
	Son çocuk	36	24,0
Anne Öğrenim	İlköğretim	16	10,7
	Lise	27	18,0
	Lisans	91	60,7
	Lisansüstü	16	10,7
Anne Çalışma Durumu	Evet	76	50,7
	Hayır	74	49,3
Okula Devam Süresi	0-6 ay	43	28,7
	7-12 ay	30	20,0
	13-24 ay	35	23,3
	+25 ay	42	28,0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada anne ve çocuklara ait demografik bilgilere ulaşmak için araştırmacı tarafından hazırlanan ‘‘Demografik Bilgi Formu’’, ‘‘Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği’’ (Sarıca,

vd., 2014) ile “Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği” (Yıldız, Şahin, Haktanır, ve Holloway, 2021) kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam etme süresi, anne öğrenim düzeyi, anne çalışma durumu gibi çocuğa ve anneye ait bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek. 1).

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği, 5-6 yaşında olan okul öncesi çocukların ev ortamında aileleri tarafından kendilerine sağlanan erken okuryazarlık deneyimlerine ilişkin bilgi toplamak için Sarıca ve diğerleri tarafından geliştirilmiş bir ölçme aracıdır (Sarıca, vd, 2014). 23 madde ve 4 alt boyuttan oluşan ölçekte 21 madde 5’li, 1 madde 6’lı ve 1 madde de 3’lü dereceli sıklık bildiren şekilde oluşturulmuştur. Ölçeğe ait iki madde tersine puanlanır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan ise 114’tür ve ölçekten alınan yüksek puan çocuğun ev ortamında olumlu erken okuryazarlık olanaklarına sahip anlamına gelmektedir. Ölçek, çocukların anne babaları ya da temel bakıcıları tarafından bireysel şekilde doldurulmaktadır. Geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen dört alt boyut ise şu şekildedir (Sarıca, vd., 2014):

1. Okuma: Sekiz maddeden oluşan okuma alt boyutundan alınan en düşük puan 8 en yüksek puan ise 39’dur. Çocuğa anne babası ya da bakım veren kişiden istenen kitap okuma etkinliği, ebeveynlerin okumaya yönelik ilgi düzeyleri ve çocuğun ebeveynlerinin okuma davranışlarını gözlemleme olanaklarına ilişkin maddeler bulunmaktadır.
2. Yazma: Beş maddeden oluşan yazma alt boyutundan alınan en düşük puan 5 en yüksek puan ise 25’tir. Ev ortamında çocuğun bireysel ya da anne babasıyla deneyimlediği yazma/çizme etkinliklerine yönelik maddelerden oluşmaktadır.

3. Ses bilgisel ve yazı farkındalığı: Altı maddeden oluşan ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutundan alınan en düşük puan 6 en yüksek puan ise 30'dur.
4. Birlikte kitap okuma: Dört maddeden oluşan birlikte kitap okuma alt boyutundan alınan en düşük puan 4, en yüksek puan ise 20'dir. Ebeveyn ile çocuğun birlikte gerçekleştirdikleri okuma süreçlerinde çocuğa ait davranışları kapsamaktadır (Sarıca ve diğerleri, 2014).

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği geliştirilme aşamasında çocuğu anaokuluna giden 341 ebeveyne uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonuçları ölçekte bulunan dört faktörün varyansın %54,8'ini açıkladığını göstermiştir. Cronbach alfa katsayılarının Okuma faktörü için 0,84, yazma faktörü için 0,84, ses bilgisel farkındalık ve yazı farkındalığı faktörü için 0,77 ve birlikte kitap okuma faktörü için 0,70 olduğu görülmüştür. Ölçeğin okul öncesi çocukların ev ortamı erken okuryazarlık deneyimlerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçen bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir (Sarıca, vd., 2014).

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Çalışmaya katılan annelerin öz yeterliklerini belirlemek için Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (BPSE-R) kullanılmıştır. Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Suzuki, Holloway ve Yamamoto tarafından 2016 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ise 2021 yılında Yıldız, Şahin, Haktanır ve Holloway tarafından yapılmıştır. Ölçek 6'lı likert tipinde oluşturulmuş bir ölçektir. Katılımcılardan her bir madde için; “hiç güvenmiyorum”, “biraz güveniyorum”, “oldukça güveniyorum”, “güveniyorum”, “çok güveniyorum” ve “tamamen güveniyorum” seçeneklerinden birini işaretlenmesi istenecektir. Ölçeğin “ebeveynliğe özgü stratejiler” ve “çocuğa kazandırılabilirler” olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğe ait uyarlama çalışmasında hem anne grubu hem de baba grubu olmak üzere iki farklı örneklem ile çalışılmıştır ve DFA analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin çoklu değişmezlik analizleri ve doğrulayıcı faktör analizi her iki grup için gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili

olarak, toplam puan için zamana göre güvenilirlik katsayısı 0,67 olarak ölçülmüştür. Cronbach alfa değerleri ebeveynliğe özgü strateji alt ölçeğinde 0,83, çocuk kazandırılabilirler alt ölçeğinde 0,87 ve toplam ölçek puanı için 0,91 olarak hesaplanmıştır (Yıldız, Şahin, Haktanır, ve Holloway, 2021).

Verilerin Toplanması

Öncelikle araştırmada veri toplamak için kullanılan ölçeklere yönelik kullanım izinleri değerlendirme aracını geliştiren ve ölçeği uyarlayan kişilerden alınmıştır (Ek. 2). Ayrıca araştırma kapsamında Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan (Ek. 3) ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma için izin alınmıştır (Ek. 4).

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan izin doğrultusunda Ankara ili Altındağ, Çankaya, Keçiören ve Yenimahalle merkez ilçelerindeki anaokulları aracılığıyla 60-72 aylık çocuğa sahip annelere ulaşmak için anaokullarıyla görüşmeler planlanmıştır. Bu görüşmeler 2021 Mart ve Nisan aylarında Covid-19 salgını nedeniyle yüz yüze görüşmeyi kabul eden bazı okulların yöneticileriyle yüz yüze olarak, bazılarıyla ise telefon aracılığı ile gerçekleştirilmiş ve araştırma hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden kurumlar aracılığıyla annelere ulaşılmıştır. Annelere araştırma hakkında tüm bilgiler bazılarıyla telefon görüşmesi ile bazılarıyla yüz yüze olmak üzere yazılı olarak aktarılmış, araştırmanın amacı ve veri toplama süreci hakkında bilgi verilerek gönüllülük esasına dayalı olarak katılımları sağlanmıştır.

Verilerin toplanması amacıyla 2021 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında ise Ankara İl Milli Eğitime bağlı bağımsız anaokullarının yöneticileriyle yapılan görüşme sonucunda, Covid-19 salgınının yüksek seyirde olması nedeniyle salgınla mücadele kapsamında alınacak önlem veya kısıtlamalar olduğundan verilerin toplanması için araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçları araştırmacı tarafından dijital ortamda da kullanılmak üzere düzenlenerek öğretmenler aracılığıyla okul iletişim gruplarından annelere iletilmiştir. Ankara ili merkez ilçelerinden olan Çankaya, Keçiören, Altındağ ve Yenimahalle'de yer alan bağımsız anaokullarında eğitim almaya devam eden 60-72 ay

aralığında çocuğa sahip 155 annenin katılımıyla araştırmanın verilerinin toplanılması tamamlanmış, araştırma verilerinin bulunduğu formlar toplanarak araştırmacı tarafından incelenmiştir. Veri yetersizliğinden dolayı 5 anne çıkartılarak 150 anne ile verilerin toplanması tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin toplanmasının ardından uygun analiz programına aktarımları yapılarak öncelikle verilerin normallik dağılımları incelenmiştir. Normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığını görmek amacıyla ölçeğin alt boyutları ve toplam puanlarının çarpıklık basıklık değerini incelenmiştir.

Tablo 2

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Normallik Dağılımına İlişkin Bulgular

Ölçek Boyutları	n	Z skor		Çarpıklık		Basıklık	
		Min.	Max.	İst.	Std. hata	İst.	Std. hata
Okuma	150	-2,23	2,02	-,03	,19	-1,00	,39
Yazma	150	-1,85	2,02	,34	,19	-,81	,39
Ses bilgisel ve yazı fark.	150	-1,74	2,78	,83	,19	,24	,39
Birlikte kitap okuma	150	-1,80	1,60	,04	,19	-1,00	,39
Ebeveynliğe özgü strateji	150	-2,16	1,72	-,20	,19	-,80	,39
Çocuğa kazan.	150	-2,66	1,36	-,62	,19	-,53	,39

George ve Mallery (2016, s. 115)'ye göre çarpıklık basıklık değerinin ± 1 arasında olması normallik varsayımını sağladığı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda verilerin Z sokuru dağılımının ± 3 arasında olması uç değerler olmadığını verinin normal dağıldığını göstermektedir. Normallik varsayımını sağlayan veriler parametrik testler kullanılarak analiz edilmiştir. Ev erken okuryazarlık ortamı puanları ile ebeveyn öz yeterlik puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği alt boyutları ve Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği alt boyutlarının cinsiyet ve anne çalışma durumu değişkenlerine göre analizleri Bağımsız

Örneklemler T Testi ile kardeş sayısı, doğum sırası, anne öğrenim durumu ve okul öncesi eğitimi alma süresi değişkenlerine göre analizleri ise ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılmıştır. Analizler yapılırken %95 güven aralığı 0.05 anlamlılık değerine göre bulgular değerlendirilmiştir (Büyüköztürk, 2018, s.48; Can, 2019, s. 47).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde alt problemler çerçevesinde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerine İlişkin Betimsel Bulgular

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerin öz yeterliklerine ilişkin betimsel bulgular Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel Bulgular

Ölçek Boyutları	n	$\bar{X}_{\text{hipotetik}}$	$\bar{X}$	Std. sapma
Okuma	150	23,5	23,99	4,93
Yazma	150	15	15,07	4,90
Ses bilgisel ve yazı fark.	150	18	15,85	5,08
Birlikte kitap okuma	150	12	13,42	4,10
Ebeveynliğe özgü strateji	150	24,5	27,83	8,23
Çocuğa kazan.	150	38,5	47,73	13,40

Tablo 3'te yer alan ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği ortalama puanlar incelendiğinde okuma alt boyutunun ortalama puanının ($\bar{X}=23,99$) ölçekten alınabilecek ortalama puanın ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=23,5$) üzerinde olduğu görülmektedir. Yazma alt boyutunda da katılımcıların

ortalaması ($\bar{X}=15,07$) beklenenin ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=15$) üstünde yer almaktadır. Ancak ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutunda katılımcılar beklenenin ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=18$) altında bir puan ortalamasına ($\bar{X}=15,85$) sahiptir. Birlikte kitap okuma alt boyutundan ölçekten alınabilecek ortalama puan ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=12$) ile katılımcıların ortalaması karşılaştırıldığında ($\bar{X}=13,42$), katılımcıların ortalamasının üzerinde bir puana sahip olduğu görülmektedir. Ebeveyn öz yeterlilik ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji ($\bar{X}=27,83$) ve çocuğa kazandırılacaklar ($\bar{X}=47,73$) alt boyutundan alınan puan ortalamaları ebeveynliğe özgü strateji beklenen ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=24,5$) ve çocuğa kazandırılacaklar beklenen ($\bar{X}_{\text{hipotetik}}=38,5$) ortalamasından yüksek bulunmuştur.

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı incelendiğinde okuma, yazma ve birlikte kitap okuma alt boyutlarında ölçekten alınabilecek ortalama puanın üstünde puanlara sahipken ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutunda ölçekten alınabilecek ortalama puanın altında olduğu saptanmıştır.

Bronfenbrenner'in ekolojik yaklaşımlar teorisine dayanan ev erken okuryazarlık ortamı, çocukların ev ortamında gerçekleştirdikleri veya dolaylı yoldan ev ortamında karşılaştıkları erken okuryazarlık etkinliklerini içermektedir (Turan & Akoğlu, 2014). Çocukların okuryazarlık materyalleri açısından zengin bir ortama sahip olmalarını ve ebeveynleri ile gerçekleştirdikleri etkinliklerin çocukların ses bilgisel farkındalık ve yazı farkındalığı aynı zamanda sözcük yazma ve okuma becerilerinin gelişiminde olumlu bir etkiye sahiptir (Aram & Levin, 2002). Ayrıca okul öncesi dönemde anne veya babaların çocukların erken okuryazarlık kazanımlarına yönelik dil gelişimine yönelik destek çalışmaları konusundaki tercihlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada anne ve babaların en çok eğitsel oyuncak ve dergi kitap gibi basılı materyalleri tercih ettikleri saptanmıştır (Harmandar & Arıkan, 2020).

Erken çocukluk döneminde anne babaların okuma etkinlikleri sırasında çocukların yazma becerilerine farkındalık oluşturmaları ve bunu etkin bir şekilde gerçekleştirmeleri çocukların yazma farkındalıklarını geliştirebilmektedir (Justice, Kaderavek, Fan, Sofka, & Hunt, 2009). Çocukların okuma, yazma ve birlikte okuma alt boyutlarına ilişkin bulgularını

destekleyen nitelikte çalışmalar mevcuttur. Annelerin gerçekleştirdikleri etkinliklere göre çocukların erken okuryazarlık becerilerinin incelendiği bir çalışmada annesi tarafından kitap okunan çocukların erken okuryazarlık beceri puanları annesi ile oyunlar oynayan ve annesiyle konuşanlardan daha yüksek olduğu; ayrıca bu çalışmanın nitel bulgularında ise annelerin çocuklarının erken okuryazarlık deneyimlerini çeşitlendirmek içinse sıklıkla kitap okuma uygulamaları yaptıkları tespit edilmiştir (Biltekin, 2019). Çocuk-ebeveyn okuma etkinliklerinin değerlendirildiği bir diğer çalışmada ise annelerin birlikte etkileşim temelli kitap okuma, okuryazarlığın önemi, birlikte kitap okumaya yönelik görüşler boyutlarında yüksek puanlara sahip oldukları ve bu etkinlikleri her zaman gerçekleştirdikleri saptanmıştır (Arıcı, 2018). Çocukların yazma alt boyutu sonuçlarını destekleyen bir çalışmada ise yazmaya yönelik gelişen çocuk algısının ev ortamında gerçekleşen okuma ve yazma uygulamalarının sıklığıyla ilişkili olduğu ve ebeveynlerin çocuklarının okumayı ve yazmayı öğrenme süreçlerine katılım sağladıklarında çocuklarının okuma ve yazma becerilerini olumlu yönde etkiledikleri tespit edilmiştir. (Gates, 1996)

Çalışmada saptanan yazma ortamı ortalama puanları çocukların ev ortamında daha fazla yazmaya yönelik deneyim kazanmaları ile ilişkilendirilebilir. Alan yazında araştırmanın bu bulgusunu destekler nitelikte çalışma mevcuttur. Okul öncesi dönem çocuklarının ev erken okuryazarlık ortamları ile ileriki dönemlerdeki yazım ve yazma becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada çocukların ilköğretim döneminde yazma becerilerinin bazı yönlerinin okul öncesi dönemde ev erken okuryazarlık deneyimlerinin sıklığı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Adams, ve diğerleri, 2021).

Çalışmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlikleri incelendiğinde Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutundan alınan puan ortalamaları beklenen ortalama puanların üzerinde bulunmuştur.

Anne ve babaların çocuklarıyla gerçekleştirdikleri etkileşimler, iletişim becerileri ve ilgilenimleri anne ve babaların ebeveynlik tecrübelerinde başarı göstermelerine, hatta ebeveynlik rollerinde kendilerini daha da güvende ve başarılı hissetmelerine olanak

sağlamaktadır (Bandura'dan aktaran Coleman ve Karraker, 2000). Anne ve babaların çocuklarıyla gerçekleştirdikleri bu tecrübeler yetişkinlerin ebeveynlik rollerinde öz yeterlik algılarını güçlendirirken aynı zaman da anne, baba ve çocuk için bu süreç keyifli ve olumlu olabilir. Yetişkinlerde ebeveyn öz yeterliğin oluşumunda kendi anne ve babalarıyla olan ilişkileri ve yaşam deneyimleri önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmalarda annelerin ebeveyn öz yeterlik seviyeleri yüksek olmasının, çocukları için uyaran bakımından zengin ve gelişim destekleyici ortamlar sağlamada (Özdemir, 2019), çocukların akademik başarıları üzerinde etkili olmada (Coleman & Karraker, 2000) ve çocukların dil ve konuşma becerilerini olumlu yönde etkilemede (Desjardin, 2006), annelerin öz yeterlik algıları düşük olan annelere göre çocuklarıyla daha fazla sözel etkileşim içerisine girme davranışlarında (Gözübüyük, 2015) etkili olduğu saptanmıştır.

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamı ile Annelerinin Öz Yeterliklerinin Karşılaştırılması

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerinin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon Katsayısı ile hesaplanıp ve sonuçları ise Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği ile Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon

		Yenilenmiş Ebeveyn Öz Ölçeği	Berkeley Yeterlilik
Alt Boyutlar		Ebeveynliğe özgü strateji	Çocuğa kazan.
Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği	Okuma	r	,35**
		p	,00
		n	150
		η^2	,36
	Yazma	r	,17*
		p	,04
		n	150
		η^2	,30
	Ses bilgisel ve yazı fark.	r	,31**
		p	,00
		n	150
		η^2	,34
	Birlikte kitap okuma	r	,42**
		p	,00
		n	150
		η^2	,34

*p<.05, **p<.01,

r=.00-.30 düşük, .30-.70 orta, .70-1.00 yüksek (Büyüköztürk, 2017).

Tablo 4'te Ebeveyn öz yeterlilik ölçeği ile ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği puanları arasındaki ilişki normallik varsayımı sağladığı için Pearson Korelasyon Katsayısı (r) ile hesaplanmıştır. İki ölçeğin bütün alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir (p<.05). Okuma alt boyutu puanları ile ebeveynliğe özgü strateji alt boyutu (r=.35; n=150; p<.01) ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutu (r=.37; n=150; p<.01) puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yazma alt boyutu ile ebeveynliğe özgü strateji alt boyutu (r=.17; n=150; p=.04) ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutu (r=.17; n=150; p=.04) arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutu puanları ile ebeveynliğe özgü strateji puanları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülürken (r=.31; n=150; p<.01), çocuğa kazandırılacaklar alt boyutu puanları ile düşük düzeyde anlamlı bir

ilişki olduğu görülmüştür ($r=.26$; $n=150$; $p<.01$). Birlikte kitap okuma alt boyutu puanlarının ise, hem ebeveynliğe özgü strateji puanları ($r=.42$; $n=150$; $p<.01$) ile hem de çocuğa kazandırılabilirler alt boyutu puanları ($r=.42$; $n=150$; $p<.01$) orta düzeyde anlamlı bir korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerin öz yeterliği ile olan ilişkinin çeşitli alt boyutlarda ve toplam puanlar ile anlamlı olduğu saptanmıştır. Ev ortamında gerçekleştirilen uygulamalar, materyaller; çocukların ve anne babaların birlikte uyaran bakımından zengin ortamlardaki etkileşimlerini artırarak çocukların erken dönemde okuryazarlık becerilerinin gelişimine fırsat sunmaktadır (Akyüz & Doğan, 2017). Ebeveynlerin öz yeterlikleri çocuklarının gelişimlerini desteklemeyi etkileyen kritik bir değere sahiptir. Karşılıklı ilişki halinde olan bu iki unsura bakıldığında, ebeveynlerin çocuklarından aldıkları olumlu geri dönüşler onların ebeveynlik rollerindeki öz yeterliklerini etkileyerek ebeveyn ve çocuk ilişkisinin niteliğini belirlemektedir (Jones & Prinz, 2005). Araştırmalar incelendiğinde ailelerin ev ortamında erken okuryazarlık becerilerine yönelik gerçekleştirdikleri etkinliklerde genellikle yazılı materyalleri tercih ettikleri, okuryazarlığa yönelik öğretim sağlamayı ara sıra ve okuryazarlığa model sağlamayı ise nadiren gerçekleştirdikleri, anne ve babaların genellikle daha çok hikâye kitapları ile ilgili etkinlikleri ve yapılandırılmış etkinlikleri tercih edip uyguladıkları ve öz yeterlikleri yüksek olan annelerin ve babaların çocuk gelişimini destekleme konusunda gayret ettikleri ve daha uygun ebeveynlik davranışı sergiledikleri bilinmektedir (Arıcı & Tüfekçi, 2019; Coleman & Karraker, 2000; Harmandar & Arıkan, 2020; Kılıç & Ertürk Kara, 2020).

Annelerin sahip olduğu ebeveyn öz yeterlik düzeyinin çocukların erken çocuklukta gelişiminde etkili olduğu bilinmektedir (Aksoy & Diken, 2009). Alan yazında okul öncesi dönemde çocuklar ve anneleriyle gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında; annelerin ebeveynlik öz yeterlik alt boyutlarından öğretme ile çocuğun psikomotor gelişimi arasında bir ilişki olduğu (Kıvanç, 2020), çocukların sosyal becerileri ve öz bakım becerilerinin gelişimi ile annelerinin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir

(Büyüktaşkapu, 2012). Annelerin öz yeterlik puanlarının sözel etkileşim puanları ile ilişkili olduğu bulunurken (Gözübüyük, 2015) başka bir çalışmada ise çocukların uyaran bakımından zengin ev ortamları ile annelerinin ebeveyn öz yeterlikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Özdemir, 2019). Alan yazındaki bu çalışmalar ebeveynlerin öz yeterliklerinin çocukların çeşitli gelişim alanları ve gelişimsel becerileriyle bir ilişki içinde olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Çalışmanın bu bulgusu, alan yazına ebeveyn öz yeterlik ve ev erken okuryazarlık ortamı arasındaki ilişkileri tespit ederek katkı sağlamaktadır.

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Anne Öğrenim Düzeyine Göre İncelenmesi

Anne öğrenim düzeyi değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Okuma	Gruplararası	669,3	3	223,1	11,04	,19	,00	C>A C>B D>A D>B
	Grup İçi	2951,6	146	20,2				
	Toplam	3620,9	149					
Yazma	Gruplararası	181,8	3	60,6	2,61	,05	,06	
	Grup İçi	3394,3	146	23,2				
	Toplam	3576,1	149					
Ses bilgisel ve yazı fark.	Gruplararası	161,7	3	53,9	2,14	,04	,09	
	Grup İçi	3683,0	146	25,2				
	Toplam	3844,7	149					
Birlikte kitap okuma	Gruplararası	182,7	3	60,9	3,83	,07	,01	D>A
	Grup İçi	2321,8	146	15,9				
	Toplam	2504,5	149					

A= İlköğretim, B=Lise, C= Lisans, D= Lisansüstü

Tablo 5 incelendiğinde ev erken okuryazarlık ölçeği alt boyutlarından okuma alt boyutunda lisan ve lisansüstü mezunu annelerin puan ortalaması ilköğretim ve lise mezunu annelere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir [$F(3,146) = 11,04$; $p < ,01$]. Yazma alt boyutu ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutları annelerin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p > ,05$). Birlikte kitap okuma alt boyutunda lisansüstü mezunu annelerin puan ortalamaları ilköğretim mezunu annelerin puan ortalamalarından yüksek olarak bulunmuştur [$F(3,146) = 3,83$; $p = ,01$].

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı alt boyutlarının annelerinin öğrenim durumuna göre incelenmesi sonucunda, lisans ve lisans üstü öğrenim düzeyindeki annelerin çocuklarının okuma ortamı puanları ilköğretim ve lise mezunu annelere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yazma ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutları annelerin öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak birlikte kitap okuma ortamı puanları incelendiğinde, lisansüstü eğitimden mezun olan annelerin ilköğretim düzeyinden mezun olanlara göre yüksek puan düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Annelerin öğrenim düzeyleri çocuklarına sağladıkları ev erken okuryazarlık ortamlarını etkilemektedir. Alan yazında benzer şekilde anne öğrenim seviyesi ile çocukların ev ortamlarının uyaran durumları arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynler, diğerlerine göre ev ortamını daha destekleyici hale getirebilmek için daha fazla araştırma yapıp ev erken okuryazarlık etkinliklerini çeşitlendirerek ev ortamını çocuklarının gelişimini destekleyici hale getirebilirler. Alan yazın incelendiğinde, lisans eğitimi mezunu anneler lise eğitiminden mezun olan annelere göre, lise eğitiminden mezun annelerin de ilköğretim eğitimi mezunu annelere göre daha uyarıcı bir ev ortamı sağladıkları tespit edilmiştir (Özdemir, 2019). 36-60 ay arasında çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla gerçekleştirdikleri okuma etkinliklerinin çocukların erken okuryazarlık davranışlarına etkisinin incelendiği çalışmanın sonuçlarında lisansüstü eğitim mezunu olanların ortaokul mezunu olanlara göre kitap okuma sıklığının daha fazla olduğu saptanmıştır (Yüce, 2021). Sosyoekonomik düzeyin, özellikle anne ve babaların eğitim ve gelirinin, ebeveynlik rollerindeki inançları ve davranışları vasıtasıyla çocukların okul

başarılarında dolaylı olarak nasıl ilişkili olduğu incelenen çalışmada, eğitim düzeyi yüksek olanların çocuklarına daha uyarıcı bir ortam sundukları saptanmıştır (Davis-Kean, 2005). Çocukların ev erken okuryazarlık ortamının incelendiği çalışmada anne öğrenim durumu değişkenine göre annelerin lisans üstü ve lisans mezunu olduğu ailelerin ev erken okuryazarlık ortamı puanlarının, annelerin ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olduğu ailelerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur (Aygün, 2022). Anne eğitim düzeyinin yüksek olduğu ailelerde ev erken okuryazarlık ortamının daha nitelikli olduğunu ve bu durumun katılımı olumlu etkilediğini ortaya koymuştur (Mascarenhas, ve diğerleri, 2017). Okul öncesi dönemde çocukların yazı farkındalığı becerilerinin ebeveyn eğitim durumuna göre incelendiği çalışmada üniversite ve üstü eğitim durumuna sahip annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Bayraktar, 2018). Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı anne ve babaların eğitim durumları ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin arttıkça çocukların dil ve yazma performansları da artış göstermektedir (Hofslundsengen, Gustafsson, & Hagtvet, 2018). Ancak, yoksulluk ve çocukların okul olgunluk seviyesi arasındaki ilişkide, ev ortamı ve uyarıcılığının, annelerin depresyonu ve ebeveynlik kalitesi gibi durumların incelendiği çalışmanın sonuçlarına göre ebeveyn öğrenim seviyesi ile ev ortamı uyaran kapasitesi arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmamıştır (Okur, 2015). Çalışmada anne öğrenim durumunun ses bilgisel farkındalık becerilerinde anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı saptanmıştır ancak alan yazında anne eğitim düzeyinin çocukların ses bilgisi ve ses bilgisel farkındalık becerilerindeki etkisinin incelendiği çalışmanın bulgularına göre ilkokul, orta okul ve lise mezunu annelerin çocukları lisans ve lisans üstü eğitime sahip annelerin çocuklarına göre sözcük bilgisi ve ses bilgisel farkındalık becerilerinde düşük performansa sahip olduğu saptanmıştır (Ergül vd., 2020).

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Anne çalışma durumu değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları Bağımsız Örneklem T Testi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Anne Çalışma	n	$\bar{X}$	t	sd	η^2	p
Okuma	Çalışıyor	76	25,6	4,25	148	,11	,00
	Çalışmıyor	74	22,3				
Yazma	Çalışıyor	76	15,3	0,52	148	,01	,61
	Çalışmıyor	74	14,9				
Ses bilgisel ve yazı fark.	Çalışıyor	76	16,4	1,23	148	,01	,22
	Çalışmıyor	74	15,3				
Birlikte kitap okuma	Çalışıyor	76	14,2	2,35	148	,04	,02
	Çalışmıyor	74	12,6				

Tablo 6 incelendiğinde annelerin çalışma durumuna göre çocukların ev erken okuryazarlık ölçeği puanlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Okuma alt boyutunda çalışan annelerin puan ortalamasının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu bulunurken [$t(148)=4,25$ $p<,01$], yazma ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>,05$). Birlikte kitap okuma alt boyutunda annelerin çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılık mevcuttur [$t(148)=2,35$ $p=,02$]. Çalışan annelerin puan ortalaması ($\bar{X}=14,2$), çalışmayan annelerin puan ortalamasından ($\bar{X}=12,6$) daha yüksektir.

Çalışan annelerin çocuklarının ev erken okuryazarlık ortamı okuma ve birlikte kitap okuma alt boyutu puanları çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu; yazma ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır. 36-60 ay arasında çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla gerçekleştirdikleri okuma etkinliklerinin çocukların erken okuryazarlık davranışlarına etkisinin incelendiği çalışmada

erken okuryazarlık ortamı ev ölçeği alt boyutu olan kitap okuma sıklığı puanları incelendiğinde çalışan ebeveynlerin puanları çalışmayanlara göre yüksek bulunmuştur (Yüce, 2021). Annelerin bir işte çalışıyor olması nedeniyle çocukla daha az zaman geçirdikleri düşünüldüğünde, çocuklarıyla geçirdikleri bu zamanları daha etkili hale getirebilmek için çabaladıkları hatta çalışma hayatının olumlu yanlarından faydalanarak sosyal çevreleri bağlantısıyla çocuklarının gelişiminde etkili olabilecek kaynaklara ulaşmalarının daha mümkün olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla çalışan annelerin çocuklarıyla daha verimli zaman geçirebilmek için okuma yapma ve birlikte kitap okuma gibi çeşitli ev erken okuryazarlık etkinliklerini tercih etmeleri olağandır. Ancak alan yazında tam zamanlı çalışan ebeveynlerin, yarı zamanlı çalışanlara ya da hiç çalışmayanlara göre çocukla oyun oynama ve evde eğitici etkinliklere katılımlarının az olduğunu ortaya koyan çalışma da mevcuttur (Giallo, Treyvaud, Cooklin, & Wade, 2012). Literatürde yapılan bir başka çalışmanın bulgularına göre ise birlikte etkileşim temelli okuma annelerin çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Dağ, 2021).

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Cinsiyet değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları Bağımsız Örneklem T Testi yapılarak hesaplanmış sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlere Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	t	sd	η^2	p
Okuma	Kız	71	24,9	2,23	148	,04	,03
	Erkek	79	23,2				
Yazma	Kız	71	16,8	4,45	148	,12	,00
	Erkek	79	13,5				
Ses bilgisel ve yazı fark.	Kız	71	16,9	2,33	148	,04	,02
	Erkek	79	14,9				
Birlikte kitap okuma	Kız	71	14,2	2,10	148	,03	,04
	Erkek	79	12,8				

Tablo 7 incelendiğinde ev erken okuryazarlık ortamı puanlarının çocukların cinsiyetine göre farklılaştığı görülmektedir ($p<,05$). Ev erken okuryazarlık ortamı ölçeğinin alt boyutlarından okuma alt boyutundan alınan puanlar kız çocukları lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır [$t(148) = 2,23$ $p=,03$]. Yazma alt boyutunda da benzer şekilde puan ortalamaları kız çocukları lehine anlamlı derecede farklılık göstermektedir [$t(148) = 4,45$ $p<,01$]. Ölçeğin ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutundan alınan puanların analizi sonucunda kız çocuklarının puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur [$t(148) = 2,33$ $p=,02$]. Ev erken okuryazarlık ölçeğinin son alt boyutu olan birlikte kitap okuma puanları da kız çocuklarının lehine farklılaşmaktadır [$t(148) = 2,10$ $p=,04$].

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı cinsiyete göre farklılık göstererek kız çocukları lehine anlamlı farklılığa sahiptir. Raikes ve diğerleri (2006), yaptığı çalışmanın sonucunda çocukların cinsiyetinin annelerin kitap okuma sıklığını etkilediği ve çocukların cinsiyetinin kız olmasının annelerin çocuğa kitap okuma sıklıklarını arttırdığını ortaya koymuştur. Aygün (2022), ebeveynlerin ev erken okuryazarlık ortamlarının farklı değişkenler ile incelenmesi ve uygulamaya yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada ev erken okuryazarlık ortamı puanlarının kız çocuğuna sahip annelerin lehine anlamlı bir farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde okul öncesi dönemde çocukların ses bilgisel farkındalık, yazı yazma öncesi becerilerinin incelendiği çalışmada yazı yazma öncesi becerisinin kız çocuğu olma durumunun lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği ancak ses bilgisel farkındalık becerisinde anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır (Sezgin, vd., 2019). Ancak çocuk ebeveyn birlikte kitap okuma etkinliklerinin değerlendirildiği bir çalışmada çocuğun cinsiyetinin birlikte kitap okuma etkinlikleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, annelere yönelik birlikte etkileşimli kitap okuma, birlikte okumaya yönelik görüşler ve okuryazarlığa model olma, okuryazarlığın önemi alt boyutlarında da çocuk cinsiyetinin etkili olmadığı saptanmıştır (Arıcı, 2018). Okul öncesi çocukların yazı farkındalık becerilerinin ebeveyn değişkeni açısından incelendiği çalışmaya göre ise yazı farkındalığı becerisi çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir

(Bayraktar, 2018). Alan yazında bir başka çalışmada ise çocukların ev ortam uyarıcılığının çocuğun cinsiyetiyle bir ilişkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir (Özdemir, 2019).

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Kardeş sayısı değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Okuma	Gruplararası	254,4	2	127,2	5,56	,07	,01	A>C
	Grup İçi	3366,5	147	22,9				
	Toplam	3620,9	149					
Yazma	Gruplararası	114,8	2	57,4	2,44	,03	,09	
	Grup İçi	3461,3	147	23,5				
	Toplam	3576,1	149					
Ses bilgisel ve yazı fark.	Gruplararası	127,2	2	63,5	2,51	,03	,08	
	Grup İçi	3717,6	147	25,2				
	Toplam	3844,8	149					
Birlikte kitap okuma	Gruplararası	175,5	2	87,7	5,54	,07	,01	A>C
	Grup İçi	2329,0	147	15,8				
	Toplam	2504,5	149					

A= Tek çocuk, B=İki çocuk, C= Üç ve üzeri çocuk

Tablo 8’de yer alan bulgular incelendiğinde ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği okuma alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısına göre farklılık göstermekte ve tek çocuk olanların üç ve üzeri kardeş olanlara göre yüksek puan ortalamasına sahip olma durumları anlamlı bir fark yaratmaktadır. [F (2,147) =5,56; p=,01]. Yazma [F (2,147) =2,44; p=,09] ve ses bilgisel farkındalık [F(2,147)=2,51; p=,08] alt boyutlarında ise kardeş sayısına anlamlı bir farklılaşma olmamaktadır. Ölçeğin birlikte kitap okuma alt boyutunda ise tek

çocuk olanların üç ve fazla kardeş olanlara göre puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur [$F(2,147)=5,54; p=.01$].

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile kardeş sayıları incelendiğinde ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği okuma, birlikte kitap okuma alt boyutunun kardeş sayısı değişkenine göre farklılık gösterdiği ve yazma, ses bilgisel farkındalık alt boyutlarında ise kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı saptanmıştır. Alan yazın incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekleyen çalışmalar mevcuttur. Okul öncesi dönemde çocukların ses bilgisel farkındalık, görsel eşleştirme ve yazma incesi yazma becerilerinin incelendiği çalışmanın bulgularına göre ses bilgisel farkındalık becerisinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Sezgin vd., 2019). Okuma ve birlikte kitap okuma ortamlarının tek çocuk olanların üç ve üzeri kardeş olanlara göre anlamlı düzeyde bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu bulgusu alan yazında, annelerin çocukları ile kitap okuma davranışlarının incelendiği bir çalışmada annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre çocuklarıyla gerçekleştirdikleri kitap okuma sıklık, zaman, kitap sayısı gibi boyutlarda anlamlı farklılık göstermektedir sonucu ile desteklenebilir (Arıcı & Tüfekçi, 2019). Özdemir (2019), yaptığı çalışmada iki çocuğu alan annelerin üç çocuğu olan annelere göre daha fazla uyarıcı ev ortamı sunmaktadır bulgusuna ulaşmıştır. Bu durumun çocuk sayısı arttıkça annelerin tercih ettikleri ev erken okuryazarlık etkinliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Sözcük bilgisi, yazı farkındalığı, ses bilgisel farkındalık becerileri, alfabe bilgisi erken okuryazarlık becerileridir (Karaman 2013). Dolayısıyla bu çalışmada ev erken okuryazarlık ortamı okuma ve sesbilgisel farkındalık alt boyutları erken okuryazarlık becerilerine etki eden unsur olarak değerlendirildiğinde; Enerem (2018), yaptığı çalışmada çocukların erken okuryazarlık becerilerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir fark göstermediğini tespit etmiştir. Bu bilgi araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi

Doğum sırası değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanarak ve sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Okuma	Gruplararası	77,9	2	38,9	1,62	,02	,20	
	Grup İçi	3543,1	147	24,1				
	Toplam	3621,0	149					
Yazma	Gruplararası	16,5	2	8,2	0,34	,01	,71	
	Grup İçi	3559,7	147	24,2				
	Toplam	3576,2	149					
Ses bilgisel ve yazı fark.	Gruplararası	62,9	2	31,4	1,22	,02	,29	
	Grup İçi	3781,8	147	25,7				
	Toplam	3844,7	149					
Birlikte okuma kitap	Gruplararası	130,9	2	65,4	4,05	,05	,02	A>B
	Grup İçi	2373,6	147	16,1				
	Toplam	2504,5	149					

A= İlk çocuk, B=Ortanca çocuk, C= Son çocuk

Tablo 9’a göre ev erken okuryazarlık ölçeği alt boyutlarından okuma, yazma, ses bilgisel ve yazı farkındalığı puanları doğum sırasına göre farklılaşmamaktadır ($p>,05$). Birlikte kitap okuma alt boyutunda ise, ilk çocuk olanların ortanca çocuklara göre puan ortalamaları anlamlı düzeyde yüksektir [$F(2,147)=4,05$; $p=,02$].

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği alt boyutlarında okuma, yazma, ses bilgisel farkındalık ve yazı farkındalığı puanları doğum sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak birlikte kitap okuma alt boyutunda ilk çocuk olanların ortanca çocuklara göre puanları yüksek bulunmuştur. Ayrıca Raikes ve diğerleri (2006), annelerin çocuk doğum sırasına göre ilk olarak dünyaya gelen çocuklarına daha fazla kitap okuduklarını bulmuşlardır. Arıcı (2018), okul öncesi dönemde çocuklar ile annelerinin birlikte kitap okuma davranışlarını incelediği çalışmasında, annelerin çocuklarıyla birlikte

kitap okumalarının çocuk sayısına göre farklılık göstererek üç ve üzeri çocuğa sahip olan annelerin puanlarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Dağ (2021), okul öncesi dönemde çocukların anne ve babalarıyla birlikte kitap okuma alışkanlıklarını çeşitli değişkenlere göre incelediği çalışmada etkileşimli kitap okuma ve birlikte kitap okumaya yönelik görüşler, okuryazarlığa model olma ve çocuklarına okuma etkinlik düzeyleri boyutlarında tek çocuğa sahip olan ebeveynlerin lehine anlamlı bir farklılık gösterdiğini saptamıştır. Taşkınbaş (2021), yaptığı çalışmada okul öncesi dönemde çocukların kardeş içindeki sırası ile okuma ortamı arasında düşük düzeyde ters yönde bir ilişki bulmuştur.

Çocukların Ev Erken Okuryazarlık Ortamının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi

Okul öncesi eğitim alma süresi değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak tespit edilmiş ve sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10

Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi

Ev Erken Okuryazarlık Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Okuma	Gruplararası	284,8	3	94,9	4,16	,08	,01	D>B
	Grup İçi	3336,1	146	22,8				
	Toplam	3620,9	149					
Yazma	Gruplararası	277,6	3	92,5	4,10	,08	,01	C>A
	Grup İçi	3298,5	146	22,5				
	Toplam	3576,1	149					
Ses bilgisel ve yazı fark.	Gruplararası	114,1	3	38,0	1,49	,03	,22	
	Grup İçi	3730,7	146	25,5				
	Toplam	3844,8	149					
Birlikte kitap okuma	Gruplararası	100,1	3	33,3	2,03	,04	,11	
	Grup İçi	2404,4	146	16,4				
	Toplam	2504,5	149					

A= 0-6 ay, B=7-12 ay, C= 13-24 ay, D= +24 ay

Tablo 10’da yer alan bulgular incelendiğinde ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği alt boyutlarından okuma puanları çocukların okulöncesine devam süresine farklılaşmaktadır. 24 aydan daha fazla okulöncesine devam eden çocukların okuma alt boyutu puanları 7-12 ay arası süredir devam eden çocukların puanlarından daha yüksektir [$F(3,146) = 4,16$; $p = ,01$]. Yazma alt boyutunda ise, 13-24 arası süredir okulöncesi kuruma devam eden çocukların puan ortalaması 0-6 ay süredir devam eden çocuklardan anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur [$F(3,146) = 4,10$; $p = ,01$]. Ses bilgisel ve yazı farkındalığı ile birlikte kitap okuma alt boyutlarından alınan puanlar ise okul öncesi eğitimi alma süresine göre farklılaşmamaktadır ($p > ,05$).

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı, okuma ve yazma alt boyutu puanları okul öncesi eğitime devam etme sürelerine göre farklılaşmaktadır. 25 aydan daha fazla okulöncesine devam eden çocukların okuma alt boyutu puan ortalamaları 7-12 ay arası devam eden çocuklarınkinden daha yüksektir. 13-24 ay arası okulöncesi kuruma devam eden çocukların yazma puan ortalaması 0-6 ay süredir devam eden çocuklardan anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ancak ses bilgisel ve yazı farkındalığı ile birlikte kitap okuma alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının ise okulöncesi devam süresine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirdikleri okuma ve yazma etkinliklerini ev ortamında da gerçekleştirme istekleri, öğretmenler tarafından ailelere iletilen okuma ve yazmaya yönelik etkinlik önerileri ve okul öncesi eğitimi daha uzun süre alan çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının gelişimiyle ilgili daha fazla bilgi birikimine sahip olmaları ev ortamında gerçekleştirilen erken okuryazarlık etkinliklerinin çeşidini ve sıklığını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bulgular alan yazındaki diğer çalışmalarla desteklenmektedir. Çocukların okul öncesi eğitimi alma durumu ile ev ortamlarının uyaran potansiyelleri arasında bir ilişki saptanmıştır. Buna göre okul öncesi eğitim alan çocukların ev ortam uyarcılığı daha fazladır (Özdemir, 2019). Bir diğer çalışmada ise okul öncesi eğitimi alan çocuklar ile almayan çocuklar karşılaştırıldığında; okul öncesi eğitim alan çocukların kitap okuma,

resim inceleme, işaretler ve kelimeler hakkında daha fazla konuşma yapma, ebeveynlerini daha fazla kitap, gazete gibi yazılı doküman okurken gördükleri tespit edilmiştir. Ayrıca okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne ve babalarının daha fazla erken okuryazarlıkla ilgili etkinlikleri uyguladıkları saptanmıştır. Okul öncesi eğitimi alma durumunun çocukların ev ortamındaki okuryazarlık becerilerinin gelişiminde olumlu bir etkileye sahip olduğu saptanmıştır (Uluğ, 2018). Aygün (2022), okul öncesi eğitimi alma süresi değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık puanlarını incelediğinde 25 ay ve üstü süre okul öncesi eğitimi alma durumu lehine anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Harmandar (2019) ve Taşkınbaş (2021) çocukların okul öncesi eğitim alma süresinin fazla olduğu ailelerde çocukların erken okuryazarlık becerilerine ilişkin ev ortamı tecrübelerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir Taşkınbaş (2021), okul öncesi dönemde çocukların okul öncesi eğitimi alma süresi ile birlikte okuma ortamı ve okuma ortamı arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Annelerin Öz Yeterliklerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre İncelenmesi

Anne öğrenim düzeyi değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Ebeveynliğe özgü strateji	Gruplararası	843,6	3	281,2				
	Grup İçi	9259,8	146	63,4	4,43	,08	,01	C>B
	Toplam	10103,4	149					
Çocuğa kazan.	Gruplararası	3540,3	3	1180,1				
	Grup İçi	23233,4	146	159,1	7,42	,13	,00	C>B D>B
	Toplam	26773,7	149					

A= İlköğretim, B=Lise, C= Lisans, D= Lisansüstü

Tablo 11 incelendiğinde Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji boyutunda lisans mezunu annelerin puan ortalaması lise mezunu annelerin ortalamasından yüksektir [$F(3,146) = 4,43; p = ,01$]. Çocuğa kazandırılabilirler alt boyutunda ise lisans ve lisansüstü mezunu annelerin puan ortalamaları lise mezunu annelere göre anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur [$F(3,146) = 7,42; p < ,01$].

Çalışmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyleri öğrenim düzeylerine göre incelendiğinde; ebeveynliğe özgü strateji alt boyutunda lisans mezunu annelerin lise mezunu annelere göre öz yeterlik puanları yüksektir. Çocuğa kazandırılabilirler alt boyutunda ise lisans ve lisansüstü mezunu annelerin öz yeterlik puanları lise mezunu annelere göre anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde öğrenim durumunun annelerin öz yeterlik düzeylerini etkilediği, öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin öz yeterlik algılarının güçlü olduğu bilgisi mevcuttur (Coleman ve Karraker 2000; Demir, 2015; Kıvrak Kunt 2019). Benzer şekilde, ebeveynlerin öz yeterlikleri ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın sonuçlarına göre anne öğrenim durumu ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ve öğrenim düzeyi arttıkça ebeveyn öz yeterlik algısının hem çocuğa kazandırılabilirler alt boyutunda hem de ebeveynliğe yönelik stratejiler açısından arttığı saptanmıştır (Demirdöven, 2021). Kişilerin öğrenim yaşantıları boyunca ebeveynlik konusunda doğrudan ve dolaylı olarak pek çok bilgi edindikleri ve bu bilgi ve deneyimlerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik algılarının gelişiminde etkili olduğu düşünülebilir. Araştırmanın bu sonucu Bandura'nın öz yeterliğin kaynağı olarak kişinin performans ve deneyimlerinden etkilendiği bilgisiyle desteklenebilir. Ancak alan yazında öğrenim düzeyinin ebeveyn öz yeterliği üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Uyanık, 2014; Topaloğlu, 2013). Ancak alan yazında çalışmanın bulgusundan farklı olarak anne öğrenim durumu değişkenine göre annelerin öz yeterliklerinin anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı bilgisi de bulunmaktadır (Baş, 2019).

Annelerin Öz Yeterliklerinin Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Anne çalışma durumu değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları Bağımsız Örneklem T Testi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları		Anne Çalışma	n	$\bar{X}$	t	sd	η^2	p
Ebeveynliğe strateji	özgü	Çalışıyor	76	29,5	-2,59	148	,04	,01
		Çalışmıyor	74	26,1				
Çocuğa kazan.		Çalışıyor	76	50,7	-2,80	148	,05	,01
		Çalışmıyor	74	44,7				

Tablo 12 incelendiğinde annelerin çalışma durumuna göre Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği puanlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Ebeveyn öz yeterlilik ölçeği alt boyutlarında anne çalışma durumuna göre anlamlı bir fark olduğu bulgulara yansımaktadır. Ebeveynliğe özgü strateji alt boyutunda çalışan annelerin puan ortalaması çalışmayan annelerden daha yüksektir [$t(148) = 2,59$ $p = ,01$]. Benzer şekilde çocuğa kazandırılacaklar alt boyutunda çalışan annelerin puan ortalaması ($\bar{X} = 50,7$), çalışmayan annelerin puan ortalamasından ($\bar{X} = 44,7$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur [$t(148) = 2,80$ $p = ,01$].

Çalışan annelerin çalışmayan annelere göre ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutlarında öz yeterlikleri anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Çalışan annelerin ekonomik özgürlüğe sahip olmaları ebeveynlik rollerini destekleyebilecek imkanlara daha kolay ulaşabilmelerini kolaylaştırabilir ve çalışma hayatındaki sosyal etkileşimler sayesinde ebeveynliğe yönelik bilgi ve çeşitli kaynaklara daha hızlı ulaşabilmelerini sağlayabilir; bu da kişilerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik algılarının gelişiminde etki faktör olarak nitelendirilebilir. Dursun ve Bıçakçı (2015), annelerin çalışma durumunun annelerin daha güçlü ebeveyn öz yeterliği algısına sahip

olmalarına etki ettiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde çalışan annelerin çalışmayanlara göre daha güçlü seviyede ebeveyn öz yeterlik algısına sahip oldukları ortaya konmuştur (Özdemir, 2019). Ancak alan yazında anne çalışma durumunun ebeveyn öz yeterlik düzeyinde etkili bir unsur olmadığını ortaya koyan çalışma da bulunmaktadır (Baş, 2019). Çalışmayan annelerin öz yeterlik puanlarının çalışan annelerin öz yeterlik puanlarından yüksek olduğunu bulmuştur (Özkubat & Elibol 2018; Uyanık, 2014).

Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocuk Cinsiyetine Göre İncelenmesi

Çocuk cinsiyeti değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları Bağımsız Örneklem T Testi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlere Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	t	sd	η^2	p
Ebeveynliğe özgü strateji	Kız	71	28,4	-0,78	148	,01	,44
	Erkek	79	27,3				
Çocuğa kazan.	Kız	71	49,3	-1,38	148	,01	,17
	Erkek	79	46,3				

Tablo 13 incelendiğinde annelerin Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz yeterlik Ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji [$t(148)=0,78$ $p=,44$] ve çocuğa kazandırılabilirler [$t(148)=1,38$ $p=,17$] puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>,05$).

Çalışmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Alan yazında Özdemir (2019), Demirdöven (2021), Topaloğlu, (2013), Özkubat & Elibol (2018) bu bulguyu destekleyen nitelikte annelerin öz yeterlikleri ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu elde edilirken; Kunt, (2019), Baş (2019) annelerin öz yeterlik düzeylerinin, kız çocuğa sahip olan annelerin lehine anlamlı farklılık göstererek erkek çocuğa sahip annelerden daha yüksek

olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde İran’da gerçekleştirilen araştırmada annelerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik algılarının kız bebeğe sahip olma ile erkek bebeğe sahip olma durumlarına göre incelenmiş, kız bebeğe sahip olma durumunda annelerin öz yeterlik algılarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Azmoode, Jafarnejade, & Mazloum, 2015). Kılıçgün (2017) ve Seigny & Loutzenhiser (2010), kız çocuğuna sahip olan annelerin daha yüksek öz yeterlik düzeyine sahip olduklarını yaptıkları çalışmada ortaya koymuşlardır.

Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Kardeş sayısı değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Ebeveynliğe özgü strateji	Gruplararası	941,8	2	470,8	7,56	,09	,01	A>C B>C
	Grup İçi	9161,7	147	62,3				
	Toplam	10103,5	149					
Çocuğa kazan.	Gruplararası	2658,9	2	1329,4	8,11	,10	,00	A>C B>C
	Grup İçi	24114,8	147	164,1				
	Toplam	26773,7	149					

A= Tek çocuk, B=İki çocuk, C= Üç ve üzeri çocuk

Tablo 14’te yer alan bulgular incelendiğinde Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji [$F(2,147)=7,56$; $p=,01$] ve çocuğa kazandırılacaklar [$F(2,147)=8,11$; $p<,01$] alt boyutlarının her ikisinde de tek çocuk ve iki kardeş olanların puan ortalamaları üç ve üzeri kardeş olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılan annelerin Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutlarının her ikisinde de tek çocuk ve iki kardeş olanların puan ortalamaları üç ve üzeri kardeş olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Öz yeterlik kuramında Bandura, öz yeterlik inancının kişinin performans deneyimlerinden oluştuğunu ifade etmektedir (Bandura'dan aktaran Coleman ve Karraker, 2000). Dolayısıyla annelerin ebeveynlik deneyimlerinin artması buna bağlı olarak öz yeterlik algılarının güçlü olması beklenirken çalışmanın bulguları bu bilgi ile örtüşmemektedir. Alan yazında farklı sonuçlar elde eden çalışmalar mevcuttur. Dursun & Bıçakçı (2015), 1-3 yaş bebeği olan annelerin ebeveynlik rollerindeki öz yeterlik düzeylerini inceledikleri çalışmada çocuk sayısı ile annelerin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Özdemir (2012), çocukların sosyal beceri ve ebeveynlerinin tutumlarını incelediği çalışmada annelerin ebeveyn öz yeterlik durumlarının çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır. Ancak Özdemir (2019), çocukların ev ortamı uyaran düzeyleri ile annelerinin öz yeterliklerini incelediği çalışmada ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin çocuk sayısı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Kılıçgün (2017), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve 36-66 aylık çocuğu olan annelerin öz yeterlilik durumlarını; sahip olunan annelik rollerine ve bazı demografik değişkenlere göre incelediği çalışmanın sonucunda üç ve fazla çocuğa sahip olma durumunun annelerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik düzeyini arttırdığını saptamıştır.

Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Doğum Sırasına Göre İncelenmesi

Çocukların doğum sırası değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçları Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Doğum Sırasına Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Ebeveynliğe özgü strateji	Gruplararası	1361,1	2	680,5	11,44 ,14	,00		A>B C>B
	Grup İçi	8742,4	147	59,4				
	Toplam	10103,5	149					
Çocuğa kazan.	Gruplararası	2527,1	2	1263,5	7,66 ,10	,00		A>B C>B
	Grup İçi	24246,7	147	164,9				
	Toplam	26773,8	149					

A= İlk çocuk, B=Ortanca çocuk, C= Son çocuk

Tablo 15'e göre Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji [$F(2,147)=11,44$; $p<,01$] ve çocuğa kazandırılabilirler [$F(2,147)=7,66$; $p<,01$] alt boyutlarında ilk ve son çocuğu olanların ortanca çocuğu olanlara göre puan ortalamaları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Annelerin öz yeterlik düzeyleri, çocuğun doğum sırasına göre incelendiğinde ilk ve son çocuğu olan annelerinin öz yeterlik düzeyleri ortanca çocuğu olan annelerin öz yeterlik düzeylerinden yüksektir. Annelerin ilk çocukta ebeveynliğe yönelik ilgi ve meraklarının artması ile ebeveynliğe yönelik daha çok araştırma yapmaları öz yeterlik düzeylerini güçlendirebilir. Son çocuk olma durumunda annelerin yüksek öz yeterlik göstermesi ise Bandura'nın öz yeterliğin kaynağının kişinin performans deneyimleri ile güçlendiği bilgisi ile desteklenebilir. Alan yazında bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalar mevcuttur. Demirdöven (2021), okulöncesi dönemde çocukların doğum sırası ile ebeveynlerinin öz yeterliklerinin anlamlı bir ilişki tespit ederek; ikici sırada doğan çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynliğe özgü stratejiler alt boyutunda üçüncü ve dördüncü sırada doğan çocuğa sahip ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Özdemir (2019) ise ilk çocuğa sahip annelerin ebeveyn öz yeterlik algılarının yüksek olduğunu saptamıştır. Ancak Kılıçgün (2017), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve 36-66 aylık çocuğu olan

annelerin öz yeterlilik durumlarını; sahip olunan annelik rollerine ve bazı demografik değişkenlere göre incelediği çalışmanın sonucunda doğum sırası değişkeni ile annelerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur.

Annelerin Öz Yeterliklerinin Çocukların Okul Öncesi Eğitimi Alma Süresine Göre İncelenmesi

Çocukların okul öncesi eğitim alma değişkenine göre annelerin öz yeterlik ölçek puanları ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi yapılarak hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alma Süresine Göre İncelenmesi

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Boyutları	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	η^2	p	Fark
Ebeveynliğe strateji	Gruplararası	175,1	3	58,3	0,86	,02	,46	
	Grup İçi	9928,3	146	68,0				
	Toplam	10103,4	149					
Çocuğa kazan.	Gruplararası	602,5	3	200,8	1,12	,02	,34	
	Grup İçi	26171,3	146	179,2				
	Toplam	26773,8	149					

A= 0-6 ay, B=7-12 ay, C= 13-24 ay, D= +24 ay

Tablo 16’da yer alan bulgular incelendiğinde annelerin Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar incelendiğinde her iki alt boyutta da puanlar arası anlamlı bir farklılık oluşmadığı bulgulara yer almaktadır ($p>,05$).

Çalışmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyi ile çocukların okul öncesi eğitim alma süreleri incelendiğinde; ebeveynliğe özgü strateji ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutları arası anlamlı bir farklılık oluşmadığı saptanmıştır. Benzer şekilde, yapılan bir

Çalışmada annelerin öz yeterlikleriyle çocukların okul öncesi eğitim alma süresi arasında bir ilişkiye rastlanamamıştır zdemir (2019).

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu kısımda çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Sonuç

Araştırma çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerinin öz yeterlikleri arasındaki ilişki ile bunları etkileyebilen bazı değişkenleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimlerine devam eden çocukların ev erken okuryazarlık ortamları ile annelerinin öz yeterlik becerilerini değerlendirmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma yöntemi seçilmiştir. Araştırmaya normal gelişim gösteren 60-72 ay aralığında çocuğa sahip 150 anne katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları, çocuk ve anneler hakkında bilgi edinmek amacı ile "Demografik Bilgi Formu", çocukların ev erken okuryazarlık ortamını belirlemek amacıyla "Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği", annelerin öz yeterliklerini belirlemek için kullanılan "Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" dir. Ev erken okuryazarlık ortamı puanları ile ebeveyn öz yeterlik puanları arasındaki ilişki analiz edilirken Pearson Korelasyon Katsayısı incelenmiştir. Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği alt boyutları ve Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği alt boyutlarının cinsiyet ve anne çalışma durumu değişkenlerine göre analizleri Bağımsız Örneklem T Testi ile kardeş sayısı,

doğum sırası, anne öğrenim durumu ve okul öncesi eğitimi alma süresi değişkenlerine göre analizleri ise ANOVA Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılmıştır.

Araştırma neticesinde elde edilen bulgular incelendiğinde genel sonuçlar şunlardır;

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerinin öz yeterlikleri arasında bütün alt boyutlarda anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<,05$).

Ev erken okuryazarlık ortamı okuma alt boyutu ile ebeveynliğe özgü strateji ($p<,01$) ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutları ($p<,01$) arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ev erken okuryazarlık ortamı yazma alt boyutu ile ebeveynliğe özgü strateji alt ($p=,04$) ve çocuğa kazandırılacaklar alt boyutları ($p=,04$) arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Ev erken okuryazarlık ses bilgisel ve yazı farkındalığı alt boyutu ile ebeveynliğe özgü strateji alt boyutu arasında orta seviyede anlamlı bir ilişki görülürken ($p<,01$), çocuğa kazandırılacaklar alt boyutu ile düşük seviyede anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<,01$).

Ev erken okuryazarlık birlikte kitap okuma alt boyutunun ise, hem ebeveynliğe özgü strateji alt boyutu ($p<,01$) ile hem de çocuğa kazandırılacaklar alt boyutu ($p<,01$) orta düzeyde anlamlı bir korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir.

Anne öğrenim düzeyi değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamı incelendiğinde okuma ortamında lisan ve lisansüstü mezunu annelerin lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<,01$). Yazma ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı ortamlarında anne öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık bulunamamıştır ($p>,05$). Birlikte kitap okuma ortamında lisansüstü mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=,01$).

Annelerin çalışma durumu değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık ortamları incelendiğinde okuma ortamında çalışan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,01$), yazma ile ses bilgisel ve yazı farkındalığı ortamlarında anlamlı bir farklılık

bulunamamıştır ($p>,05$). Birlikte kitap okuma ortamı incelendiğinde çalışan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur($p=,02$).

Çocukların ev erken okuryazarlık ortamları cinsiyete göre incelendiğinde kız çocuğu olma durumunun lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,05$).

Kardeş sayısı değişkenine göre ev erken okuryazarlık okuma ortamı incelendiğinde tek çocuk olma durumu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=,01$). Yazma ($p=,09$) ve ses bilgisel farkındalık ($p=,08$) ortamlarında ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Birlikte kitap okuma ortamında ise tek çocuk olma durumu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=,01$).

Doğum sırası değişkenine göre çocukların ev erken okuryazarlık; okuma, yazma, ses bilgisel ve yazı farkındalığı ortamlarında anlamlı düzeyde farklılık bulunamamıştır ($p>,05$). Birlikte kitap okumada ise, ilk çocuk olma durumu lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=,02$).

Çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi değişkeni incelendiğinde ev erken okuryazarlık okuma ortamlarında 24 aydan daha fazla okul öncesi eğitimi alan çocukların lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=,01$). Yazma ortamında ise, 13-24 arası süredir okul öncesi eğitim alan çocukların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur($p=,01$). Ses bilgisel ve yazı farkındalığı ile birlikte kitap okuma ortamlarında ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Annelerin öğrenim durumu değişkenine göre öz yeterlikleri incelendiğinde ebeveynliğe özgü strateji boyutunda lisans mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur($p=,01$). Çocuğa kazandırılacaklar alt boyutunda ise lisans ve lisansüstü mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,01$).

Annelerin çalışma durumu değişkenine göre öz yeterlikleri incelendiğinde ebeveynliğe özgü strateji alt boyutunda çalışan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=,01$). Çocuğa kazandırılacaklar alt boyutunda da çalışan annelerin lehine anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur ($p=,01$).

Çocuk cinsiyet değişkenine göre annelerin öz yeterlikleri incelendiğinde ölçek alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji ($p=,44$) ve çocuğa kazandırılabilirler ($p=,17$) alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Kardeş sayısı değişkenine göre annelerin öz yeterlikleri incelendiğinde ölçek alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji ($p=,01$) ve çocuğa kazandırılabilirler ($p<,01$) alt boyutlarının her ikisinde de tek çocuk ve iki kardeş olan çocukların annelerinin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Doğum sırası değişkenine göre annelerin öz yeterlikleri incelendiğinde ölçek alt boyutlarından ebeveynliğe özgü strateji ($p<,01$) ve çocuğa kazandırılabilirler ($p<,01$) alt boyutlarında ilk ve son çocuk sahibi annelerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Çocukları okul öncesi eğitimi alma süresi değişkenine göre annelerin öz yeterlikleri incelendiğinde ölçek alt boyutlarında, her iki alt boyutta da anlamlı düzeyde farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda araştırmacılara ve uygulamaya yönelik verilecek öneriler şu şekildedir:

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Bağımlı ve bağımsız okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimciler tarafından çocukların ev erken okuryazarlık ortamının erken yaşlardaki donanımının artırılabilmesi için ebeveynleri ile etkileşimleri, çocuklara sunulan materyaller veya çocukların dolaylı/ doğrudan karşılaştıkları etkenler açısından ebeveynlerin farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilgilendirme yapılabilir.
- Okul öncesi kurumlarında, anne babaların ebeveynlik rollerinde öz yeterliklerini, çocukla olan etkileşimlerinde kendilerine olan inançlarını

desteklemek adına çocuk yetiştirme, çocuk gelişimini destekleyen eğitim uygulamalarını içeren aile eğitimi çalışmaları yapılabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma kapsamında çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ile annelerin öz yeterlikleri arasındaki ilişki çeşitli değişkenler bağlamında değerlendirilmiştir. Yapılacak olan diğer çalışmalar babalarla gerçekleştirilebilir ve ev erken okuryazarlık ortamı ile gelişim alanlarının ilişkisi üzerine bir araştırma planlanabilir.
- Araştırma 60-72 ay aralığında özel gereksinime yönelik tanısı olmayan çocuğa sahip annelerle gerçekleştirilmiştir. Yapılacak olan çalışmalar yaş aralığı genişletilerek gerçekleştirilebilir. Ayrıca özel gereksinimli çocuk ve ailelerin dahil edildiği karma modelleme tekniklerinin kullanıldığı bir çalışma planlanabilir.

KAYNAKLAR

- Adams, A.-M., Soto-Calvo, E., Francis, H. N., Patel, H., Hartley, C., Giofrè, D., & Simmons, F. R. (2021). Characteristics of the preschool home literacy environment which predict writing skills at school. *Reading and Writing*, 34, 2203–2225. <https://doi.org/10.1007/s11145-021-10133-w>
- Akoğlu, G. (2015). Okul öncesi dönemde dil gelişimi ve erken okuryazarlık. F. Turan, & A. İ. Yükselen (Ed.), *Çocuk gelişimi 2 okul öncesi döneminde gelişim* içinde (s. 255-274). Ankara: Hedef .
- Akoğlu, G., & Kızılöz, Ç. (2017). Okul öncesi dönem türk çocuklarda yazı farkındalığı becerileri ve ev okuryazarlık ortamı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 90-105. doi:10.16986/HUJE.2018040772
- Aksoy, V., & Diken, İ. H. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_00000000133
- Akyüz, E. (2016). *Okul öncesi çocuklarının kendiliğinden ortaya çıkan okuryazarlık becerilerinin gelişimi ve ev erken okuryazarlık ortamı ile ilişkisi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akyüz, E., & Doğan, Ö. (2017). Ev okuryazarlık ortamı: tanımları, boyutları ve kendiliğinden ortaya çıkan okuryazarlık becerilerinin gelişimindeki rolü. *Hacettepe*

Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 4(3), 38-57.
<https://doi.org/10.21020/husbfd.342871>

Altınkaynak, Ş. Ö. (2019). Annelerin okuma yazmaya hazırlık sürecine ilişkin görüşleri. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1). <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201931131>

Altıparmak, S. (2010). *Erken çocukluk döneminde ebeveynlerin okuma- yazmaya hazırlık konusundaki görüşleri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Altun, D., Erden, F. T., & Hartman, D. K. (2022). Preliterate young children's reading attitudes: connections to the home literacy environment and maternal factors. *Early Childhood Education Journal*, 50, 567–578. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01177-2>

Anthony, J. L., Lonigan, C. J., Driscoll, K., Phillips, B. M., & Burgess, S. R. (2003). Phonological sensitivity: a quasi-parallel progression of word structure units and cognitive operations. *Reading Research Quarterly*, 38(4), 470-487. <https://doi.org/10.1598/RRQ.38.4.3>

Aram, D., & Levin, I. (2002). Mother—child joint writing and storybook reading: relations with literacy among low ses kindergartners. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48(2), 202-224. <https://doi.org/10.1353/mpq.2002.0005>

Ardelt, M., & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*, 22(8), 944–972. <https://doi.org/10.1177/019251301022008001>

Arıcı, M. (2018). *Annelerin evde çocukları ile hikaye kitabı okuma davranışlarının ebeveynlik tutumlarına göre incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Arıcı, M., & Tüfekçi, A. (2019). Okul öncesi dönemde anne-çocuk birlikte hikaye kitabı okuma davranışlarının incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 33(1), 100-120. <https://doi.org/10.33308/26674874.201933195>
- Ayaz, C. Ö. (2015). *Ailelerin, okul öncesi dönemdeki çocuklarının okuryazarlık becerilerini desteklemek için kullandıkları okuryazarlık uygulamalarının incelenmesi: tekirdağ ili örneği*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aydın, A. (2016). *Eğitim psikoloisi- gelişim, öğrenme, öğretim*. Ankara: Pegem.
- Aygün, A. (2022). *Ebeveynlerin ev erken okuryazarlık ortamlarının farklı değişkenler ile incelenmesi ve uygulamalara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Azmoude, E., Jafarnejade, F., & Mazloun, S. R. (2015). The predictors for maternal self-efficacy in early parenthood. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 3(2), 368-76. <https://doi.org/10.22038/JMRH.2015.4050>
- Bağatarhan, T., & Nazlı, S. (2013). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz yeterliklerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 31, 67-88. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197907> sayfasından erişilmiştir.
- Baker, C. E. (2013). Fathers' and mothers' home literacy involvement and children's cognitive and social emotional development: implications for family literacy programs. *Applied Developmental Science*, 17(4), 184-197. <https://doi.org/10.1080/10888691.2013.836034>
- Barnes, J. K., Guin, A., Allen, K., & Jolly, C. (2016). Engaging parents in early childhood education: perspectives of childcare providers. *Family & Consumer Sciences*, 360-374. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12164>

- Baş, T. (2019). *Annelerin özyeterliliklerinin ve 60-72 aylık çocuklarıyla olan etkileşimlerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bayraktar, V. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının yazı farkındalığı becerilerinin çocuk ve ebeveyn değişkenleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 43 (196), 49-65. <https://doi.org/10.15390/EB.2018.7679>
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişimi psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Biltekin, A. (2019). *Çocukların erken okuryazarlık becerileri ve annelerin kelime bilgi düzeyleri ile annelerin erken okuryazarlığa ilişkin uygulamalarının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Burgess, S. R., Hecht, S. A., & Lonigan, C. J. (2002). Relations of the home literacy environment (hle) to the development of reading-related abilities: a one-year longitudinal study. *Reading Research Quarterly*, 37(4), 408-426 . <https://doi.org/10.1598/RRQ.37.4.4>
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (23. bs.)*. Ankara: Pegem.
- Büyüktaşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlilik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/issue/1726/21150> sayfasından erişilmiştir.
- Can, A. (2019). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem.
- Coleman, P. K. (1998). *Maternal self-efficacy beliefs as predictors of parenting competence and toddlers' emotional, social, and cognitive*. Morgantown, West Virginia: Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports, West Virginia University. <https://core.ac.uk/download/pdf/230460327.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school- age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 49(1), 13-24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nicel nitel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Demir, Çev.). Ankara: Eğiten.
- Çetin, A. (2019). *Erken okuryazarlık becerileri eğitim programının erken okuryazarlık ve erken matematik becerileri üzerine etkisinin incelenmesi*. (Doktora tezi) tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Çiçekler, C. Y., Büyükbayraktar, Ç. G., Er, R. K., & Pirpir, D. A. (2014). 1-3 yaş arasında çocuğu bulunan annelerin özyeterlikleri ile mükemmeliyetçilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 109-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19572/208270> sayfasından erişilmiştir.
- Dağ, Z. (2021). *Okul öncesi dönemde çocukların evde anne-babalarıyla birlikte kitap okuma alışkanlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Damon, W., Britto, P. R., & Brooks-Gunn, J. (2001). The role of family literacy environments in promoting young children's emerging literacy skills. *New Directions for Child and Adolescent Development*. <https://doi.org/10.1002/cd.10>
- Davis-Kean, P. E. (2005). The Influence of parent education and family income on child achievement: the indirect role of parental expectations and the home environment. *Journal of family psychology*, 19(2), 294. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.2.294>

- DeBaryshe, B. D. (1995). Maternal belief systems: linchpin in the home reading process. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 16(1), 1-20. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(95\)90013-6](https://doi.org/10.1016/0193-3973(95)90013-6)
- Deckner, D. F., Adamson, L. B., & Bakeman, R. (2006). Child and maternal contributions to shared reading: effects on language and literacy development. *Applied Developmental Psychology*, 27, 31-41. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2005.12.001>
- Demir, S. (2015). Ebeveyn yetkinliğinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 133-148. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19575/208851> sayfasından erişilmiştir.
- Demirdöven, B. (2021). *Okul öncesi çocuğa sahip annelerin öz yeterlik algıları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Desjardin, J. (2006). Family empowerment: supporting language development in young children who are deaf or hard of hearing. *The Volta Review*, 106(3), 275-298. <https://eric.ed.gov/?id=EJ835607> sayfasından erişilmiştir.
- Dursun, Ş., & Bıçakçı, M. (2015). 1-3 yaş arası bebeğe sahip annelerin annelik becerilerinde öz yeterliklerinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hsbfd/issue/7893/103922> sayfasından erişilmiştir.
- Enerem, D. (2018). *60-72 aylık çocuklarda erken okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erdamar Koç, G. (2020). Sosyal öğrenme kuramı. Ayten Ulusoy (Ed.) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (s.192-224). Ankara: Pegem.

- Ergül, C., Karaman, G., Akoğlu, G., Tufan, M., Kesiktaş, A. D., & Kudret, Z. B. (2014). Okul öncesi dönem öğretmenlerinin " erken okuryazarlık " kavramına ilişkin bilgi düzeyleri ve sınıf uygulamaları. *İlköğretim Online*, 13(4), 1449-1472. <https://doi.org/10.17051/io.2014.71858>
- Ergül, C., Sarıca, A. D., Akoğlu, G., & Karaman, G. (2017). The home literacy environments of turkish kindergarteners: does ses make a difference? *International Journal of Instruction*, 10(1), 187-202. <https://doi.org/10.12973/iji.2017.10112a>
- Ergül, C., Kılıç-Tülü, B., Demir, E., Akoğlu, G., Ökcün-Akçamuş, M. Ç., & Bahap Kudret, Z. (2020). Anne eğitim düzeyi, sözcük bilgisi ve ses bilgisel farkındalık becerilerinde bir risk faktörü mü? *Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(4), 711-735. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.589613>
- Ertürk, C. K. (2017). 5-6 yaş grubu çocukların okula hazırlık becerilerinin çocuğa, ebeveynlere ve ev ortamına yönelik değişkenler açısından incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Evans, M., Shaw, D., & Bell, M. (2000). Home literacy activities and their influence on early literacy skills. *Can. J. Exp. Psychol.*, 54(2), 65-75. <https://doi.org/10.1037/h0087330>
- Foy, J. G., & Mann, V. (2003). Home literacy environment and phonological awareness in preschool children: differential effects for rhyme and phoneme awareness. *Applied Psycholinguistics*, 24, 59-88. <https://doi.org/10.1017/S0142716403000043>
- Frijters, J. C., Barron, R. W., & Brunello, M. (2000). Direct and mediated influences of home literacy and literacy interest on prereaders' oral vocabulary and early written language skill. *Journal of Educational Psychology*, 92(3), 466-477. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.92.3.466>

- Gates, V. P. (1996). Stories, coupons, and the tv guide: relationships between home literacy experiences and emergent literacy knowledge. *Reading Research Quarterly*, 31(4), 406-428. <https://doi.org/10.1598/RRQ.31.4.4>
- Gengeç, H. (2021). Ev okuryazarlık ortamı. T. Kargın, D. Altun, & İ. B. Güldenoğlu, *Değerlendirmeden Uygulamaya Tüm Yönleriyle Erken Okuryazarlık içinde* (s. 118-133). Ankara: Pegem.
- George, D., & Mallery, P. (2016). Frequencies. in *ibm spss statistics 23 step by step* (s.115-125). Routledge.
- Gerring, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam, psikolojiye giriş*. (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel.
- Giallo, R., Treyvaud, K., Cooklin, A., & Wade, C. (2012). Mothers' and fathers' involvement in home activities with their children: psychosocial factors and the role of parental self-efficacy. *Early Child Development and Care*, 183(3-4), 343-359. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.711587>
- Gök, N. F. (2013). *Anaokullarında erken okuryazarlık çevresinin değerlendirilmesi ve sınıf ortamının çocukların erken okuryazarlık davranışlarına etkisi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gözübüyük, F. (2015). *Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları, sözel etkileşim uygulamaları ve 1-3 yaş aralığında çocukların gelişimi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gül, G. (2007). Okuryazarlık sürecinde aile katılımının rolü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 17-30. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_00000000105
- Hannon, B. A. (2018). The contributions of informal home literacy activities to specific higher-level comprehension processes. *Journal of Education and Training Studies*, 6(12), 184-194. <https://doi.org/10.11114/jets.v6i12.3627>

- Harmandar, D., & Arıkan, A. (2020). Erken okuryazarlık becerilerine yönelik dil destek çalışmalarında ailelerin tercihleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(4), 1183-1203. <https://doi.org/10.16916/aded.774896>
- Hiğde, A. Y., Baştuğ, M., & Cihan, H. (2020). Okul öncesi dönem ebeveynlerin ev okuryazarlığı yaşantılarının incelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 8(2), 628-645. <https://doi.org/10.16916/aded.650894>
- Hofslundsengen, H., Gustafsson, J.-E., & Hagtvet, B. E. (2018). Contributions of the home literacy environment and underlying language skills to preschool invented writing. *Scandinavian Journal of Educational Research*. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1420686>
- Horowitz-Kraus, T., Hutton, J. S., Phelan, K., & Holland, S. K. (2018). Maternal reading fluency is positively associated with greater functional connectivity between the child's future reading network and regions related to executive functions and language processing in preschool-age children. *Brain and Cognition*, 121, 17-23. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2018.01.003>
- Hughes-Scholes, C. H., & Gavidia-Payne, S. (2019). Early childhood intervention program quality: examining family-centered practice, parental self-efficacy and child and family outcomes. *Early Childhood Educ. J.*, 719-729. <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00961-5>
- Ihmeideh, F., & Al-Maadadi, F. (2020). The effect of family literacy programs on the development of children's early literacy in kindergarten settings. *Children and Youth Services Review*, 118. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105462>
- Inoue, T., Georgiou, G. K., Parrila, R., & Kirby, J. R. (2018). Examining an extended home literacy model: the mediating roles of emergent literacy skills and reading fluency. *Scientific Studies of Reading*, 22(4), 273-288. <https://doi.org/10.1080/10888438.2018.1435663>

- Işıtan, S., Saçkes, M., & Biber, K. (2020). Erken okuryazarlık becerilerinin ev ortamında desteklenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(2), 284-298. <https://doi.org/10.33308/26674874.2020342154>
- Jones, T. L., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: a review. *Clinical psychology review*, 25(3):341-63. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>.
- Justice, L. M., Kaderavek, J. N., Fan, X., Sofka, A., & Hunt, A. (2009). Accelerating preschoolers' early literacy development through classroom-based teacher-child storybook reading and explicit print referencing. *Lang Speech Hear Serv Sch.*, 40(1), 67-85. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2008/07-0098\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2008/07-0098))
- Karaahmetoğlu, B. (2015). *Gelişimsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin erken okuryazarlığa ilişkin inançları ile erken okuryazarlık ev ortamı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karakelle, S. (2012). Fonolojik farkındalık ve harf bilgisinin ilkokuma becerisi üzerindeki etkisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 24(0), 45-66. <https://dergipark.org.tr/pub/iupcd/issue/9409/117812> adresinden erişilmiştir.
- Karaman, G. (2013). *Erken okuryazarlık becerilerini değerlendirme aracı'nın geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karaman, G., & Üstün, E. (2011). Anasınıfına devam eden çocukların fonolojik duyarlılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 267-278. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7796/102074> sayfasından erişilmiştir.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Bilim.

- Kargın, T., Güldenoğlu, B., & Ergül, C. (2017). Anasınıfı çocuklarının erken okuryazarlık beceri profili: ankara örnekleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, Elektronik Yayın, 18*, 1-27. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.299868>
- Kılıç, Ş., & Kara, H. G. (2019). Ebeveynlerin okuma yazmaya hazırlığa ilişkin uygulamaları ile çocukların sözcük-yazı farkındalığı becerileri arasındaki ilişki. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1)*, 35-50. <https://doi.org/10.17556/erziefd.487610>
- Kılıçgün, M. Y. (2017). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik durumlarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu EYFOR*.<https://www.academia.edu> sayfasından erişilmiştir.
- Kıvanç, R. (2020). *24-36 aylık çocuğu olan annelerin öz yeterlik algıları ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocuğun motor gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kunduracı, H. K. (2021). *Anne destek eğitim programının 24-36 aylık çocuğu olan annelerin ebeveynlik bilgileri ile görev öz yeterliklerine ve çocukların gelişimlerine etkisi.* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kunt, P. K. (2019). *5-6 yaş çocukların annelerinin ebeveyn öz yeterlik algılarının incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kuru, N. (2020). Erken çocukluk eğitiminin tanımı, kapsamı ve önemi. G. Haktanır (Ed.), *Erken çocukluk eğitime giriş* içinde (s.9-26). Ankara: Anı.
- Kuzu, B. (2019). *Ebeveynlerin öz yeterlilik algılarıyla duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Machida, S., Taylor, A. R., & Kim, J. (2002). The role of maternal beliefs in predicting home learning activities in head start families. *Family Relations*, 51(2), 176-184. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2002.00176.x>
- Neumann, M., Hood, M., & Neumann, D. (2009). The scaffolding of emergent literacy skills in the home environment: a case study. *Early Childhood Education Journal*, 36, 313-319. <https://doi.org/10.1007/S10643-008-0291-Y>
- Niklas, F., & Schneider, W. (2013). Home literacy environment and the beginning of reading and spelling. *Contemporary Educational Psychology*, 38, 40-50. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2012.10.001>
- Okur, Ş. (2015). *The influence of poverty on school readiness of 5-year-old children mediating roles of home environment and parenting*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, A. D. (2012). *Bazı değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ve ailelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, G. (2019). *Annelerin 3-6 yaş çocuklarına sağladıkları ortamın uyarıcılığı ile ebeveyn öz yeterlik düzeyi arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özenç, E. G., & Doğan, M. C. (2014). Ekolojik kurama dayalı işlevsel okuryazarlık yaşantısı ölçeği'nin (ekdiyoö) geliştirilmesi ve geçerlik güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 16(4), 2239-2258. <https://doi.org/10.12738/estp.2014.6.1791>
- Özkubat, S., & Elibol, F. (2018). Ebeveyn öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *ICPESS 2018 Proceedings*, 3, 212.
- Özyurt, G., & Eliküçük, Ç. D. (2017). Gelişimsel dil gecikmesi tanısı olan çocuklarda dil özelliklerinin teknolojik alet kullanmaları, aile işlevselliği, anne depresyonu ile

ilişkisi ve sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 299-308.
<https://doi.org/10.5350/DAJPN2017300403>

Parpucu, N., & Dinç, B. (2018). *Fonolojik farkındalık*. Ankara: Anı.

Payne, A. C., Whitehurst, G. J., & Angell, A. L. (1994). The role of home literacy environment in the development of language ability in preschool children from low-income families. *Early Childhood Research Quarterly*, 9(3-4), 427-440.
[https://doi.org/10.1016/0885-2006\(94\)90018-3](https://doi.org/10.1016/0885-2006(94)90018-3)

Peacock-Chambers, E., Martin, J. T., Necastro, K. A., Cabral, H. J., & Bair-Merritt, M. (2017). The influence of parental self-efficacy and perceived control on the home learning environment of young children. *Acad Pediatr*, 17(2), 176-183.
<https://doi.org/10.1016/j.acap.2016.10.010>.

Peixoto, C., Cadima, J., & Leol, T. (2022). Mothers' educational level and literacy beliefs: associations with home literacy experiences. *International Journal of Early Year Education*, ?(?), ??-??. <https://doi.org/10.1080/09669760.2022.2025580>

Puglisi, M. L., C. H., Hamilton, L. G., & Snowling, M. J. (2017). The home literacy environment is a correlate but perhaps not a cause, of variations in children's language and literacy development. *Scientific Studies of Reading*, 21(6), 498-514.
<https://doi.org/10.1080/10888438.2017.1346660>

Puranika, C. S., Phillips, B. M., Lonigan, C. J., & Gibson, E. (2018). Home literacy practices and preschool children's emergent writing skills: an initial investigation. *Early Childhood Research Quarterly*, 42, 228-238.
<https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.10.004>

Raikes, H., Pan, B. A., Luze, G., LeMonda, C. S., Brooks-Gunn, J., Constantine, J., Rodriguez, E. T. (2006). Mother-child bookreading in low-income families:

- correlates and outcomes during the first three years of life. *Child Development*, 77(4), 924-953. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00911.x>
- Roberts, J., Jurgens, J., & Burchinal, M. (2005). The role of home literacy practices in preschool children's language and emergent literacy skills. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45, 345-359. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2005/024\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2005/024))
- Rodriguez, E. T., & Tamis-LeMonda, C. S. (2011). Trajectories of the home learning environment across the first 5 years: associations with children's vocabulary and literacy skills at prekindergarten. *Child Development*, 82(4), 1058-1075. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01614.x>
- Roth, F. P., Paul, D. R., & Pierotti, A.-M. (2006). *American speech-language-hearing association (asha)*. ASHA: <https://www.asha.org/public/speech/emergent-literacy/> adresinden alındı
- Sağlam, C. (2020). *Okul öncesi dönemde çalışma belleği ve erken okuryazarlık becerilerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim: gelişim psikolojisi*. (Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel.
- Sarıca, A. D., Ergül, C., Akoğlu, G., Deniz, K. Z., Karaman, G., Bahap-Kudret, Z., & Tufan, M. (2014). Ev erken okuryazarlık ortamı ölçeği – evok: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(2), 444-459. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2014.02.016>
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Anı.
- Sezgin, E.Y., Ulus, L., Şahin, İ. (2019). 4 -6 yaş çocuklarının davranış düzenleme becerileri ile ses bilgisel farkındalık görsel eşleme ve yazı yazma öncesi becerileri

- arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal Of Education*. 9(1), 107-128. <https://doi.org/10.19126/suje.463610>
- Sevigny, P. R. & Loutzenhiser, L. (2010). Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers. *Child: Care, Health and Development*. 36(2), 179-189. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2009.00980.x>
- Spira, E. G., Bracken, S. S., & Fischel, J. E. (2005). Predicting improvement after first-grade reading difficulties: the effects of oral language, emergent literacy, and behavior skills. *Developmental Psychology*, 41(1), 225-234. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.41.1.225>
- Steensel, R. V. (2006). Relations between socio-cultural factors, the home literacy environment and children's literacy development in the first years of primary education. *Journal of Research in Reading*, 29(4), 367-382. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2006.00301.x>
- Swain, J., & Cara, O. (2019). The role of family literacy classes in demystifying school literacies and developing closer parent–school relations. *Cambridge Journal of Education*, 49(1), 111-131. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2018.1461809>
- Şengül, E. A. (2019). *Erken dil müdahalesinde etkileşimli kitap okuma uygulamasının gelişimsel dil gecikmesi görülen çocuklar üzerindeki etkililiğinin incelenmesi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Taşkın, N. (2020). Erken çocukluk eğitime temel olan bazı görüşler. G. Haktanır (Ed.), *Erken çocukluk eğitime giriş içinde* (s.56-74). Ankara: Anı.
- Taşkınbaş, İ. (2021). *Okul öncesi dönemdeki çocukların erken okuryazarlık becerilerinin ve ev erken okuryazarlık ortamlarının ailelerinin sosyoekonomik düzeyine göre incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Tezel, M., & Uyanık, H. A. (2019). Annelerin okul öncesi dönem çocuklarına kitap okuma ve almaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 741 - 759. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.590352>
- Topaloğlu, Z. Ç. (2013). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne- babaların ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Turan, F., & Akoğlu, G. (2014). Okul öncesi dönemde ev okuryazarlık ortamı ve fonolojik farkındalık becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 153-166. http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/shw_artcl-71.html sayfasından erişilmiştir.
- Turan, F., & Topcu, Z. G. (2018). Erken okuryazarlık üzerinde paylaşımlı kitap okumanın rolü; okul ve ev ortamı açısından etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 11-33. <https://doi.org/10.21020/husbfd.369491>
- Tutkun, C. (2020). Erken okuryazarlık becerileri. Z. Seçer, Z. Dere, & C. Tutkun, *Bilişsel ve dil gelişimi* içinde (s. 276-299). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Uluğ, E. (2018). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen 12-36 aylık çocukların ev erken okuryazarlık ortam özelliklerinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Usman, O., & Ningsih, R. S. (2020). Effect of family environment, home literacy environment, and self efficacy on student literacy skills. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3638257 sayfasından erişilmiştir.
- Uyanık, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin özyeterlik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 661-677. <https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i2.2972>

- Weigel, D. J., Martin, S. S., & Bennett, K. K. (2006). Mothers' literacy beliefs: connections with the home connections with the home pre-school children's literacy development. *Journal of Early Childhood Literacy*, 6(2), 191-211. <https://doi.org/10.1177/1468798406066444>
- Weigel, D. J., Martin, S. S., & Bennett, K. K. (2007). Contributions of the home literacy environment to preschool- aged children's emerging literacy and language skills. *Early Child Development and Care*, 176(3-4), 357-378. <https://doi.org/10.1080/03004430500063747>
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child Development*, 69, 848- 872. <https://doi.org/10.2307/1132208>
- Wiescholak, S., Hilkenmeier, J., Greiner, C., & Buhl, H. M. (2017). Six-year-olds' perception of home literacy environment and its influence on children's literacy enjoyment, frequency, and early literacy skills. *Reading Psychology*, 1-28. <https://doi.org/10.1080/02702711.2017.1361495>
- Wilson, S. B., & Lonigan, C. J. (2010). Identifying preschool children at-risk of later reading difficulties evaluation of two emergent literacy screening tools. *Journal of Learning Disabilities*, 43, 63-76. <https://doi.org/10.1177/0022219409345007>
- Yalavaç, N. (2020). *Etkileşimli kitap okumanın erken okuryazarlık becerilerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yazıcı, E., & Kandır, A. (2018). Erken okuryazarlık becerilerinin ev ortamında desteklenmesine ilişkin çalışmaların incelenmesi. *GEFAD*, 38, 101-135. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/36713/327932> sayfasından erişilmiştir.
- Yeo, L. S., Ong, W. W., & Ng, C. M. (2014). The home literacy environment and preschool children's reading skills and interest. *Early Education and Development*, 25(6), 791-814. <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.862147>

- Yıldız, T. G., Şahin, F., Haktanır, G., & Holloway, S. (2021). Yenilenmiş berkeley ebeveyn öz yeterlik ölçeğinin (bpse-r) türkçe'ye uyarlama çalışması. *Journal of Education and Future*, 19, 13-23. <https://doi.org/10.30786/jef.778666>
- Yılmaz, M. M., Uyar, R. Ö., & Arnas, Y. A. (2020). Ev merkezli etkileşimli kitap okumanın 48-60 aylık çocukların duyguları anlama becerisine etkisinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(56), 159-181. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.646798>
- Yüce, Ş. (2021). *Ebeveynlerin 36-60 ay çocuklarıyla yaptıkları okuma etkinliklerinin erken okuryazarlık davranışlarına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Demografik Bilgi Formu

Değerli Anneler,

Bu araştırma, okul öncesi eğitime devam eden çocukların ev erken okuryazarlık ortamı ve annelerin öz yeterlik düzeylerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Annelerin “Demografik Bilgi Formu”nu, “Ev Erken Okuryazarlık Ortamı Ölçeği”ni ve “Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği”ni yanıtlamaları beklenmektedir. Soruları içtenlikle yanıtlamanız araştırma sonuçlarını olumlu yönde etkileyecektir. Tüm soruları yanıtlamanız önem taşımaktadır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Sorumlu Araştırmacılar

Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Tuğçe KESİM ÇELİK

Gazi Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

Demografik Bilgi Formu

1.Çocuğun Adı-Soyadı:.....

2.Çocuğun Yaşı (Gün, Ay, Yıl):.....

3.Çocuğun cinsiyeti: 1. Kız () 2. Erkek ()

4.Kardeş sayısı: 1. Tek çocuk () 2. İki çocuk () 3. Üç ve daha fazla çocuk ()

5.Çocuğun doğum sırası:

1. İlk çocuk ()

2.Ortanca veya ortanca çocuklardan biri ()

3. Son çocuk ()

6.Annenin öğrenim düzeyi:

1. Okur-yazar değil ()

2. Okur yazar, ilkokul mezunu ()

3. Ortaokul mezunu ()

4. Lise mezunu ()

5. Üniversite mezunu ()

6. Lisansüstü/Doktora mezunu ()

7. Annenin çalışma durumu:

1. Çalışıyor ()

2. Çalışmıyor ()

8.Çocuğun anaokuluna devam etme süresi

1. 0-6 ay ()

2. 7-12 ay ()

3. 13-18 ay ()

4. 19-24 ay ()

5. 2 yıldan fazla (+25 ay) ()

EK 2. Ölçek İzinleri

EK 3. Gazi Üniversitesi Etik Komisyon İzni

EK 4. Ankara Valiliği Milli Eğitim M¼d¼rl¼đ¼ İzni

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...